

02

Martin Lau Slåtten

Norges bidrag til FN- operasjonene i Somalia

UNOSOM I og II (1992-1993)

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER

Kongens gate 4, 0152 Oslo, Norge

Institutt for forsvarsstudier (IFS) er en del av Forsvares høyskole (FHS). Som faglig uavhengig høyskole utøver FHS sin virksomhet i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, pedagogiske og etiske prinsipper (jf. Lov om universiteter og høyskoler § 1-5).

Direktør: Professor Sven G. Holtmark

Oslo Files on Defence and Security tar sikte på å være et fleksibelt forum for studier innenfor instituttets arbeidsområder. Alle synspunkter, vurderinger og konklusjoner som fremkommer i denne publikasjonen, står for forfatteren(e)s egen regning.

Redaktør: Anna Therese Klingstedt

NORWEGIAN INSTITUTE FOR DEFENCE STUDIES (IFS)

kongens gate 4, 0152 Oslo, Norway

The Norwegian Institute for Defence Studies (IFS) is a part of the Norwegian Defence University College (FHS). As an independent university college, FHS conducts its professional activities in accordance with recognised scientific, pedagogical and ethical principles (pursuant to the Act pertaining to Universities and University Colleges, section 1-5).

Director: Professor Sven G. Holtmark

Oslo Files on Defence and Security aims to provide a flexible forum for studies within the fields of activity of the Norwegian Institute for Defence Studies. All views, assessments and conclusions which appear in this publication are the author's own.

Editor: Anna Therese Klingstedt

Martin Lau Slåtten

Norges bidrag til FN- operasjonene i Somalia

UNOSOM I og II (1992-1993)

FORFATTEREN

(f. 1986) Martin Lau Slåtten har mastergrad i historie fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet hvor han skrev oppgaven *Det norske stabskompaniet i United Nations Operation in Somalia (UNOSOM) 1992–1993. Utfordringer og løsninger*. Fra januar til desember 2014 var Slåtten tilknyttet Institutt for forsvarsstudier (IFS) som mastergradsstipendiat. Slåtten er for tiden ansatt som forsker på IFS' Senter for sivil-militære relasjoner.

ENGLISH SUMMARY

In 1992 the Norwegian Armed Forces deployed a support company to the Field Headquarters of the United Nations Operation in Somalia (UNOSOM) in Mogadishu. This marked the beginning of a new era for the Norwegian Armed Forces. During the period 1947–1989 Norway contributed to 11 peace operations. In the decade between 1990 and 1999 the number was 20. We know little about the time spent on feasibility studies and planning or follow-up of these peace operations. And we know even less about how the planning, or lack thereof, shaped force generation, education and everyday life in the theatre of peace operations.

The purpose of this study is twofold. Firstly, it explains how the considerations and priorities of the Norwegian authorities and the Norwegian Armed Forces prior to the deployment of a Norwegian support company influenced force generation, education and everyday life for the soldiers in the first contingent. And secondly, it discusses whether the 'mission creep' and ensuing violence during the subsequent operation, UNOSOM II, made the authorities and the armed forces back home change their priorities concerning the Norwegian deployment to Somalia.

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER Norwegian Institute for Defence Studies

ISSN 1504-6753

© Norwegian Institute for Defence Studies info@ifs.mil.no – ifs.forsvaret.no

INNHOOLD

INNLEDNING	5
PROBLEMSTILLING, OPPBYGNING, KILDER	6
BAKGRUNNEN FOR NORGES DELTAGELSE I UNOSOM	7

UNOSOM I: OPTIMISME, KOMMUNIKASJONSBRIST OG KREATIVITET	13
MYNDIGHETSVURDERINGER OG SAKSBEHANDLING	15
OPPSETTING: VAGE SKISSER OG PROSEDYREFEIL	20
MANGLENDE KOMMUNIKASJONSLINJER: FORVALTNINGEN OG FORSVARET	29
OPPSUMMERING – UNOSOM I	40

UNOSOM II: MOTSTAND, GRANATANGREP OG LØNNSKONFLIKT	43
FRA UNITAF TIL POLITISK GJENOPPBYGGING?	43
MYNDIGHETSVURDERINGER OG SAKSBEHANDLING	48
NY OG BEDRE ORGANISERING	52
DEN VOLDELIGE VENDINGEN I MOGADISHU	53
OPPSUMMERING – UNOSOM II	60

KONKLUSJON	63
NOTER	66

KILDER OG LITTERATUR	71
----------------------	----

Innledning

Den 4. september 1992 mottok den norske FN-delegasjonen i New York en muntlig, uoffisiell forespørsel fra FN om Norge kunne tenke seg å stille et stabskompani til *United Nations Operations in Somalia* (UNOSOM).¹ Størrelsen på kompaniet ble antatt å utgjøre 70 personer, hvorav 35 skulle jobbe som kontorarbeidere, 15 som sjåfører og sikkerhetsvakter, ti som stabsassistenter og ti som kjøkkenarbeidere. Den 10. september 1992 var den uformelle forespørselen ferdig behandlet i Forsvarsdepartementet og dagen etter i Utenriksdepartementet, begge steder med positivt utfall. Den 28. oktober samme år sendte Forsvarsdepartementet – via Forsvarets Overkommando – sakskomplekset videre til Forsvarets oppsettende avdelinger. I mellomtiden hadde norske myndigheter takket nei til ytterligere tre forespørsler om bidrag til UNOSOM, samt en forespørsel om et bidrag til en amerikanskledet koalisjonsstyrke.

Fra Forsvaret overtok ansvaret for oppsettet av operasjonen til de første norske soldatene ankom Somalia, gikk det noe i underkant av to måneder. I løpet av denne tiden tok organiseringen av operasjonen en ny vending. UNOSOM forandret karakter fra å være en fredsbevarende operasjon med prioritet i FN-systemet til å bli et avventende engasjement på siden av en amerikanskledet, multinasjonal styrke med fredsopprettende mandat fra FN – *Unified Task Force* (UNITAF).² Den amerikanske koalisjonsstyrkens inntog førte til en nedskalering av planene og styrkebidragene som UNOSOM var planlagt og organisert ut fra. Da det norske Stabskompaniet ankom Somalias hovedstad Mogadishu i julehelga 1992, var det altså en annen operasjon enn den forespeilede som ventet. Organisasjonen Forsvaret hadde satt opp, var ikke designet for å løse oppgavene som ventet på bakken. Nye stillinger og lag måtte opprettes, riktige våpen og bekledning anskaffes, og planen om å ta i bruk en nedlagt ambassade som forlegning forkastes. Isteden måtte kompaniet etablere en teltleir med 16-mannstelt uten luftavkjøling, opprinnelig tilpasset kalde vinternetter i indre Troms.

I fire måneder, fra januar til april 1993, var det norske Stabskompaniet et av få nasjonale styrkebidrag i UNOSOM. I mai 1993 ble imidlertid både UNITAF og UNOSOM

erstattet av UNOSOM II – en fredsopprettende operasjon med mandat i FN-paktens kapittel VII. Med utvidelsen til UNOSOM II mangedoblet ikke bare antallet FN-soldater seg; operasjonen fikk også et mandat som gjorde den til en av de mer ambisiøse FN-operasjonene i nyere tid – faktisk så ambisiøs at UNOSOM II i dag ansees som det moderne opphavet til begrepet “mission creep” (White 2011).³ “Mission creep” kan oversettes med “målforskyvning” (Larssen 2010, 209).

To hovedårsaker kan skisseres som forklaringer på denne utviklingen. For det første lot den FN-ledede UNOSOM II seg forlede av UNITAFs suksess, noe som var en feilvurdering. FN hadde verken UNITAFs diplomatiske relasjoner, innarbeidede rutiner eller raske militærbyråkratiske system (Crocker 1995). For det andre hadde Sikkerhetsrådet gitt UNOSOM II et mandat som inkluderte nasjonsbyggende oppgaver.⁴ De nasjonsbyggende tiltakene ble ikke tatt godt imot av de somaliske militslederne, som opplevde dem som en trussel mot egen makt og innflytelse.

Kombinasjonen av manglende rammeverk og nasjonsbyggende ambisjoner førte til at FN gjennom våren og forsommeren 1993 ble dratt inn som en part i den somaliske borgerkrigen. Utover sommeren og høsten 1993 ble FN-soldater nesten daglig utsatt for skuddvekslinger, bombekasterneslag og rakettkasterangrep. Også norske soldater ble rammet av volden. Stridighetene toppet seg med det som er blitt kalt “Battle of Mogadishu” 3.-4. oktober 1993, hvor 1000 somaliere og 18 amerikanere mistet livet (Durch 1997, 347–348).⁵ Slaget i Mogadishu førte til at USA, Norge og de fleste andre av UNOSOMs bidragsytere bestemte seg for å trekke seg ut av Somalia. De dyrekjøpte erfaringene med den stadige målforskyvningen i UNOSOM har i ettertid blitt institusjonalisert i fredsbevaringsspråket som “The Mogadishu line” – en linje man helst ikke skal krysse (UN udatert (a)).

For Norges del markerte UNOSOM I og II starten på en ny fredsbevarende æra. Berlinmuren var falt, Sovjetunionen var oppløst, og optimismen var tilsvarende stor. Mange politikere antok at multilaterale organisasjoner som FN kunne og ville spille en større rolle enn de hadde gjort under den kalde krigens bipolare verdensorden (Liland og Kjærland 2003, 96). Forsvaret ble trukket inn i langt flere FN-operasjoner enn tidligere. I perioden 1947–1989 deltok Norge i elleve FN-operasjoner; i årene 1990–99 var dette tallet 20 (Leraand 2012, 42–43).

PROBLEMSTILLING, OPPBYGNING, KILDER

Vi vet lite om hva som formet Norges deltagelse i FN-operasjonene på 1990-tallet. Vi vet lite om hvilken tidsbruk, ressurstillgang, hvilke hensyn og hvilke planer norske myndigheter og Forsvaret forholdt seg til ved oppsett av FN-operasjoner. Vi vet dessuten lite om hvordan myndighetene og Forsvarets vurderinger påvirket soldatenes hverdag på bakken.

For å fylle ut dette bildet setter denne studien seg fore å besvare følgende spørsmål knyttet til deltagelsen i UNOSOM:

Hvilke vurderinger gjorde norske myndigheter og Forsvaret av militær deltagelse i Somalia, og hva betydde det for oppsettings- og utdanningsperioden og for første kontingent på bakken i Somalia?⁶

Endret myndighetene og Forsvarets vurderinger seg som en følge av UNOSOMs påfølgende målforskyvning, og hvordan påvirket denne utviklingen de norske soldatene i operasjonsområdet?

Grunnet vesentlige forskjeller i mandatet til UNOSOM I og UNOSOM II er studien delt i to. Hovedfunnene fra begge operasjoner oppsummeres og sammenlignes i konklusjonen. Studiens primære aktører er Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, Forsvarets overkommando, Forsvarets oppsettende avdelinger (Distriktskommando Østlandet og Akershus Infanteriregiment nr. 4) og Stabskompaniets to første kontingenter i Somalia.

Studien omfatter perioden fra månedsskiftet august–september 1992 til og med avslutningen av andre kontingent i oktober 1993. Studien omhandler dermed ikke den tredje og siste norske kontingenten i UNOSOM II, som trakk seg gradvis ut i månedene mars–mai 1994. I denne perioden lot UNOSOM være å benytte seg av mulighetene i det fredsopprettende mandatet, og det endte med at de fleste land trakk seg ut av Somalia våren 1994.⁷ De fire norske stabsoffiserene som jobbet i UNOSOMs hovedkvarter under *Deputy Force Commander* er heller ikke en del av denne studien.

I denne studien benyttes departementskilder (Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet), forsvarskilder (Distriktskommando Østlandet/Akershus infanteriregiment nr. 4, samt det hjemførte arkivet fra Mogadishu). I tillegg er det gjort intervjuer med fem informanter som enten var i Somalia eller som jobbet i embetsverket. På den måten søker studien å kartlegge samspillet mellom myndigheter, Forsvaret og stabskompanisoldatene.

BAKGRUNNEN FOR NORGES DELTAGELSE I UNOSOM

Forut for UNOSOM hadde Norge deltatt i alt fra mindre fredsbevarende FN-operasjoner, fra Kashmir i 1949 (United Nations Military Observer Group in India and Pakistan – UNMOGIP) til større operasjoner i Egypt 1956–67 (United Nations Emergency Force I – UNEF I), Kongo 1960–64 (Opération des Nations Unies au Congo) og Libanon 1978–98 (United Nations Interim Force in Lebanon – UNIFIL) (Leraand 2012, 42–43). Disse operasjonene var det vi kaller *førstegenerasjons operasjoner*. Operasjonene tok utgangspunkt i enten å *overvåke* inngåtte fredsavtaler eller konfliktområder der uro kunne bryte ut. På grunn av den kalde krigens karakter var disse operasjonene ansett som ukontroversielle: De krevde partenes samtykke, upartiskhet og en begrenset bruk av tvangsmakt, ettersom dette var en forutsetning for at stormaktene (USA og Sovjetunionen) ville la dem passere i FNs Sikkerhetsråd (Leraand 2012, 169).

De første årene etter andre verdenskrig fantes det ingen systemer og erfaring med oppsett av FN-kontingenter. Korte tidsfrister og en ikke-tilpasset norsk forsvarsorganisasjon gjorde at forberedelser til FN-oppdrag var preget av improvisasjon (Skogrand 2004, 239). I løpet av 1950-tallet ble det derfor foreslått å øremerke en bataljon til FN-operasjoner. En av hærens mobiliseringsbataljoner ble reservert som en beredskapsstyrke til FN, men uten at soldatene og befalet fikk vite om det. Ordren om at den aktuelle mobiliseringsbataljonen var reservert for FN gikk muntlig fra Hærens overkommando via distriktskommandoen og videre til bataljonssjefen. Ifølge Kjetil Skogrand kan det ha blitt gjort på denne måten fordi "fredsoperasjoner" som konsept ble forbundet med FNs operasjoner i Korea, som hadde operert i en regelrett krigssone (Skogrand 2004, 237).

Tidlig på 1960-tallet diskuterte de nordiske landene muligheten for å opprette en felles nordisk FN-beredskapsstyrke. Bakgrunnen var tosidig. For det første var de nordiske landene blitt oppmuntret av FN til å etablere en slik organisasjon; for det andre ble det ytret et ønske om å forlate den ad hoc-linjen nordiske land hadde benyttet seg av ved foregående FN-operasjoner (Skogrand 2004, 237). Som et resultat av det nordiske initiativet ble FN-beredskapsstyrken vedtatt i 1964. Den styrken skulle kunne brukes som en felles nordisk innsatsstyrke eller settes inn som en nasjonal enhet (Breidlid et al. 1990, 265-266). Beredskapsstyrken ble vedtatt som en frivillig mobiliseringsstyrke basert på sivilister med beredskapskontrakter (Skogrand 2004, 237). Den norske delen av FN-beredskapsstyrken omfattet først 1250 mann, for senere å øke til 1330 mann - et tall som fortsatt var gjeldende høsten 1992. Styrken var bredt anlagt med enheter fra alle våpengrener, i tillegg til et grenovergripende observatørkorps med offiserer. FN-beredskapsstyrken reflekterte de generelle styrkeforholdene i Forsvaret ved at Hæren avga mest personell, etterfulgt av Sjøforsvaret og Luftforsvaret (se figur 1).

Selv om FN-beredskapsstyrken gjorde at det ble enklere å rekruttere til fredsbevarende operasjoner, var det ikke status- eller karrierefremmende for de fast ansatte i Forsvaret å dra ut på FN-oppdrag. Under hele den kalde krigen var det invasjonforsvaret som hadde prioritet både i politiske kretser, i forsvarsledelsen og i forsvarsansattes mentalitet (Græger 2007, 203-204).

Avslutningen av den kalde krigen kom til å forandre rammeverket også for Norges del.⁸ Bevegelser ute i verden, bortfall av kald krig og opphør av supermaktrivalisering medførte at det ble lettere å få gjennomslag for større og bredere FN-operasjoner. I tråd med tidsånden beveget operasjonenes egenkarakter seg fra tidligere nevnte første generasjons operasjoner til andre- og tredjegerasjons operasjoner. Andregenerasjons fredsbevaring representerte en overgang til en *hybridmodell* hvor formålet ikke bare var fredsbevaring, men også overvåking og gjennomføring av demokratiske valg. Disse operasjonene skulle med andre ord implementere politiske virkemidler i tillegg til de militære. Tredjegerasjons fredsbevaring (noen ganger referert til som humanitære operasjoner) var en videreføring av hybridmodellen. Her ble det politiske virkemiddelet utvidet til også å omfatte beskyttelse av sivilbefolkning og støtte av matdistribusjon (Hansen 2009, 86-88).

FIGUR 1. Figuren viser hvordan den norske FN-beredskapsstyrken var organisert høsten 1992, og er basert på *De norske FN-beredskapsstyrker* (Forsvarets overkommando 1978).

En av de sentrale pådriverne for å teste nye konsepter for fredsbevaring i kjølvannet av avslutningen av den kalde krigen var FNs nyvalgte generalsekretær Boutros Boutros-Ghali, som tiltrådte i januar 1992. I rapporten *An agenda for peace*, som ble lansert sommeren 1992, foreslo generalsekretæren fire – gamle og nye – konsepter for fredsarbeid i det postsovjetske klimaet: preventivt diplomati, fredsbevaring, fredsopprettning og fredsbygging. Rapporten, som var et svar på en forutgående anmodning fra Sikkerhetsrådet, nevnte blant annet muligheten for å ta i bruk makt, uten partenes aksept, i såkalte kapittel VII-operasjoner (Boutros-Ghali 1992).

Boutros-Ghali og FNs første store prøve kom på Afrikas Horn. I Somalia hadde tretti år med borgerkrig kulminert med at president Mohamed Siad Barre ble drevet ut av hovedstaden Mogadishu i januar 1991. Regimets fall førte til en voldseskalering, hvor

klanene, sub-klanene og sub-sub-klanene barket sammen i en hobbesiansk borgerkrig der alle kjempet mot alle (Slåtten 2014, 14–31). Som i så mange andre kriger var det de sivile som ble hardest rammet. Borgerkrigen ødela det skjøre landbrukssystemet og førte landet inn i en alvorlig hungersnød. Sivile NGOer og mellomstatlige organisasjoner klarte i noe tid å forsyne lokalbefolkningen med mat, men ble utfordret da militsene sensommeren 1991 begynte å utsette også hjelpeorganisasjonene for angrep, utpressing og krav om beskyttelsespenger. Den 17. september 1991 ble et Røde Kors-fly truffet av et missil ved avgang fra Mogadishu; den 5. oktober ble en CARE-ansatt drept; den 14. oktober ble hovedkvarteret til Leger Uten Grenser angrepet. I oktober måned ble 45 Røde Kors-kjøretøy plyndret, mens ansatte til stadighet ble presset for penger (Rutherford 2008, 17–18). Videre ble konvoier med mat plyndret; matlagre ble ranet og skip med matleveranser utsatt for bombekasterangrep (FN 1996, 4). Til slutt ble det ansett som svært usikkert å drive nødhjelpsarbeid i Somalia, og flere av NGOene forlot derfor sitt arbeid fra høsten 1991.

Fra FNs side var det – med unntak av en våpenembargo og resolusjoner som uttrykte bekymring – lite som ble gjort før generalsekretær Javier Pérez de Cuéllar ble erstattet av Boutros-Ghali i januar 1992.⁹ I løpet av den nye generalsekretærens tre første måneder i FN ble det arbeidet systematisk for å fremforhandle en våpenhvile mellom Ali Mahdi og Mohamed Farrah Aideed, de to mektigste militslederne i Somalia. En midlertidig våpenstillstand ble undertegnet i mars 1992, hvorpå FN sendte et ubevæpnet observasjonslag på 50 mann for å overvåke avtalen. Med observasjonslaget fulgte også en spesialutsending for Somalia: Den algeriske diplomaten Mohammed Sahnoun fikk jobben med å sette i gang meglings mellom de stridende klanene. Sahnoun klarte sommeren 1992 å få Aideed og Mahdi til å godta en ytterligere deployering av 500 pakistanske fredsbevarere. Samtidig ble det i FNs hovedkvarter jobbet parallelt – og uten Sahnouns vitende – med å utvide engasjementet i Somalia med 3500 mann ut over de 500 pakistanske fredsbevarerne (Durch 1997, 316). I Somalia var imidlertid situasjonen anspent, og da initiativet ble kjent ble det ikke godt mottatt av de stridende partene. En intens diskusjon mellom spesialutsending Sahnoun (som ønsket forhandlingsrom og derfor var mot å øke FNs tilstedeværelse) og FNs generalsekretær Boutros-Ghali fulgte, noe som resulterte i at Sahnoun valgte å gå av.

FNs Sikkerhetsråd fortsatte prosessen, og 28. august 1992 vedtok Sikkerhetsrådet Resolusjon 775 (1992), som utvidet UNOSOM med 3500 mann. Disse soldatene var tenkt fordelt til fire geografiske soner i Somalia, deriblant Mogadishu. Intensjonen med Resolusjon 775 var å bedre mulighetene for leveranse av nødhjelp og mat. Resolusjonen innebar derfor først og fremst en innsetting av infanterister som skulle skape sikre forhold for de humanitære leveransene. For å støtte opp om infanteristene skulle det dessuten sendes støtteelementer som ingeniørkompani, havnekommando og stabsoffiserer til å bemanne UNOSOMS hovedkvarter (UN udatert (b), 3–4).

I Norge var det vilje til å følge Boutros-Ghali noe på vei i FN's nytilpasning av fredsbevarende operasjoner. Parallelt med begivenhetene i Somalia jobbet regjeringen Brundtland III med en stortingsmelding om Norges rolle i fredsbevarende operasjoner. I stortingsmeldingen *Beredskap for fred – om Norges framtidige militære FN-engasjement og FN's rolle som konfliktløser*, lansert 18. desember 1992, anbefalte Regjeringen å følge opp utviklingen i FN ved blant annet å utvide FN-beredskapsstyrken og opprette et eget kompetansesenter for internasjonale operasjoner (St. meld. nr. 14 (1992–1993)). Samtidig var stortingsmeldingen klar på at en tilpasning ikke måtte gå på bekostning av Forsvarets territorialforsvarsfunksjon. Deltagelse i fredsopprettende operasjoner skulle fortrinnsvis skje i form av støttefunksjoner. Dersom andre bidrag var aktuelle skulle en eventuell deltagelse forelegges Stortinget.

Norges tilpasning til et antatt revitalisert FN viste seg også på andre måter. Høsten 1991, noe tid før lanseringen av *Beredskap for fred*, tok regjeringen Brundtland grep for å sikre en bedre koordinering mellom de sivile og militære elementene ved eventuelle FN-operasjoner. Et statssekretærutvalg med representanter fra Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet, Justisdepartementet, Statsministerens kontor og Forsvarets overkommando ble opprettet. Statssekretærutvalget var en revitalisering av det tidligere *Samordningsutvalget for Libanon* (Børresen et al. 2004, 177).

Den militære og sivile nytilpasningen har vært tolket som “politikk i støpeskjeen”, med andre ord en politikk mellom det gamle og nye (Børresen et al. 2004): Nytt, fordi småstaten Norge, om enn noe motvillig, faktisk deltok i de nye FN- og senere Nato-operasjonene. Gammelt, fordi Forsvarets møte med reformiveren i “den nye staten” på starten av 1990-tallet ikke resulterte i en avskrivning av invasjonsvaret, men forsiktige reformer med henblikk på å bevare hovedvekten av kaldkrigsforsvaret (Bogen og Håkenstad 2015, 62).

UNOSOM I: Optimisme, kommunikasjonsbrist og kreativitet

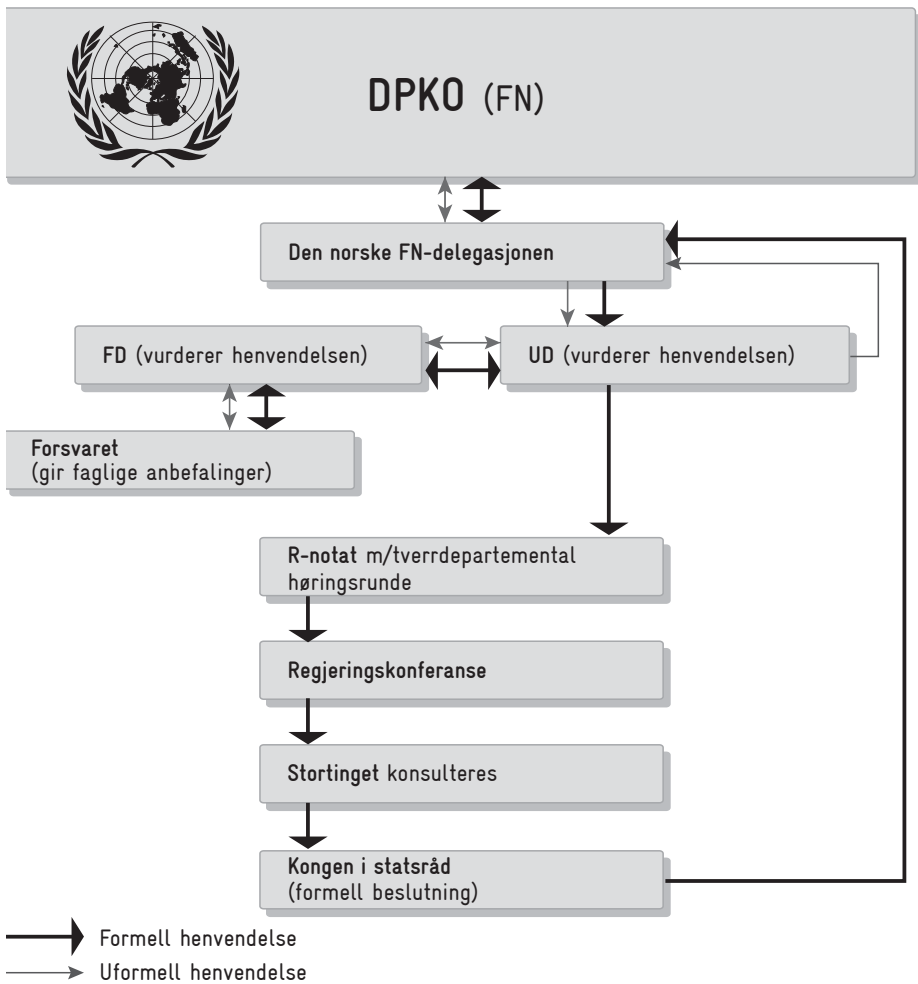
Den uformelle anmodningen fra FN i september 1992 om norsk deltagelse i UNOSOM kom overraskende på både FN-delegasjonen, Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet. I UD hadde det vært spekulert i om FN ville forespørre Norge om å delta i FN-beredskapsstyrken med havnekommandoen.¹⁰ Et stabskompani var det ikke tatt høyde for. Spørsmålet om norsk deltagelse i UNOSOM var uansett relativt ferskt – kun én uke var gått siden FN hadde vedtatt å utvide operasjonen. Den uformelle forespørselen anga heller ingen konkret tidsfrist.

I FNs Department of Peacekeeping Operations (DPKO) har prinsippet om uformelle henvendelser vært viktig. Hensikten med den uformelle forespørselen er å lette planleggingsarbeidet i FN ved å senke terskelen for å spørre nasjoner om å delta. På den måten skal de forespurte nasjonene i ro og mak kunne vurdere om de ville delta i en FN-operasjon, uten innblanding fra mediene eller opinionen (Aabrek 2012: 68).

Et viktig poeng med uformelle henvendelser er at de treffer forespurte land noenlunde samtidig. På den måten er en uformell henvendelse å forstå som en sondering på bakgrunn av tentative planer. Det er derfor naturlig å anta at det er under arbeidet med de uformelle henvendelsene at den reelle organisasjonen utvikler seg.

Etter at embetsverket har mottatt en forespørsel, vurderes den i tråd med kompetanse- og interesseområdene til både UD, FD og Forsvaret. Politisk ledelse avgjør deretter om Norge svarer ja eller nei. Hvis myndighetene stiller seg positive og svarer ja på den uformelle forespørselen, kan de regne med å få en formell forespørsel i retur. Når den formelle forespørselen ankommer, vil den bli vurdert på nytt, og da gjerne enda grundigere (Aabrek 2012: 70-71). Hvis forvaltningen fortsatt stiller seg positiv til deltagelse vil et notat oversendes Forsvarsministeren, som forutsatt fortsatt politisk vilje utarbeider et regjeringsnotat (r-notat). R-notatet sendes så på høring til departementer som kan tenkes å ha en mening om sakskomplekset.

Etter eventuelle endringer fremmes r-notatet i regjeringskonferanse. Deretter, som en konsekvens av Stortingets forretningsorden, følger en orientering til Stortingets utenrikskomité.¹¹ Utenrikskomiteen er i så måte å anse som et rådgivende organ. Regjeringen trenger ikke å følge rådene, men det forventes at de lytter til Stortingets innspill. Komiteen kan også velge å løfte sakskomplekset ut til det åpne Storting. Det er regjeringens prerogativ (første- eller særrett til å styre) å avgjøre om Norge skal avgi styrker til FN (Larssen 2010, 200–204). Hvis regjeringen etter konsultasjonen med Stortinget fortsatt stiller seg positiv til deltagelse, vil avgivelsen fremmes for Kongen i Statsråd. Deretter vil sakskomplekset avgis til Forsvaret som en militærfaglig oppsetting.

FIGUR 2. Figuren viser den ideelle saksgangen fra start til slutt ved forespørsel om deltakelse i FN-operasjoner. Illustrasjon fra Aabrek 2012, 72.

MYNDIGHETSVURDERINGER OG SAKSBEHANDLING

I tilfellet UNOSOM var det ingen reell politisk tvil om at Norge skulle delta. Daværende forsvarsminister Johan Jørgen Holst var fra første stund klar på at Norge, hvis tilrådelig, burde delta i UNOSOM (informant 5). Hans virke som forsker, og senere forsvarsminister og utenriksminister, var på mange måter preget av hans teoretiske tro på FN som viktig for sikkerheten til små stater. Når det kom til praktisk politikk tok Holsts tilnærming ofte form av en vennligsinnet “ryggmargsrefleks” overfor henvendelser fra FN:¹²

Norway's engagement in peacekeeping is based on its interest in upholding certain basic principles of international conduct which are of vital importance to small states everywhere, particularly those that find themselves in exposed positions in the geometry of international power relations (Holst 1990).

Holsts velvillige innstilling til UNOSOM hvilte i høy grad på Forsvarets overkommandos fagmilitære råd og FDs mer helhetlige vurdering. Disse utredningene gikk relativt raskt for seg. I Forsvarsdepartementet ble følgende føring lagt: Ville deltagelse i UNOSOM kunne begrense økt norsk deltagelse i United Nations Protection Force (UNPROFOR) – FNs fredsbevarende operasjon i det tidligere Jugoslavia?

Fra februar 1992 hadde Norge deltatt med flere støtteenheter til UNPROFOR i Kroatia. Da konflikten sommeren 1992 spredte seg videre til Bosnia, hadde norske myndigheter besluttet å delta også der.¹³ I Forsvarsdepartementet ble henvendelsen om deltagelse i UNOSOM tolket som et mulig hinder for videre norsk deltagelse i UNPROFOR. Bakgrunnen for at UNOSOM ble vurdert i sammenheng med operasjonen på Balkan var FN-beredskapsstyrken på 1330 mann, som på det tidspunkt var oppe i en kapasitetsutnyttelse på 1100 mann. I FD vurderte de det slik at en eventuell deployering til Somalia ville legge beslag på ytterligere 70 mann fra denne reserven. Dermed ville færre soldater være disponible for en utvidelse av operasjonene i eks-Jugoslavia.¹⁴

Årsaken til at FD valgte å se deltagelse med et stabskompani i sammenheng med FN-beredskapsstyrken handlet tilsynelatende om personelltilgang, men var først og fremst en økonomisk avveining, da det ikke fantes noe stabskompani i FN-beredskapsstyrken. Det FN-beredskapsstyrken hadde gjort, var å utmeisle et øvre tak for hvor mange mann, og dermed hvor mye penger, norske myndigheter var villige til å bruke på nye FN-operasjoner.

FN-beredskapsstyrken var koblet opp til den posten på forsvarsbudsjettet som uformelt ble kalt for “FN-reserven”. Gjenstående saldo på denne reserven høsten 1992 var 15 millioner kroner. Spørsmålet var om opprettelse av et stabskompani var forenlig med å opprettholde balansen på “FN-reserven”? FO utførte en økonomisk analyse av de potensielle kostnadene ved UNOSOM og beregnet at operasjonen innebar en teoretisk kostnad på 10,4 millioner kroner for budsjettåret 1992, noe som var innenfor rammene.¹⁵ Også med tanke på “styrkebrønnen” i FN-beredskapsstyrken ble det utført

kalkyler som viste at Norge ville holde seg innenfor rammene, selv om landet skulle bli forespurt om enda et bidrag til UNPROFOR på Balkan.¹⁶ Med bakgrunn i disse nokså begrensede vurderingskriteriene anbefalte Forsvarsdepartementet at Norge stilte soldater til FNs fredsbevarende operasjon i Somalia. I løpet av seks døgn – hvorav fire virkedager – var forespørselen blitt vurdert og anbefalt av Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando.

Fra Forsvarsdepartementet gikk saken til Utenriksdepartementet. Også der ble den uformelle forespørselen ekspressbehandlet. Faksen med FDs anbefaling tikket inn onsdag 9. september, og allerede dagen etter ble saken behandlet i UD, som konkluderte med at man stilte seg bak Forsvarsdepartementets vurdering.¹⁷ Også i UD ble forespørselen, interessant nok, sett i sammenheng med FNs fredsbevarende operasjoner i eks-Jugoslavia. "På bakgrunn av at et engasjement i Somalia ikke vil medføre at man er forhindret fra å delta i en utvidet Jugoslavia-operasjon vil 1. pol. avd. tilrå at man besvarer den uformelle henvendelse fra FN positivt", skrev saksbehandlende byråsjef i marginen.¹⁸

Var dette det hele? Ble ikke spørsmålet om norsk deltagelse i Somalia faglig vurdert mot annet enn muligheten for å kunne stille tilstrekkelige styrker til eks-Jugoslavia? Her spriker kildene noe. I FD ble det konkludert med at "Nærmere enkeltheter om operasjonen, herunder FN-personellens sikkerhet, vil bli vurdert av rekognoseringsgrupper forut for innsetting av styrkene".¹⁹ Andre kilder antyder at Etterretningstjenesten var involvert før Norge mottok den uformelle forespørselen. E-tjenesten skal ikke ha produsert egne analyser, men fått tilsendt vurderinger av samarbeidende tjenester. Informasjonen skal dog ikke ha blitt ansett som av særlig god kvalitet (informant 5). I det tilfellet hvor E-tjenesten eventuelt har vært inne med en forhåndsvurdering, er det sannsynligvis riktig at informasjonen ikke var særlig god: Senere brukte Forsvarsdepartementet blant annet en representant fra Norges Røde Kors som hovedkilde i sin sikkerhetsvurdering av operasjonen i Mogadishu, noe denne studien kommer tilbake til. Vurderingen kan virke noe merkelig, all den stund E-tjenesten trolig hadde bedre muligheter for informasjonsinnhenting gjennom samarbeidende tjenester.

Kan den lettvinde utredningen av norsk deltagelse i UNOSOM forklares med at konflikten i eks-Jugoslavia var en prioritet i regjeringen? Å forfølge et slikt bakenforliggende motiv kan, som Jens Arup Seip formulerte det, bli til en "jakt på et fantom" (Seip 1981, 45). I så tilfelle er det nyttig å fremheve følgende observasjon i femte bind av *Norsk forsvarshistorie* (Børresen et al. 2004, 196): Politiske retningslinjer for utenlandsoperasjoner på starten av 1990-tallet ble formet både underveis og i ettertid.

Samtidig kan det ikke underslås at forespørselen om deltagelse i UNOSOM kom på et tidspunkt da norske styresmakter var særlig opptatt av utviklingen i eks-Jugoslavia. I juni 1992 hadde krigen i det tidligere Jugoslavia spredd seg fra Kroatia og videre til Bosnia. Det internasjonale samfunnet satte sommeren 1992 derfor i gang forsøk på å samordne sin innsats i eks-Jugoslavia. Som et resultat av bestrebelsene kom toppbyråkrater og utenriksministre fra FN, KSSE, EU, USA og Donau-landene sammen i London

26.–27. august 1992 til en koordineringskonferanse.²⁰ Her ble deltagernasjonene og -institusjonene enige om å øke den humanitære hjelpen, innføre nye embargoer, samt utvide det fredsbevarende FN-engasjementet i den krigsrammede regionen.²¹ London-konferansens betydelige deltagerliste ga sluttokumentet tyngde og ble noe senere støttet opp i en felles uttalelse fra den Vesteuroppeiske Unions forsvars- og utenriksministre (WEU 1992).²²

I Norge var signalene fra verdenssamfunnet oppfattet. Den 21. august hadde utenriksministeren Thorvald Stoltenberg og forsvarsminister Johan Jørgen Holst utarbeidet et felles regjeringsnotat om fremtidige prioriteringer på Balkan. Regjeringsnotatet påpekte at sannsynligheten for en forverring av krigen i eks-Jugoslavia var stor, og at Norge av den grunn måtte være forberedt på å øke sitt fredsbevarende engasjement i regionen (Børresen et al. 2004, 203). De jugoslaviske utbryterstatene lå alle i Europa, og faren for at krigen skulle spre seg ytterligere ble i Forsvarsdepartementet ansett som en reell mulighet. Enkelte kretser i FD oppfattet dessuten at det brede politiske engasjementet for Balkan hadde potensial til å frembringe en endelig løsning på konflikten, i motsetning til den fastlåste situasjonen i UNIFIL i Libanon (informant 5).

NORGE OG TIDLIGERE FREDSBEVARENDE OPERASJONER

Det er imidlertid ikke sikkert at den politiske utviklingen bør leses som annet enn en overflateobservasjon av de mekanismene som utspilte seg under vurderingen av hvorvidt Norge skulle delta i UNOSOM. Den raske utredningsperioden kan ha handlet om hva som ble ansett som en ideell oppsetting, med fokus på raske beslutningsprosesser. For å belyse dette kan det være nyttig å se på hvilke erfaringer Norge hadde gjort seg med tidligere oppsett av fredsbevarende operasjoner.

I forbindelse med Norges engasjement i Sinai i 1956 (UNEF I) har Hilde Henriksen Waage avdekket at fra Norge fikk forespørsel om å delta (det var i denne sammenheng intet skille mellom "offisiell" og "uoffisiell" forespørsel) og frem til kompaniet var oppsatt og klart for avreise gikk det mindre enn 24 timer. Den raske saksbehandlingen, de politiske ekspressvedtakene og det militære oppsettingstempoet imponerte ifølge Waage USAs president Dwight D. Eisenhower i egen person (Waage, 341–342). Så var da heller ikke bataljonen særlig godt forberedt. Forhandlinger om leveranser av kjøretøy foregikk fremdeles da de første norske styrkene ankom Egypt, og sykler fikk derfor holde. Bataljonen hadde dessuten kun med seg ti dagers matreserver (Ose 2010, 44).

Da Norge fire år senere, i 1960, fikk en forespørsel om et norsk bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner i Kongo (ONUC), var myndighetene heller ikke trege med å gi sitt tilsagn. Ifølge Svein Duvsete brukte Forsvarsdepartementet og Luftforsvarets overkommando bare få timer på å gi klarsignal. Fire dager senere var de første soldatene på vei til Kongo (Duvsete 2004, 336–338). Duvsete skriver ikke noe om hvilke vurderinger som ble lagt til grunn for deltagelsen, men det er vel like mye et spørsmål om hva man rakk å vurdere i løpet av én dag.

Også i forbindelse med deployeringen av Norges lengstvarende fredsbevarende operasjon, UNIFIL i Libanon, gikk det kjapt i svingene. Fra operasjonen ble vedtatt i FNs Sikkerhetsråd 19. mars 1978 til Utenriksdepartementet mottok en forespørsel om deltagelse tirsdag 21. mars, tok det kun én dag før Regjeringen ga sitt samtykke (Strømmen og Leraand 2005, 109). Også den gang blev deltagelsen veid opp mot personelltilgang og økonomi. Da daværende forsvarsminister Rolf Hansen på en hasteinnkalt regjeringskonferanse 22. mars opplyste at “risikomomentet er større enn ved tidligere oppdrag”, men at “risikoen er likevel ikke større enn at forsvarssjefen tilrår at norske styrker settes inn”, så var det bare tre dager før den norske fortroppen, i form av et rekognoseringslag, ankom Libanon for å utforske området (Tveit 1996, 658).

Det er kanskje nettopp i de tidlige norske erfaringene vi finner hovedforklaringen på den raske og ufullstendige saksbehandlingen av UNOSOM-bidraget. Kanskje ga erfaringene rom for å nedprioritere utredningen av norsk deltagelse, idet andre hensyn (eks-Jugoslavia) dominerte agendaen. Det kan virke som om myndighetene i tilfellet Somalia gjorde de samme vurderinger som var blitt tatt ved opprettelsen av det norske UNIFIL-bidraget 14 år tidligere: Man takket ja til deltagelse og overlot deretter den videre vurderingen til Forsvaret – som en fagmilitær vurdering i Forsvarets rekognoseringsgrupper.

I tilfellet UNOSOM tok imidlertid saken en annen vending. De lokale forholdene ble nemlig vurdert på departementsnivå, men ikke før Forsvarsdepartementets øverste embetsmann, departementsråden, intervenerte personlig. Bakgrunnen for departementsrådets inntreden oppsto da Forsvarsdepartementet mottok ytterligere tre forespørsler om deltagelse i UNOSOM – henholdsvis havnekommando,²³ feltsykehus²⁴ og transportkontrollenhet.²⁵ I FDs sikkerhetspolitiske avdeling ble de nye forespørslene umiddelbart satt opp for vurdering mot de samme vurderingspremissene som Stabskompaniet: Kunne et eventuelt ja svekke muligheten for norsk deltagelse i UNPROFOR, og ville det kunne utsette forsvarsbudsjettets økonomiske rammer for såpass press at man måtte til Stortinget for å be om mer?

I Forsvarsdepartementet regnet man på kostnadene og personellsituasjonen. Departementet kom frem til at det gikk an å sende enda et militærbidrag i tillegg til Stabskompaniet og fremdeles ha styrker tilgjengelige til UNPROFOR.²⁶ Men så, nærmest ved en tilfeldighet, kom andre hensyn inn i bildet. I forbindelse med de nye forespørslene gjorde Sikkerhetspolitisk avdeling i FD et beskjedent fremstøt for å avklare sikkerhetssituasjonen i Somalia: En telefonsamtale til en “ekspert” i Norges Røde Kors ble foretatt. Den Røde Kors-ansatte videreformidlet det som – for ham – var annenhånds kunnskap om at sikkerhetssituasjonen i Mogadishu var på bedringens vei. Han baserte sin oppfatning på at han nylig var blitt beordret fra FNs hovedkvarter i Nairobi til Mogadishu, og at sikkerhetssituasjonen derfor måtte antas å være god.²⁷ Da departementsråden i FD fikk nyss om det slette kildegrunnlaget gjennom et internt notat fra departementets sikkerhetspolitiske avdeling, beordret han umiddelbar stopp i all planleg-

ging av ytterligere militærbidrag til Somalia. Først forlangte han en nærmere utredning av sikkerhetssituasjonen:

1. Jeg mener vi skal ta litt tid på dette. 2. Således ønsker jeg en skikkelig skriftlig vurdering av sikkerhetssituasjonen i Somalia. Her skal UD kobles inn. Vi skal kontakte FN om dette og dessuten Canada og andre land som vil stille styrker til UNOSOM. 3. Vi er avventende men ikke avvisende. 4. Dette formidles til FN.²⁸

Som en følge av utredningspausen i FD besluttet UD å kontakte de norske ambassadene i henholdsvis London, Ottawa, Roma og Genève for å innhente informasjon fra landenes myndigheter om sikkerhetssituasjonen i Somalia generelt og Mogadishu spesielt. De fire ambassadene konkluderte noe forskjellig, men ga alle uttrykk for at sikkerhetssituasjonen var svært labil. Røde Kors' hovedkvarter i Genève advarte til og med UD om at risikoen for tap av menneskeliv var høy.²⁹

Det ville være feil å si at Forsvarsdepartementet i utgangspunktet var klart positivt til en utvidelse av det norske UNOSOM-tilsagnet, men man hadde i hvert fall holdt muligheten åpen. Da rapportene fra fjerne og nære ambassader tikket inn til UDs faksmaskin, med videresending til FD, ble det imidlertid tungen på vektskålen for departementet. Den 2. oktober 1992 videreformidlet FD til Utenriksdepartementet at man etter nye drøftinger av sikkerhetssituasjonen i Somalia ikke ønsket å sende verken havnekommando eller feltsykehus til Mogadishu.³⁰ FD konkluderte altså med at sikkerheten i Somalia og Mogadishu ikke var god nok for å sende ytterligere norske bidrag til UNOSOM.³¹ Å revurdere det uformelle tilsagnet om Stabskompaniet var det derimot ikke aktuelt. I UD var man klar på "vi har forpliktet oss til å bidra til UNOSOM", og den slags forpliktelser sto man ved.³²

Å snakke om UNOSOM som en forpliktelse på dette tidlige stadiet kan synes merkelig. For var det ikke ved starten av oktober 1992 snakk om en uforpliktende, *uformell* forespørsel; en forespørsel som man skulle avgi et svar på, for deretter å avvente den formelle forespørselen? Saken var at FD den 18. september 1992, fjorten dager etter å ha mottatt den uformelle forespørselen, og åtte dager etter den positive vurderingen, hadde fremmet avgivelsen av Stabskompaniet for Kongen i Statsråd og fått resolusjonen vedtatt. Den 27. oktober 1992 fikk FD den formelle forespørselen fra DPKO. Interessant nok var det først på dette tidspunktet i prosessen at Forsvarsdepartementet oppdaget at de hadde begått en prosedyrefeil: Departementet hadde fremmet en uformell forespørsel for kongelig resolusjon. I marginen på den formelle forespørselen fra DPKO tusjet departementsråden under ordet "formell" og skrev: "Vi har altså forpliktet oss til den uformelle henvendelsen."³³ Det var imidlertid ikke stort man kunne gjøre: Det var allerede inngått en forpliktende kongelig resolusjon, og statsråd Johan Jørgen Holst erkjente, også i marginen av dokumentet: "Dette er en forpliktelse som vi må oppfylle".³⁴

Da Forsvarets Overkommando den 28. oktober 1992 – dagen etter at prosedyrefeilten ble oppdaget – sendte ut operasjonsordren for utdanning og oppsett av Stabskompaniet, var situasjonen derfor at man hadde vedtatt å delta i UNOSOM. Forsvarets Overkommando startet forberedelsene til utdannings- og oppsettingsperioden med bakgrunn i den informasjonen Forsvaret hadde i starten av september 1992.³⁵ Som vi skal se, kom den litt snublende rekkefølgen til å påvirke den videre oppsettingen.

OPPSETTING: VAGE SKISSER OG PROSEDYREFEIL

Hvordan gikk så Forsvaret til verks? Mottakerne av operasjonsordren for oppsett av et norsk stabskompani til UNOSOM var enten avdelinger som var tiltenkt å ha en rolle i oppsettings- og utdanningsperioden, eller avdelinger som behøvde å informeres. Det er verdt å merke seg at Forsvarets Overkommandos FN-kontor ikke sendte operasjonsordren til Forsvarskommando Sør-Norge, som ville ha vært naturlig tjenestevei, men direkte til de oppsettende avdelingene. Dette var ikke unikt for UNOSOM, men en metode som mer eller mindre hadde institusjonalisert seg i Forsvarets Overkommando (Gjeseth 2015).

Operasjonsordren delegerte ansvaret for oppsettingen nedover i rekkene. Distriktskommando Østlandet, nærmere bestemt Akershus forsvarsdistrikt – Akershus infanteriregiment nr. 4, FDI 4/IR 4 (heretter IR 4), fikk hovedansvaret for oppsetting og utdanning av Stabskompaniet. IR 4 skulle sette opp og utruste kompaniet, for deretter å se til at utdanningsopplegget gikk etter planen. Hærens forsyningskommando fikk ansvaret for å støtte IR 4 med utrustning og forsyning av nødvendig materiell. Forsvarets regnskapsentral fikk ansvar for pengeforsyning og regnskapsførsel for oppsettings- og utdanningsperioden i Norge. Operasjonsordren ga dessuten ordre til underliggende avdelinger i FO om å bistå med alt fra råd om vaksinasjon til bestilling av flybilletter og presjetjeneste. Stabskompaniets personellsammensetning og våpenutrustning var et resultat av en sammenblanding av vage skisser fra FN og litt tilfeldige organisasjonsmodeller fra Forsvaret. Stabskompaniet tilsvarte slik sett verken et stabskompani til støtte for et kompani, en bataljon eller divisjon, men var snarere en blanding av dem alle (Gjeseth 2015).

I første fase var rask oppsetting av Stabskompaniet viktigste prioritet. Operasjonsordren inneholdt derfor et utdanningsdirektiv som avklarte formålet og rollefordelingen i oppsettings- og utdanningsperioden. Direktivet skilte mellom fellesutdanning og fagutdanning.³⁶ *Fellesutdanningen* var den utdanningen som skulle formidle forståelse av borgerkrigen og UNOSOMs rolle i den, samt andre nødvendigheter, som hygiene og våpenopplæring. *Fagutdanningen* skulle gi opplæring i arbeidsoppgavene som den enkelte soldat var tiltenkt. Ansvaret for fellesutdanningen ble gitt til IR 4, mens fagutdanningen skulle deles mellom IR 4, sambandsinspektøren, treningsinspektøren og Sjefsveterinæren Forsvaret. Intensjonen fra overkommandoen var klar: Utdannings- og oppsettingsperioden skulle tilpasses operasjonenes egenart. Det var på dette punktet at de involverte aktørene – om enn noe ubevisst – begynte å motarbeide hverandre.

Som nevnt satte den departementale behandlingen press på planleggingen av operasjonene. Datoen for utsendelsen av operasjonsordren – 28. oktober 1992 – var allerede dagen etter at Forsvarsdepartementet hadde oppdaget prosedyrefeilen. Dette betydde at myndighetene hadde startet forberedelsene til utdannings- og oppsettingsperioden på bakgrunn av tentative planer. Fra FNs side var det bare formidlet en vag antydning om hva oppdraget gikk ut på i perioden mellom tidspunktet for den uoffisielle forespørselen 4. september, og den utsendte operasjonsordren 28. oktober. Beskrivelsene var faktisk så vage at da den norske operasjonsordren ble sendt ut, besto den kun av enkeltsetninger om hva de ulike troppene i kompaniet skulle gjøre: “to provide clerical-, file-, and office work support for UNOSOM/HQ (...) provide 24 hour guard and security service for UNOSOM/HQ”, og så videre.³⁷

Kort sagt: Informasjonen operasjonsordren bygde på, stammet fra en *skisse* som var overlevert norske myndigheter i forbindelse med den uformelle forespørselen. I lys av denne konteksten gjorde Forsvarets Overkommando det som syntes tryggest; de beordret at “utdanningen skal være målstyrt og eksisterende fagprogrammer nyttes i størst mulig grad”.³⁸ Konkret betydde det at Forsvaret skulle gjøre seg kjent med situasjonen i Somalia og deretter utdanne soldater som kunne løse oppdraget.

Om ikke den raske departementsutredningen hadde påført Forsvaret en utfordrende nok start, så bidro operasjonsordren på denne måten å komplisere oppdraget ytterligere. Det operasjonsordren innebar, var nemlig ikke å etterspørre kunnskap om operasjonsområdet – men å beordre den innsamlet. Metoden FO her hadde in mente var det ovennevnte rekognoseringslaget. Gjennom å gi underordnede forsvarsavdelinger ansvar for å definere hva som skulle vektlegges i utveilingen av “målstyrt utdanning”, satte FO departementene – med sine kontakter i New York og andre steder – på sidelinjen i arbeidet med å klargjøre Stabskompaniet. Oppgaven ble isteden overdratt Distriktskommando Østlandet, som fikk ansvar for å etablere et rekognoseringslag som gjennom observasjoner på bakken i Somalia skulle berede grunnen for oppsett og utdanning av et Stabskompani. Å dytte ansvaret for utredning av operasjonsområdet nedover i rekkene medførte, som vi skal se, at kommunikasjonslinjen mellom Forsvaret og forvaltningen tilsynelatende opphørte. Stabskompaniet ble organisert, utrustet og utdannet i forhold til et oppdrag som i realiteten ikke eksisterte ved ankomst i Mogadishu.

REKOGNOSERING: KNAPP TID OG SMÅ RESSURSER

Allerede i midten av september hadde Distriktskommando Østlandet (DKØ) fått beskjed om at de sannsynligvis kom til å måtte stille en rekognoseringsgruppe til Somalia.³⁹ Det medførte at DKØ allerede før utsendelsen av operasjonsordren var gått i gang med å etablere laget som skulle være med på rekognoseringsturen. Også spørsmålene DKØ ønsket at rekognoseringslaget skulle svare på, ble utformet i denne perioden. Resultatet var at både arbeidsgruppens organisasjon og mandat ble utformet med bakgrunn i den samme sparsommelige informasjonen som var blitt formidlet til embetsverket i den uformelle

henvendelsen fra FN. Ut fra den tilgjengelige informasjonen mente DKØ at de trengte svar på en hel rekke spørsmål – 28 hovedspørsmål og fire ganger så mange underspørsmål.⁴⁰

Problemet med den planlagte rekognoseringsrunden var at ressursene som fulgte med, ikke holdt mål. I utgangspunktet skulle rekognoseringslaget utstyres med seks mann. DKØ ønsket å ha med én representant fra egen organisasjon, to fra FO, én fra IR 4, kompanisjefen i Stabskompaniet, samt en veterinær fra Sjefsveterinæren Forsvaret. Den opprinnelige sammensetningen av rekognoseringslaget satte den faglige spesialiseringen i høysetet og inkluderte alle involverte parter. Få dager før avreise kom imidlertid kontrabeskjeden fra FO: De hadde regnet på de tilgjengelige økonomiske ressursene og funnet ut at laget måtte kuttes fra seks til tre mann.⁴¹ Videre skjedde det at en av deltagerne meldte forfall på avreisedagen av personlige årsaker.⁴² Resultatet var at det opprinnelige rekognoseringslaget ble redusert til to mann – én fra DKØ og veterinæren fra Sjefsveterinæren Forsvaret. Disse utsendingene tilbragte ikke mer enn *to dager* i Mogadishu i starten av november 1992, hvorpå de utredet svar på de vel hundre spørsmålene. Vurderingen ble ved rekognoseringslagets hjemkomst overlevert den nyutpekte stabskompaniledelsen i en punktmarkert og lite detaljert rapport.

Rekognoseringslagets viktigste bidrag var de lokale avtalene som ble fremforhandlet i Mogadishu. Laget fremforhandlet en avtale med FNs tilstedeværende representanter i Mogadishu om at Stabskompaniet skulle få lov til å bruke den (evakuerte) amerikanske ambassaden i hovedstaden som base. De to representantene i rekognoseringslaget kunne fortelle at de hadde inngått en avtale med FN om at området ville bli ryddet og planert, innkjørselsvei etablert og aircondition installert før Stabskompaniet ankom Mogadishu.⁴³

For ledelsen i Stabskompaniet opplevdes rekognoseringsrapporten som et helt utilstrekkelig grunnlag å jobbe etter. Ledelsen skal ha ment at rapporten “var uten noe realitet” og at den var “vanskelig å planlegge ut fra” (informant 3).⁴⁴ Følgen var at operasjonsordrens ordlyd om at “(...) eksisterende fagprogrammer nyttes i størst mulig grad” ble den primære rettesnor. Problemet var bare at den erfaringen Forsvaret hadde med oppsetting av FN-operasjoner i nær samtid begrenset seg til Libanon (UNIFIL), den FN-sanksjonerte Operation Desert Storm i Irak, og UNPROFOR i Kroatia.⁴⁵ Alle disse operasjonene var igjen basert på den norske FN-beredskapsstyrken.

Beredskapsstyrken, som var etablert med det formål å være en rask reaksjonsstyrke ved forespørsler fra FN, var en bredt anlagt enhet. Dette betydde at soldatene som undertegnet en avtale med Forsvaret om å stå i FN-beredskap, fikk en utdanning rettet mot et utall av scenarioer. Utdanningen inneholdt informasjon om FNs organisasjon, aktuelle tjenestesteders klima, geografi, skikker og seder. Det ble også gitt opplæring i metoder for overvåkning av konflikter i henhold til forskjellige stillingsbeskrivelser. FN-beredskapsstyrken sikret dessuten samtrening gjennom årlige repetisjonsøvelser. Disse ble avholdt på samme måte som for vernepliktige disponert i Heimevernet. Den brede

utdanningen og treningen i beredskapsstyrken var blant annet bakgrunnen for at Norge i 1978 kunne sende styrker til Libanon i ekspressfart (Strømmen og Leraand 2005, 111).

FN-beredskapsstyrken representerte et system med kontinuitet tilbake til 1964. Men hva skjedde hvis Forsvaret måtte planlegge en førstereiskontingent utenfor rammene av FN-beredskapsstyrken? Faktum var at dette ikke hadde vært en problemstilling før våren 1992, da Norge for første gang siden 1964 hadde sendt et separat felt-sykehus utenom beredskapsstyrken til Zagreb og UNPROFOR (Gjeseth 2007, 160). Stabskompaniet ble satt opp i en brytningstid hvor Forsvaret, etter 28 år med bruk av FN-beredskapsstyrken, begynte å sette opp kontingenter *utenfor* denne styrken. Ordren om å bruke "eksisterende utdanningsprogrammer" signaliserte altså en utfordring for Forsvaret. Forsvaret hadde ikke utviklet et system for å planlegge for uventede operasjoner hvor Beredskapsstyrken ikke kunne settes inn. "Eksisterende utdanningsplaner" var derfor synonymt med de samme planene som Forsvarets oppsettende avdelinger brukte ved utdanning av UNIFIL-kontingenter.

I UNIFILS FOTSPOR: REKRUTTERING, UTTAK OG PLANLEGGING

Den 7. november 1992 møtte befall og kompaniledelse til innrykk på Onsrud leir på Romerike. Befallet og ledelsen skulle i løpet av fem dager få leksjoner i Somalias politiske og militære forhold, skikker, seder og kulturhistorie, og aller viktigst: De skulle sette sammen et stabskompani og deretter planlegge utdannings- og oppsettingsperioden.

Rekognoseringsrunden i Mogadishu skulle sammen med forvaltningens utredningsfase komme til å prege forberedelser og planlegging til innrykket. Ledelsen i Stabskompaniet følte nemlig på ingen som helst måte at de hadde nok informasjon til å sette opp en FN-kontingent. De var spesielt misfornøyde med rekognoseringslagets forarbeid: At ingen av deltagerne i rekognoseringsrunden skulle være med til Somalia, var "uforståelig" (informant 3). Det ble reagert på at briefinggen og rapporten ikke var særlig dyptpløyende: Ledelsen skal ved flere tilfeller ha følt at de måtte gjette seg til hva de skulle ha med av materiell og hvordan den operative situasjonen på bakken egentlig var. Dette er påstander som en nærmere lesning av rekognoseringsrapporten støtter opp om. Rapporten fra rekognoseringslaget er oppramsende og ganske snever i sin beskrivelse av situasjonen på bakken og operasjonens materielle krav.

Det kanskje største problemet for ledelsen i Stabskompaniet og IR 4 var at Forsvaret ikke hadde opprettet et kontaktpunkt med de nasjonene og FN-offiserene som allerede var i Somalia. Dermed var IR 4 og ledelsen i Stabskompaniet henvist til å stole på observasjoner gjort av mennesker som de fikk møte kun i noen timer, foruten en svært overfladisk rapport.

Oppsettet utenfor FN-beredskapsstyrken og fravær av en brukbar rekognosering resulterte i at Forsvaret tok i bruk rekrutteringsmodeller for UNIFIL. I tiden etter 1978 hadde Forsvaret brukt avisannonser og andre utadrettede tiltak for å rekruttere reservister fra mobiliseringshæren til tjeneste i Libanon (Gjeseth 2007, 150). På den måten kunne

Forsvaret stille friske ben til UNIFIL, samtidig som FN-reserven ble opprettholdt. Det var *dette* opplegget FO hadde i minne da Stabskompaniet skulle rekrutteres.

Samtidig var det opplagt at det ikke gikk å kopiere Libanon-oppsettet til punkt og prikke. For det første var Somalia, i motsetning til Libanon, ukjent territorium. Forsvaret hadde ingen grunnleggende kunnskap om landet og de operasjonelle premissene. For det andre skulle man rekruttere soldater til en førstereiskontingent, mens Forsvarets rekruttering av soldater til Libanon de siste 13 årene hadde hatt innslag av mannskaper som hadde vært der før, noe som hadde etablert en overføringsverdi mellom “nye” og “gamle” soldater.

Ved oppsettet av UNOSOM-kontingenten var det selvfølgelig ingen med operasjonell erfaring fra området; enhver rekruttering var en nyrekruttering. Dette faktum var ikke gjennomtenkt i FO, og Forsvaret fikk derfor en problemstilling de ikke var vant med i fanget: Hvilke kriterier skulle etableres for opptak av soldater til UNOSOM? Erfaringen fra oppsettet av det ovennevnte feltsykehuset i UNPROFOR tidligere i 1992 var ikke til stor hjelp, da dette hadde vært snakk om spesialiserte profesjoner og klarlagte arbeidsoppgaver.

Det var Stabskompaniets hjemmевærende avdeling, IR 4, som fikk ansvar for rekrutteringen. IR 4, som også hadde ansvar for oppsett av UNIFIL-kontingentene, valgte å følge FNs (DPKOs) overordnede skisse for hvordan Stabskompaniet burde struktureres. Skissen delte Stabskompaniet inn i fire tropper. For hver tropp fantes en vag beskrivelse av hvilke arbeidsoppgaver og kompetansekrav som krevdes.⁴⁶

Den første troppen skulle være en kompanistab bestående av åtte soldater, befal og offiserer. Den skulle struktureres slik at den foruten kompanisjef og nestkommanderende skulle inkludere en feltprest, en sykepleier og fire kompaniassistenter. Av kompetansekrav – ut over det opplagte i profesjonstitlene – var det bare to av assistentene det ble sagt noe om: den ene skulle fungere som vognfører, en annen som sambandsmann. Videre ble det ifølge skissen fordelt 14 soldater til en sikrings- og eskortetropp. FN ønsket at alle i sikrings- og eskortetroppen skulle ha erfaring med vakt- og sikringstjeneste, og de aller fleste måtte dessuten kunne fungere som sjåfører. I tillegg skulle åtte av de fjorten ha bakgrunn som håndverkere: tre som mekanikere, en som snekker, en rørlegger, en elektriker, en våpenmekaniker og en murer. Årsaken var at kompaniet skulle reise til en operasjon hvor lite var på plass, og styrken måtte trolig ordne eventuelle reparasjoner og utbedringer selv.

Den tredje troppen var en servicetropp, som ifølge skissen skulle bestå av 36 soldater. I servicetroppen fantes det ingen beskrivelse av konkrete kompetansekrav, bortsett fra at noe av befalet måtte ha grunnleggende datakunnskaper, og at fem av de menige skulle ha en sekundær funksjon som håndverkere. Senere ble det fra norsk side bestemt at også flere av det øvrige mannskapet i troppen skulle ha grunnleggende datakunnskaper. En stor del av servicetroppens arbeidsoppgaver var nemlig forventet å være skrive- og rapporteringsarbeid.⁴⁷ Det mest konkrete ønsket fra FN var forpleiningstroppen med ti

mann. I denne troppen var seks stillinger satt av til kokker, to til vannrensere, og to til bestillingsfunksjonærer.⁴⁸

Selve rekrutteringsfasen gikk bra. Det var ingen store problemer med å rekruttere folk til Somalia. Året før, i 1991, hadde IR 4 opplevd søknadsrekord til utenlandstjeneste med hele fire tusen listeførte kandidater (Strømmen og Leraand 2005, 238). Den høye arbeidsledigheten på starten av 1990-tallet gjorde det enkelt å rekruttere mannskap til FN-tjeneste. IR 4 behøvde derfor ikke gå direkte ut med en oppfordring om å melde seg til tjeneste for UNOSOM. En del kandidater ble kontaktet, andre meldte seg frivillig:

En kompis av meg hadde blitt spurt om å delta, men kunne ikke dra. Han fortalte meg dette, hvorpå jeg ble nysgjerrig. Jeg ringte til IR 4, og ble deretter tilbudt jobb (...) mitt inntrykk var at de fleste hadde søkt på FN-tjeneste i Libanon eller andre plasser, og at de derfra ble plukket ut av kandidatlistene til tjeneste i Somalia (informant 1).

En av håndverkerne hadde en lignende erfaring: "Jeg mener at jeg søkte på flere plasser, blant annet Forsvarets operasjoner på Balkan. Det var tilfeldig at jeg havnet i Somalia" (informant 2). Disse informantenes utsagn stemmer godt overens med hvordan IR 4 rekrutterte soldater til Libanon: Ved hjelp av utadrettede rekrutteringsprosesser (gjerne i form av avisannonser) hadde Forsvaret i årene etter 1978 rekruttert tusener av soldater til tjeneste i UNIFIL (Strømmen og Leraand 2005, 238). Dette arbeidet resulterte i lange lister med kandidater, lister som IR 4 så kunne velge soldater fra. Det var samme metodikk, om enn noe forkortet, som gjorde seg gjeldende for oppsettet av Somalia-kontingenten. Forsvaret opprettet ikke noe nytt rekrutteringssystem til UNOSOM, men brukte listene som lå til rette for opptak til blant annet UNIFIL.

Det faktum at Forsvaret rekrutterte til vage stillingsbeskrivelser, var det ingen som rynket på nesen av. Det var slik det måtte være. Det som derimot ble et stridstema, var hvorvidt ledelsen skulle velge folk med erfaring fra tidligere FN-oppdrag eller ikke. De aller fleste i det norske Stabskompaniet hadde deltatt i andre FN-operasjoner forut for UNOSOM (Bull-Hansen 2008, 196). I de fleste tilfeller dreide det seg om FN-tjeneste i Libanon. Av de 74 som dro til Somalia i første kontingent var det bare elleve som ikke hadde tidligere erfaring fra fredsbevarende FN-tjeneste – med andre ord hadde i overkant av 85 prosent erfaring fra annen internasjonal tjeneste.⁴⁹

At så mange av soldatene hadde erfaring fra tidligere FN-operasjoner var en kilde til uenighet mellom ledelsen i Stabskompaniet og IR 4. Ledelsen i Stabskompaniet ville helst ha soldater "de kunne forme fra dag én", folk uten "føringer" fra for eksempel geværkompanier i Libanon. Ledelsen i Stabskompaniet hadde en formening om at slike veteraner ville ha vanskelig for å tilpasse seg de mer primitive innkvarterings- og sanitærforholdene i Somalia, og at soldater som var vant med infanteritjeneste fra Libanon, ville kunne få problemer med å tilpasse seg en mindre aktiv og annerledes tjeneste (informant 3). Disse antagelsene ble bekreftet i rapporten fra første kontingent:

Personell til et stabskompani som i stor grad utfører spesielle administrative tjenester, krever personell som er motivert for nettopp en slik tjeneste. Personell med fra 2-6 kontingenters erfaring fra geværkompani i Libanon viste seg ikke å være en udelte fordel i en førstekontingent stabskompani i Somalia. For mange prøvde på ulike måter å komme med i den "skarpe" delen av kpet.⁵⁰

Ledelsen ved Infanteriregiment nr. 4 hadde derimot ikke de samme motforestillingene mot å sende personell med erfaring fra internasjonal tjeneste til Somalia. IR 4 bygde på 14 års gode erfaringer med oppsetting av UNIFIL-kontingenter ved å innvilge "rekap",⁵¹ altså det å bruke soldater om igjen.⁵² På bakgrunn av det som sannsynligvis ble sett på som "business as usual" ble Somalia-kontingenten satt opp med et betydelig innslag av veteraner fra tidligere FN-operasjoner.⁵³ Hvorvidt IR 4 brydde seg om at ledelsen i Stabskompaniet ikke ønsket veteraner er noe uklart, men én informant hevder at IR 4 visket ut refselsler og anmerkninger fra FN-kontingenter på soldatenes rulleblad (informant 3). At enkelte uheldige vurderinger ble gjort, bekreftes i kontingentrapporten forfattet sommeren 1993: "Personell som er nektet eller ikke anbefalt videre FN-tjeneste, må ikke slippe gjennom i en førstekontingent".⁵⁴ Noe kan altså tyde på at ledelsen i Stabskompaniet ikke fikk gjennomslag for sine krav.

Når det gjaldt uttak av materiell, var forholdet mellom stabskompaniledelsen og IR 4 på Onsrud leir adskillig bedre. Ettersom ledelsen i Stabskompaniet følte at den ikke hadde fått en god nok oversikt gjennom rekognoseringslagets rapport og briefing, ble det besluttet å ta med mer materiell og etterforsyninger til operasjonen enn det rekognoseringslaget hadde anbefalt. De ansvarlige på materiellsiden i IR 4 var samarbeidsvillige og lot ledelsen i Stabskompaniet plukke med seg nesten hva som helst. I stedet for 30 og 60 dager med forsyning ble det medbragt for 100 dager. På samme måte tok man med store mengder byggemateriale, telt og annet man kunne få bruk for (informant 3).

Uttak av personlig utrustning skjedde imidlertid på en mer automatisert måte. Rekognoseringslagets anbefalinger, som strakte seg til en anbefalt pakkelliste bestående av lett fottøy, regntøy, myggstift og solkrem, ble ikke vurdert i et kritisk lys. Stabskompaniet ble satt opp med samme utrustning som Forsvaret hadde brukt i Libanon. Unntaket var bevæpning – der ble hele Stabskompaniet, med unntak av sikrings- og eskortetroppen, utrustet med lette håndvåpen (Glock pistol).

I UNIFILS FOTSPOR: UTDANNING AV SOLDATER

I henhold til utdanningsplanen skulle korporaler og menige soldater rykke inn på Onsrud 12. november, fem dager etter befalsinnrykket.⁵⁵ På grunn av forsinkelser i fremdriften ble dette utsatt til 19. november. Utdanningsperioden for korporaler og menige, slik den var definert i utdanningsdirektivet av 28. oktober, skulle ta utgangspunktet i de erfaringer

og kunnskaper som rekognoseringslaget hadde innsamlet, og deretter omgjøre det til matnyttig utdanning for personellet som skulle til Somalia.

Som tidligere nevnt skilte utdanningsdirektivet mellom *fellesutdanning* og fagutdanning for korporaler og menige. Fellesutdanning var i direktivet tilgodesett med fire dager og fagutdanning med tre dager, slik at utdanningsperioden for korporaler og menige i sum ble en uke.⁵⁶ Som en konsekvens av at rekognoseringssturen ikke hadde gitt stabskompaniledelsen grunnlag for en særlig dyptpløyende fellesutdanning, ble opplæringen kortet ned: Fellesutdanningen ble tilgodesett med to dager, mens fagutdanningen fylte de gjenværende fem dagene.⁵⁷ Skjønt egentlig kunne fellesutdanningen knapt kalles utdanning. Av de to avsatte døgnene ble halvannen time brukt til foredrag om tropesykdommer, mens resten av tiden ble avsatt til skytetrening, inspeksjon av forsvarssjefen og avdelingsmiddag. Det ble ikke – som i befalets tilfelle – avsatt tid til orientering om lokale forhold, eller om UNOSOM som operasjon. Det ble imidlertid delt ut brosjyrer til selvstudium.⁵⁸

Fagutdanningen skulle som tidligere nevnt organiseres av forskjellige fagenheter innad i Forsvaret. IR 4 fikk i oppgave å legge til rette for at de andre enhetene kunne gjennomføre utdanningen, men hadde ikke, med unntak av sikrings- og eskortetroppen, ansvaret for innholdet i fagutdanningen.⁵⁹ Under fagutdanningen ble det tatt utgangspunkt i de tidligere nevnte, svært så vage arbeidsbeskrivelsene fra FN. Ifølge disse var kompaniet inndelt i henholdsvis en kompanistab, en servicetropp, en forpleiningstropp og en sikrings- og eskortetropp. I tillegg var det, som et resultat av (forhåndspålagte) undersøkelser gjort av rekognoseringslaget, blitt besluttet å sette opp et sanitetslag bestående av en lege, en veterinær og to sykepleiere. Dette kom i tillegg til den ene sykepleieren som allerede var satt opp som en del av kompanistaben. Fordi etableringen av et sanitetslag kom i siste liten før samlingen på Onsrud leir, ble innrykket til dette personellet forsinket med noen dager.

Utdanningsplanene og kompetansemålene som Forsvaret la til grunn i utdanningsperioden, var de samme som ble brukt til oppsett av styrker til UNIFIL i Libanon. Ifølge Stabskompaniets daværende nestkommanderende (kompanisjef i andre kontingent) falt dette seg naturlig: “Utdanningen måtte baseres på de programmer som ble nyttet til avdelingene i Libanon. Dette er nok den sikreste plattformen å ‘legge’ seg på (...)”.⁶⁰

Ved fagutdanningen fikk kompanistaben og servicetroppen samme opplæring. De to første dagene gikk med til utdanning innen “grunnleggende sambandstjeneste”. De siste tre dagene ble tilbragt på Lillehammer, hvor soldatene fikk en enda grundigere innføring i sambandstjeneste hos sambandsregimentet på Jørstadmoen.⁶¹

Forpleiningstroppen fikk opplæring i en rekke temaer relatert til matlaging og vannrensing. Smitterisiko- og hygieneundervisning ble fokusert på de to første dagene, før de resterende dagene ble brukt til å øve med utstyret som skulle medbringes til Somalia. Sjefsveterinæren Forsvaret hadde ansvaret for hygieneundervisningen.⁶²

Sikrings- og eskortetroppen fikk to dagers utdanning i bruk og vedlikehold av kjøretøyer, deretter opplæring i vakthold og eskortering av viktige personer.⁶³ Et av befalene

var politimann fra Oslo med erfaring fra Beredskapstroppen. Den delen av utdanningen som handlet om vakthold og eskortering, handlet derfor mye om kunnskapsoverføring fra denne personen til resten av gruppen (informant 2).

På grunn av sanitetslagets sene inntreden i kompaniet ble det ikke avsatt like lang tid til utdanning av dette laget som av resten. Sanitetsutdanningen bar nok dessuten mer preg av repetisjon av kjente fagfelt som krigskirurgi og tropemedisin enn av introduksjon til ukjente felter. Derimot fikk helsepersonellet, i likhet med befalet, og i motsetning til korporaler og menige, undervisning i lokale forhold og om UNOSOM som organisasjon.⁶⁴

Da utdanningsperioden var over i slutten av november, ble alt personell dimittert for helgepermisjon. Kompaniet ble da bedt av IR 4 om å fylle ut et evalueringsskjema. 36 av til sammen 74 soldater, altså vel halvparten, fylte ut spørreskjemaet. Spørreskjemaet skulle kartlegge hvor godt utrustet soldatene følte at de var før avreise til Somalia.⁶⁵ Gjennomgangsmelodien var at personellet følte seg tilfreds med *egen* evne til å gjennomføre arbeidsoppgavene. Stabssoldatene følte seg godt rustet til å ivareta hygienemessige forhold og klare til å utføre livreddende førstehjelp hvis nødvendig. Flesteparten følte seg også rimelig sikre på at troppen de hørte inn under, kunne gi den nødvendige støtte til hovedkvarteret i UNOSOM, selv om vel 30 prosent svarte at de var usikre på dette.⁶⁶ Disse svarene kan ses i sammenheng med fagutdanningen.

Det personellet ikke følte seg sikre på, var kunnskap om lokale forhold og om UNOSOM som organisasjon. Hele 63 prosent av dem som besvarte spørreundersøkelsen ga uttrykk for at de ikke hadde god nok kunnskap om lokale forhold, mens 22 prosent svarte at de var usikre. Bare 15 prosent svarte bekræftende på at de hadde nok kunnskap om lokale forhold. På spørsmål om personellet følte at de visste nok om UNOSOMs organisasjon, svarte 38 prosent nei og 27 prosent vet ikke.⁶⁷ Disse svarene kan ses i sammenheng med fellesutdanningen.

Et interessant spørsmål er hvordan det går an å svare positivt på spørsmål om kompaniets evne til å gi nødvendig støtte til UNOSOM, samtidig som soldaten gir uttrykk for at kjennskapen til UNOSOMs organisasjon og mandat er utilstrekkelig. Det virker som et paradoks, men kanskje var det den typiske UNIFIL-veteranen og ikke stabskompanisoldaten som svarte her. Det er klart at en veteran fra UNIFIL vil ha andre oppfatninger av egen evne til å støtte opp om en operasjon, ettersom denne personen sammenligner og trekker veksler på tidligere erfaringer. På den annen side kan det tilsynelatende paradokset også være uttrykk for en autoritetstro, der yrkesoffiseren med sin erfaring hadde tillit hos de vervede soldatene.

Uansett – holdningen i kompaniet før avreise viste at fellesutdanningen ikke hadde gitt nødvendig ballast. Opplæringen hadde vært overfladisk og var et uttrykk for at ledelsen oppover, representert ved DKØ, FO, FD og UD, ikke hadde prioritert å fremskaffe nødvendig kunnskap om lokale og operasjonelle forhold. Det var derfor heller ikke mye å undervise i. Fagutdanningen hadde derimot overbevist stabskompanisoldatene: De følte seg sikre på at kompaniet ville gjøre en god jobb i UNOSOM.

MANGLENDE KOMMUNIKASJONSLINJER: FORVALTNINGEN OG FORSVARET

Samtidig som Forsvarets avdelinger forberedte Stabskompaniet på avreise til Mogadishu senhøsten 1992, eskalerte konflikten i Somalia. Det vil si, volden mot sivile eskalerte ikke, den var stabilt høy. Det nye var at partene i og rundt Mogadishu begynte å se FN og nødhjelpsorganisasjonene som et militært og finansielt mål. De somaliske krigsherrene hadde over lang tid drevet utpressing av nødhjelpsorganisasjoner, og steget mot utpressing av en lettbevæpnet og mandatbegrenset FN-styrke syntes sannsynligvis kort (FN 1996, 29). UNOSOM-observatører i Mogadishu ble kidnappet og ranet; skip fra World Food Program ble utsatt for bombekasterangrep, og forpartiet til UNOSOM, en pakistansk infanteribataljon, kom stadig under ildgivning fra den Mogadishu-baserte krigsherren Mohamed Farrah Aideed (Ödlund 2001, 38).

I FN ble utviklingen tolket som bekymringsfull særlig av to årsaker. For det første var UNOSOMs mandat ikke tilpasset en situasjon hvor volden rettet seg mot FN og nødhjelpsorganisasjonene. UNOSOMs mandat tillot selvforsvar, men FN-styrken var hjelpeløs når det gjaldt å hamle opp med det underliggende problemet: by- og landeveier yrende av bevæpnet milits med utpressing som viktigste inntektskilde (Chopra et al. 1995, 38). Dette gjorde situasjonen utrygg for FN-styrken så vel som for hjelpeorganisasjonene, og blokkerte de humanitære hjelpeleveransene til landet. Den andre bekymringen handlet derfor om at UNOSOM i sin daværende form kanskje ikke ville være i stand til å sikre at nødhjelpsleveransene kom frem til de sultende i Somalia.

UNOSOM hadde verken personell, midler eller mandat til å avvæpne klanene (FN 1996, 30). Under det daværende mandatet hadde FN problemer nok med å få styrkene sine deployert. Ettersom UNOSOM i tråd med Resolusjon 775 (1992) opererte under et fredsbevarende mandat, skulle FN egentlig sikre seg tillatelse fra de stridende parter i borgerkrigen for å kunne deployere styrker til Somalia (FN 1996, 25). Men de soldatene som i Resolusjon 775 var planlagt deployert ved fire forskjellige somaliske lokasjoner, fikk ikke tillatelse av lokale klanlederne til å etablere seg i Somalia, med unntak av Mogadishu-området (FN 1996, 27). Den usikre sikkerhetssituasjonen, kombinert med utfordringene i å få UNOSOM i sin helhet deployert til Somalia, gjorde at det i FN begynte å bre seg en skepsis til hvordan UNOSOM i sin daværende form var organisert.

Det var imidlertid ikke bare i FN at man så med bekymrede øyne på situasjonen i Somalia. I USA hadde president George Bush nylig tapt presidentvalget for den demokratiske kandidaten Bill Clinton. Ifølge Jarat Chopra sørget valgnederlaget for at Bush den andre uken i november 1992 bestemte seg for å gjøre "(...) a last good thing" i Somalia (Chopra et al. 1995, 38). Ifølge Bush' pressesekretær Marlin Fitzwater var det imidlertid en litt mindre altruistisk årsak bak det hele. Den politiske dødtiden etter presidentvalget førte til at mediene begynte å fokusere på den humanitære situasjonen i Somalia, og deknningen ble så intens at President Bush ikke maktet å ha den hengende over seg helt frem til Clintons innsettelsesdag: "The President said, 'I just can't live with this

for two months” (Gowing 1994, 49). At den kommende president Clinton heller ikke hadde innvendinger mot amerikansk innblanding i Somalia, gjorde valget desto enklere for George Bush: Han besluttet å etablere en Somalia-gruppe med mandat til å utrede scenarier for hvordan USA kunne hjelpe til med å stoppe hungersnøden (Rutherford 2008, 79).

President Bush' arbeidsgruppe utarbeidet tre alternativer: (1) Gi UNOSOM-styrken et nytt mandat med økt bemanning, tyngre bevæpning og mulighet for utstrakt bruk av tvangsmidler. (2) Øke UNOSOM til 15 000 mann, hvorpå amerikanske krigsskip skulle legge seg langs den somaliske kysten og bruke helikoptre og innsatsstyrker for å støtte opp om FN-styrken. (3) Etablere en amerikanskledet, FN-sanksjonert koalisjonsstyrke, som ved hjelp av militære muskler skulle presse de somaliske militslederne til å innstille angrepene på nødhjelpsorganisasjoner og hjelpearbeidere (Rutherford 2008, 75-76). Bush konfererte med sine rådgivere, som overbeviste ham om at alternativ 3 var best. Ifølge rådgiverne var FN-systemet så tregt til å mobilisere ressurser og medlemsland at opptil 700 000 somaliere kunne dø av sult før FN kom på banen med et nytt mandat. Av den grunn bestemte president Bush seg for å forfølge det FN-sanksjonerte, men amerikanskledede, alternativet (Rutherford 2008, 77).

Tanken om en amerikanskledet FN-operasjon måtte nå bifalles av FN. Den amerikanske arbeidsgruppen tok kontakt med Boutros Boutros-Ghali og FN-sekretariatet for å diskutere mulige løsninger. Generalsekretæren delte den amerikanske vurderingen av at mer burde gjøres, og at det var best om amerikanerne selv gjorde jobben. Etter flere uformelle møter kom FN og USA til enighet om en firepunkts skisse for samarbeid: (1) Sikkerhetsrådet skulle gi mandat til en "robust operasjon" hvor USA tok en lederrolle. (2) FN-styrker skulle erstatte de amerikanske troppene med en gang sikkerhetssituasjonen tillot det. (3) USA skulle ikke operere alene, men lede en bred multinasjonal koalisjonsstyrke. (4) FN-mandatet skulle være begrenset til å sikre leveranser av humanitær hjelp (Rutherford 2008, 78). Med dette var ballen spilt over til FN, som fikk ansvaret for å lansere et akseptabelt alternativ til medlemmene av Sikkerhetsrådet.

FNs generalsekretær lyktes med å overbevise Sikkerhetsrådets medlemmer om at situasjonen i Somalia krevde en USA-ledet innsats. Den 3. desember 1992 ble *Unified Task Force* (heretter UNITAF) etablert gjennom Sikkerhetsrådsresolusjon 794 (1992). Resolusjonen markerte et vendepunkt i FN-historien. For første gang hadde FN reflektert seg frem til at en humanitær katastrofe utgjorde en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet:

The magnitude of human tragedy caused by the conflict in Somalia, further exacerbated by the obstacles being created to the distribution of humanitarian assistance, constitutes a threat to international peace and security (S/RES/794 1992).

For å støtte opp om det tvingende i situasjonen ga FN, i tråd med kapittel VII i FN-pakten, UNITAF tillatelse til å ta i bruk alle nødvendige midler – “(...) all necessary means to establish as soon as possible a secure environment for humanitarian relief operations in Somalia” (S/RES/794 1992). Fordi Somalia ikke hadde hatt en sittende regjering eller fungerende administrasjon på bortimot et år, ble ikke resolusjonen sett på som en innblanding i landets interne affærer (Mayall 2004, 133).

UNITAF samlet soldater fra 23 deltagernasjoner, selv om den absolutte majoriteten besto av amerikanske soldater. Styrkene ble deployert på Mogadishus sandstrand like etter midnatt 9. desember 1992. UNITAF var imidlertid ikke kommet for å bli. Intensjonen med operasjonen var å etablere en midlertidig overgangsløsning frem til situasjonen var såpass stabil at FN igjen kunne overta ansvaret. I utgangspunktet hadde president George Bush lovet å trekke styrken ut innen Bill Clintons tiltredelsesdag, den 19. januar 1993. Dette viste seg imidlertid å være et noe optimistisk anslag (Ödlund 2001, 41).

UNITAFs inntreden kom i aller høyeste grad til å påvirke UNOSOM. I utredningsprosessen til UNITAF (ca. 14. november–3. desember 1992) brukte FN det organisasjonen hadde av ressurser til å planlegge og tilrettelegge for den amerikanskledede koalisjonsstyrken. Som en følge av dette ble arbeidet med UNOSOM nedprioritert i disse ukene. Få dager etter UNITAFs deployering i Mogadishu oppsto det dessuten splid mellom FN og USA om hvordan UNITAFs resolusjonstekst skulle tolkes. Striden gjaldt tekstens formulering om å skape et “(...) secure environment for humanitarian relief” (S/RES/794 1992). Boutros-Ghali og FN mente at formuleringen skulle leses som en enighet om total avvæpning og pasifisering av militsene, og ikke som en “tilrettelegging av sikkerhetskorriderer”, slik USA tolket den (Chopra et al. 1995, 42). Amerikanerne mente at Boutros-Ghalis tolkning kom i seneste laget. Skulle det være realistisk å pasifisere *hele* Somalia, måtte det ha blitt planlagt før avreise til Somalia, og ikke etterpå, mente amerikanerne (Chopra et al. 1995, 44).

I USA var den positive stemningen til UNITAF i ferd med å snu. Frykt for høye kostnader, angst for at operasjonen skulle utvikle seg til en hengemyr à la Vietnam, og en usikkerhet rundt hvorvidt FN-sanksjonerte operasjoner var riktig vei å gå for USA etter avslutningen av den kalde krigen, bidro til å redusere den amerikanske viljen til å komme FNs resolusjonstolkning i møte (Ödlund 2001, 23). Resultatet var at planleggingen og deployeringen av UNOSOM ble satt på vent i flere måneder ved årsskiftet 1992–1993. Uenigheten om tolkningen av mandatet medførte at brorparten av UNOSOM-styrkene som var vedtatt i Sikkerhetsrådsresolusjon 775 ikke ble deployert. Unntaket var de 500 UNOSOM-soldatene – hvorav 74 norske – som skulle utplasseres i Mogadishu. Da UNITAF ble vedtatt, var nemlig en av forutsetningene at generalsekretæren senest 15 dager etter at UNITAF var deployert i Somalia, skulle legge frem en plan for overgangen fra UNITAF til et fredsbevarende FN-ledet mandat (S/RES/794 1992).

Generalsekretærens måte å løse dette på – samtidig som han ikke ga etter i tolkningspo-lemikken med USA – var å bestemme at Mogadishu-basen skulle etableres som planleg-gingsbase for “(...) the eventual transition to peacekeeping operations” (FN 1996, 225).

Generalsekretærens løsning fikk flere direkte følger for Norge. Hovedkvarteret som Stabskompaniet skulle jobbe under, skulle i henhold til vedtaket fortsatt deployeres i sin fulle og hele størrelse. Stabskompaniet, som var et av flere planlagte støtteelementer for hovedkvarteret, skulle vise seg å bli det eneste av støtteelementene som ble deployert i løpet av de første tre månedene. Årsaken var at andre aktuelle nasjoner enten ikke ville sende styrker til UNOSOM fordi den ble ansett som en “frosset” operasjon, eller de valgte midlertidig å konvertere bidraget til UNITAF. Som vi skal se, kom dette til å påvirke Stabskompaniets hverdag på flere måter.

Allerede tidlig i utredningsprosessen til UNITAF fikk Utenriksdepartementet rede på at amerikanske interesser arbeidet for å endre det internasjonale samfunnets tilnær-ming til utfordringene i Somalia. Så tidlig som 19. november 1992, samme dag som utdanningen for soldatene i Stabskompaniet begynte i Norge, møttes en representant fra Norges ambassade i Washington og en kilde i det amerikanske utenriksdepartementet for å drøfte saken. Norges representant ble orientert om at amerikanerne var misfornøyde med slagkraften i mandatet til UNOSOM, og at det fra amerikansk side ville bli vurdert alternative amerikanskledede tilnærminger for å hindre humanitær katastrofe.⁶⁸

Det var ikke bare i Washington at det svirret rykter om endringer i tilnærmingen til Somalia. Også den norske FN-delegasjonen i New York plukket opp lignende syns-punkter om manglende slagkraft i FN-mandatet. Den 24. november kunne den nor-ske FN-delegasjonen orientere Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet om at FN-sekretariatet var preget av en voksende bekymring: Kunne FN egentlig kunne gjøre noe som helst for å sikre at nødhjelpsleveransene kom frem til sultende somaliere?⁶⁹ Delegasjonens kilde viste til at det i FN-systemet hadde begynt å bre seg en oppfatning om at Sikkerhetsrådsresolusjon 775 ikke ga FN-styrkene nok handlekraft, og at det også i FN ble snakket om alternative tilnærminger til situasjonen i Somalia.

Den norske FN-delegasjonen ble nå beordret av det hjemlige embetsverket til å skaf-fe konkret informasjon om hvilke alternative scenarier som kunne være aktuelle. Norges delegasjon tok (sammen med flere andre lands delegasjoner) kontakt med FNs visegene-ralsekretær Marrack Goulding for å forsøke å skape klarhet i hva som foregikk, og hvilke implikasjoner det kunne få for det allerede vedtatte UNOSOM-mandatet. Goulding be-kreftet ryktene ved å signalisere at flere i FN-sekretariatet mente at situasjonen i Somalia krevde et mer robust mandat enn det Sikkerhetsrådsresolusjon 775 ga. Han understre-ket at FN-sekretariatet mente at en utvidelse til et tyngre mandat var for ressurs- og tidkrevende for FN, og at det derfor var best å delegere ansvaret til USA. Videre kunne Goulding fortelle at etter hans vurdering ville UNOSOM mest sannsynlig aldri bli realisert slik det var vedtatt i Resolusjon 775. Nesten som for å understreke alvorret i situasjonen avsluttet Goulding møtet med å forespørre delegasjonene om ikke de også kunne tenke

seg å legge sine nasjonale UNOSOM-bidrag under amerikansk kommando i en USA-ledet koalisjon.⁷⁰

I perioden som fulgte ble den norske forvaltningen flere ganger gjort oppmerksom på at UNOSOM var å anse som en "frosset" operasjon. Sannsynligvis ville Resolusjon 775 aldri bli implementert, men erstattes av et nytt UNOSOM-mandat i grenseland mellom fredsbevarende og fredsopprettende tjeneste. Forvaltningen ble dessuten gjort oppmerksom på at flere land valgte å konvertere sine nasjonale bidrag fra UNOSOM til UNITAF.⁷¹ Forvaltningen var altså orientert om at det hersket stor usikkerhet rundt deployeringen av de norske styrkene. Den var dessuten klar over at andre nasjoner kom til å konvertere sine bidrag til UNITAF, og at FN ønsket dette velkommen (jamfør Marrack Gouldings spørsmål til den norske FN-delegasjonen). Samtidig ble det fra departementshold ikke drøftet eller spurt hva utviklingen kunne innebære for Stabskompaniet – i hvert fall ikke sett ut fra de dokumentene som dette forskningsprosjektet har hatt tilgang til.⁷² Og viktigst av alt: Det forvaltningen visste om en mulig konvertering av UNOSOM fra fredsbevarende til fredsopprettende styrke, samt muligheten for at flere deltagernasjoner likevel ikke ville stille bidrag til UNOSOM, ble tilsynelatende ikke videreformidlet verken til de oppsettende avdelinger eller til ledelsen i Stabskompaniet.

Nå kan det selvfølgelig ha eksistert en informasjonskanal mellom Forsvarets Overkommando og IR 4 om utviklingstrekk og potensielle norske ringvirkninger. Likevel er det flere indikatorer som tyder på at så ikke var tilfellet. IR 4 kommuniserte i all hovedsak med Distriktskommando Østlandet (DKØ). At FO holdt direkte kontakt med DKØ i forbindelse med oppsettet av Stabskompaniet, forekom nok, tross at den naturlige tjenestevei gikk gjennom Forsvarskommando Østlandet. At FO derimot videreformidlet, eller i det hele tatt så rekkevidden av UNITAFs introduksjon er det derimot ingen ting som tyder på. Og selv om dette faktisk skjedde, så har åpenbart ikke disse vurderingene nådd IR 4 eller den utpekte stabskompaniledelsen (informant 3). DKØ skal dessuten ha blitt en stadig sjeldnere gjest på Onsrud utover i oppsettsperioden.⁷³

STABSKOMANIET DEPLOYERER TIL MOGADISHU

Avreisen til Somalia var en treg affære. Opprinnelig skulle Stabskompaniet reise av gårde så fort som mulig etter at utdanningsperioden på Onsrud var ferdig 27. november 1992. Dette viste seg å være vanskelig. Først ble avreisen utsatt med to uker på grunn av deployeringen av UNITAF, deretter var det logistikken det sto på.

Stabskompaniet skulle fly til Somalia i to etapper. Et russisk Iljusjin-fly var leid inn for å frakte første pulje, en Antonov An-124 til andre pulje. Flyene, eller muligens operatørselskapene, viste seg å være notorisk upålitelige. Flere ganger trodde soldatene at tiden for avreise var kommet; de ble busset til Gardermoen, men måtte dra tilbake til Onsrud da det innleide Iljusjin-flyet ikke kom. "Vi feiret jul mange ganger", forteller en av soldatene (informant 3).

Først på tredje forsøk gikk alt etter planen, og lille julaften lettet de første 30 stabskompanisoldatene fra Gardermoen med kurs for Mogadishu, sammen med 25 tonn

materiell. To dager senere lettet det andre flyet. Ifølge en av deltagerne skal turen ha vært en opplevelse for seg selv, med mellomlandinger både på Kypros, i Kairo og Djibouti. På flyplassen i Djibouti fikk nordmennene beskjed om at det ikke var mulig å fly videre, fordi flyet da ville ankomme Somalia om natten, noe flyplassfasilitetene i Mogadishu ikke var disponert for. Befalet måtte derfor i all hast rekvirere hotellrom til stabskompanisoldatene. Da kom det godt med at ledelsen ikke hadde fulgt god regnskapsførsel, men medbragt en sekk full av dollarsedler. Ved hjelp av disse pengene fikk de innkvartert personellet for noen timer med søvn, før det igjen bar til flyplassen og videre til Mogadishu (informant 3).

På forhånd var kompaniet blitt forespeilet innløsning på den nedlagte amerikanske ambassaden inne i selve byen. Ved ankomst i Mogadishu oppdaget troppen at byen ikke var sikret, bortsett fra et lite område rundt hovedflyplassen hvor de pakistanske FN-soldatene lå nedgravd i kringvern. Av den grunn var det uaktuelt å forlegge kompaniet som planlagt. Imidlertid hadde ledelsen i Stabskompaniet, på bakgrunn av det de følte var en svært så mangelfull rekognoseringsrapport, valgt å ta med store mengder ekstra materiale som man *kunne* få bruk for. Dette utstyret inkluderte blant annet såkalte "sven-sketelt" med plass til opp til 16 mann, samt mengder med byggemateriale. Soldatene i kompaniet kunne derfor umiddelbart gå i gang med å etablere en leir som de timer i forkant ikke var forberedt på å bygge: "Da vi lettet fra Gardermoen visste vi ikke hvor vi skulle etablere oss. Vi visste at vi skulle til flyplassen i Mogadishu, men ikke mer enn det" (informant 3). I et imponerende tempo ble det på få dager bygd plattinger, satt opp sponplatedekkede telt, bygd sanitæranlegg og laget sandsekkstillinger.

Opplevelsen av å måtte etablere egen leir ved ankomsten var overraskende for soldatene: "Da vi kom ut av flyet ble vi svært overrasket – det var jo ingen ting der" (informant 1). Stabskompaniets innsats de første dagene av operasjonen var beskrivende for første kontingent som helhet og kan oppsummeres med et sitat fra en som var med de første månedene i Mogadishu: "Var det én ting vi var flinke til, så var det å improvisere. Der var vi jævla gode" (informant 3).

HARDT ARBEID OG KREATIVE LØSNINGER

Evnen til improvisasjon kom også godt med ved overgangen til Stabskompaniets arbeidshverdag. For eksempel fikk servicetroppen like etter ankomst i Mogadishu ordre fra UNOSOMs ledelse om å drifte hovedkvarterets sambandssentral. Ordren kom som en følge av at FN ikke hadde fått andre nasjoner til å påta seg arbeidet med å stille et sambandselement til UNOSOM. Stabskompaniet, som i utgangspunktet var satt opp med én sambandsansvarlig, var selvfølgelig ikke forberedt på å drifte samband for hele hovedkvarteret til UNOSOM. Organisatorisk betydde dette at flere av stabssoldatene måtte omdisponeres til en egen sambandstropp. Det ble derfor plukket ut en egen lagleder som fikk ansvar for å sette opp en slik tropp. Da troppen var ferdig sammensatt, besto den av ni personer, hvorav alle hadde vært utgangsdisponert som kontorister (*clerk*)

i Servicetroppen.⁷⁴ Servicetroppen var en tropp som i utgangspunktet var satt opp for å hjelpe offiserene i UNOSOMs multinasjonale hovedkvarter, med alt fra skrivearbeid til sjåførtjenester.

Rent kompetansemessig bød ikke omdisponeringen på større utfordringer. De fleste med stillingsbeskrivelsen "kontorist" hadde allerede fått en grunnleggende innføring i samband på Onsrud og Jørstadmoen. Likevel valgte kompaniledelsen å ta ut sambandspersonell med erfaring fra sambandsarbeid fra Libanon. På den måten fikk man soldater med erfaring fra tidligere FN-operasjoner til å drive sambandstjeneste i en ny FN-operasjon.⁷⁵ Med andre ord visste ledelsen å sette pris på overføringsverdien fra tidligere FN-operasjoner når det var praktisk nyttig.

Driften av sambandsmateriellet var en større utfordring. Ettersom kompaniet var blitt lovet å bruke bygningene i den nedlagte amerikanske ambassaden, var ikke styrken utstyrt med egne sambandstelt. De måtte derfor benytte "svensketeltene" også som arbeidsplass til den nyetablerte sambandstroppen. Dette var en klam, trang og teknisk uheldig løsning. Teltet var ikke stort nok til å huse arbeidsplasser til ni sambandssoldater med fullt sambandsutstyr, og mesteparten av sambandsutstyret ble derfor lagret uten-dørs. Satellittenshetens mottakstransformator tålte ikke dette, og i slutten av januar 1993 brøt den sammen som en følge av varme, fuktighet og støvpartikler.⁷⁶ Kompaniet hadde ikke bragt med reservedeler til satellittforbindelsen, og følgen var at Stabskompaniet og UNOSOMs hovedkvarter var uten faks- og telefonforbindelse en hel uke før reservedeler ble fløyet inn fra Norge. For å hindre at slike problemer skulle oppstå flere ganger, viste stabskompanisoldatene sin pragmatiske side: De fikk, ved hjelp av en ikke helt legal prosess, rekvirert en konteiner fra havnen i Mogadishu som ble ombygd med vinduer, dører og luftavkjøling, og derpå innredet til et fullverdig kontor. Denne erfaringen ga mersmak, og tilsvarende konteinere ble også bygd til KpKO (kompaniets kommandoplass), OPS-en (operasjonsrommet), verkstedet og sanitetskontoret. Ledelsen i kompaniet var faktisk så fornøyd med løsningen at de i kontingentrapporten anbefalte Forsvaret å utvikle en prototyp for bruk i senere internasjonale operasjoner.⁷⁷

De øvrige av stabskompanisoldatene i servicetroppen ble satt til å jobbe med varierende kontorarbeid for planleggingsoffiserene i UNOSOMs hovedkvarter.⁷⁸ Arbeidet under disse offiserene forutsatte – på bakgrunn av hovedkvarterets rolle som planleggingsbase for en eventuell overgang etter UNITAFs operasjoner – at stabssoldatene ble med sine overordnede ut på møter og rekognosering i både Mogadishu og det øvrige Somalia, og en sjelden gang til Somalias naboland (informant 1).

Å bevege seg utenfor leiren ble regnet som risikofyllt, og offiserene kontoristene jobbet under, insisterte derfor på at de skulle bevæpne seg slik at de kunne forsvare seg selv og andre hvis nødvendig. Imidlertid var hele kompaniet, med unntak av vakt- og eskortelaget, utstyrt med pistol som tjenestevåpen. Soldatene i servicetroppen fikk derfor, for å være i stand til å forsvare seg selv, utlevert beslaglagte automatvåpen fra de stridende partene i Mogadishu. En norsk kontorist som jobbet under en belgisk offiser forteller: "Vi

fikk lov til å gå bort til en av de ti-tolv lastebilene med beslaglagte våpen å plukke oss ut noe vi likte” (informant 1). Soldaten tok med seg en russiskprodusert Kalasjnikov, mens hans norske kollega plukket med “en liten tsjekkisk sak” (informant 1). Ryktet om at kontoristene hadde fått utlevert beslaglagte våpen spredte seg etter hvert til den norske kompaniledelsen, som straks nedla forbud mot å bruke ureglementerte våpen i tjenesten, men praksisen opphørte ikke for det. Eneste følge av forbudet var at stabssoldatene satte igjen våpnene på kontorplassen ved endt tjenestedag. Dette var en løsning som tilfredstilte både de norske offiserene og deres ikke-norske overordnede (informant 1).

MED SKISMØRING OG JULEØL I BAGASJEN

Også på andre måter viste stabskompanisoldatene evne til å tenke utenfor boksen, enten det betydde å bryte regler for å lette hverdagen eller ikke. Løsningen på det vi kan kalle et utrustningsproblem var et resultat av soldatenes pragmatisme. Når det gjaldt personlig utrustning, hadde nemlig soldatene i Stabskompaniet mange utfordringer. I tillegg til åpenbare bommerter som 25 kilo medbragt skismøring og solide vinterjakker, var kompaniet også ellers satt opp med en personlig utrustning som på ingen måte var tilpasset forholdene i Somalia.

Stabskompaniet var blant annet blitt utstyrt med stålhjelmer, noe som gjorde uten-dørs tjeneste stekende varmt. Fottøyet besto av støvelen Alfa M-77, den samme skoen som ble brukt vinterstid i Norge. Skotøyet førte til en rekke utbrudd av fotsopp i kompaniet (informant 1; informant 2). Og ikke nok med dette. Teltene kompaniet skulle bruke var norske vintertelt. Disse var umulig å gjennomluften og hadde ikke tilkoblet luftavkjøling, noe som gjorde at det nesten alltid var varmere inne i teltet enn utenfor. Sengene kompaniet var utstyrt med, var feltseng av IKEA-type, som i tillegg til å være ubehagelige fort ble ødelagt.⁷⁹ Heller ikke Indian Bush-uniformen som Forsvaret hadde god erfaring med fra Libanon, holdt mål i Somalia. Uniformen var ikke bare for varm til å passe inn i de klimatiske forholdene, sømmen var også så dårlig at den ofte raknet.⁸⁰

Løsningen på materiellknipen ble en utstrakt *bytteøkonomi* med andre lands soldater. Det norske Stabskompaniet hadde fått bragt med seg en pall med øl fra Norge. Denne pallen skulle vise seg å være nyttig til mer enn å slukke tørsten. Stabskompanisoldatene fant ut at alkohol var et utmerket byttemiddel for å få tak i bedre utstyr. Det var særlig de amerikanske UNITAF-soldatene det ble byttet utstyr med. Ifølge en UNOSOM-informant “solgte amerikanerne moren sin for ei flaske juleøl” (informant 2). Fra amerikanerne fikk soldatene byttet til seg lette og kjølige kevlarhjelmer, behagelige feltsenger og praktiske ørkenstøvler (informant 1; informant 2). Bytteøkonomien ble uten videre akseptert av befalet i kompaniet (informant 1). Den var kanskje en billig forsikring for å holde moralen oppe.

Bytteøkonomien fungerte også på kompaninivå. Her tok den gjerne form som vennetjenester mellom Stabskompaniets ledelse og UNOSOMs ledelse. Det norske Stabskompaniet hadde, som vi har sett tidligere, vært gode på uttak av forbruksma-

teriell. Materiellforsyningen hos IR 4 hadde gitt ledelsen i Stabskompaniet tillatelse til å plukke med seg materiell det ikke var opplagt at de kom til å få bruk for; blant annet byggematerialer. Noe av dette håndverksmaterialet var materiell som hovedkvarteret til UNOSOM manglet, og som Stabskompaniet av taktiske årsaker valgte å dele med dem (informant 3).⁸¹ Til gjengjeld fikk Stabskompaniet utstyr som ledelsen i hovedkvarteret følte de hadde nok av og dermed kunne gi som motytelse. Dette inkluderte blant annet luftkjøling til noen av teltene. Byttehandelen ga også Stabskompaniet godvilje, noe som i minst ett tilfelle ble utnyttet som argument for at en norsk representant fikk være med FN-ledelsen på handletur til Dubai. Der kunne representanten kjøpe inn materiell som Stabskompaniet trengte og som det var vanskelig å få tak i på Afrikas Horn.

Utfordringene var mange, men neppe unike for Somalia. Torunn L. Haaland avdekket i sin doktorgradsavhandling at de norske fredsbevarende soldatene i den parallelle UNPROFOR-operasjonen på Balkan opplevde en hverdag preget av utstyr som ikke var tilpasset situasjonens kontekst, samt en forsvarsorganisasjon som ikke var villig til å gjøre noe med den vanskelige materiellsituasjonen (Haaland 2008, 138-139). Denne studien av UNOSOM har vist et lignende mønster. Soldatene opplevde at personlig utrustning og våpen ikke var tilpasset situasjonen i Somalia, og de måtte selv ta grep for å bedre forholdene.

PRAGMATISME, VETERANER OG SIVILISTER

Stabskompaniet første måneder i Somalia var preget av møtet med tøffe arbeidsforhold som ikke kunne løses med annet enn hardt arbeid. Forpleiningstroppens hverdag var et slikt eksempel. Troppen var i utgangspunktet forespeilet en arbeidsbyrde hvor den skulle servere 300 mann hver dag. I løpet av første kontingent økte antallet til omtrent 700 mann, noe som var et resultat av at ingen andre nasjoner påtok seg oppgaven med å drive kjøkkentjeneste i Mogadishu.

Forpleiningstroppen, som var eneste tropp med medbragte arbeidstelt, jobbet til tider under ekstreme forhold. Teltene, som var beregnet på norske klimatiske forhold, ble så varme at kokkene sjelden kunne oppholde seg der lenger enn 10-15 minutter om gangen. Ved ett tilfelle tok man med en gradestokk inn i teltet, og temperaturen viste 88 C° (informant 1). Under disse forholdene jobbet kokkene opptil 16 timer hver eneste dag. Arbeidsmiljøet var til stor bekymring for ledelsen, som snakket om "rovdrift på personalet".⁸² Også legen i kompaniet involverte seg. Han anmodet, i samråd med ledelsen, IR 4 om å sende fem ekstra kokker til Somalia for å bøte på det han betegnet som en varm, primitiv og tungvint arbeidsplass. Anmodningen ble aldri fulgt opp.⁸³

Tross alle utfordringer viste forpleiningstroppen en imponerende arbeidsdisiplin. Tross kompaniledelsens og legens bekymringer ble arbeidet alltid utført. Dette var yrkeskokker som var vant til hektisk jobbing og lange skift, og gjennom hele perioden serverte de riktig mengde mat til fast oppsatte tidspunkter (informant 3). Det er verdt å merke seg at kokkene ikke hadde gjennomført noen relevant militær fagutdanning i oppsettingspe-

rioden på Onsrud. Bortsett fra en kortere teknisk innføring i hvordan Forsvarets feltkjøken skulle brukes, samt en innføring i hygiene, var de på ingen måte øvet i å betjene 700 soldater under til dels ekstreme forhold. Den nødvendige erfaringen kom fra det sivile liv – og dessuten fra tidligere FN-tjeneste. For også i forpleiningstroppen hadde det store flertall erfaring fra tidligere FN-tjeneste, noe som betydde at de var vant til å servere mat under sterkt press og vanskelige arbeidsforhold.

Kan tidligere FN-erfaring bidra til å forklare pragmatismen og arbeidsmoralen man så under første kontingent? Som vi har sett, ønsket ledelsen i Stabskompaniet i utgangspunktet ikke at soldatene skulle ha erfaring fra tidligere FN-tjeneste. Ledelsen mente at FN-veteraner hadde forestillinger om fredsbevarende operasjoner som ville gjøre dem mindre tilpasningsdyktige i en ny operasjon, hvor ingenting var etablert på forhånd. Men som vi så med opprettelsen av sambandstroppen: Kompaniledelsen visste likevel å bruke tidligere FN-erfaring hvis den kunne omsettes i pragmatiske løsninger. Samtidig var det trolig ledelsens egen erfaring fra tidligere FN-operasjoner som satte den i stand til å skjønne at rekognoseringsrapporten og forarbeidet i Forsvarets regi ikke var tilstrekkelig. Ledelsens mistanke om at rekognoseringsrapporten ikke var god nok, resulterte for eksempel i at det ble tatt med ekstra utstyr som Stabskompaniet fikk bruk for, både ved etableringen på flyplassen i Mogadishu og som byttemidler med UNOSOM-ledelsen. På samme måte gjorde tidligere FN-soldaters sambandserfaring det enklere å sette opp en egen sambandstropp, da Stabskompaniet overraskende ble beordret til å drifte hovedkvarterets samband ved ankomst i Mogadishu. Også blant kokkene i forpleiningstroppen ga tidligere FN-tjeneste og erfaring fra det sivile liv nyttelest da arbeidsdagene ble lange og arbeidsmengden stor.

Hva så med bytteøkonomien på soldatnivå? Det kan ha handlet om trygghet med hvilke rammer man kunne operere innenfor i FN-systemet uten at det medførte konsekvenser. Poenget var kanskje at nesten alle satt inne med samme type erfaring fra Libanon, og dermed hadde de samme utgangspunkt for å vurdere om bytteøkonomi var hensiktsmessig med tanke på hvordan en FN-operasjon ideelt sett burde fungere.

Torunn L. Haaland har vist hvordan datidens norske fredsbevarende soldater la sin ære nettopp i å *få jobben gjort* samme hva. I flere tilfeller utførte de dessuten arbeidet raskere enn hva som var vanlig i Norge, som da vedlikeholdsprosedyrer som vanligvis tok seks uker i Norge, ble utført på 10–12 dager i UNPROFOR (Haaland 2008, 135). Haaland mener at datidens fredsbevarere ofte så seg selv som problemløser og improvisatorer (Haaland 2008, 167).

En nærmere lesning av UNOSOMs kontingentrapport gir samme inntrykk. Ledelsen nølte ikke med å gi uttrykk for at utfordringene hadde vært mange og tunge, samtidig som man alltid understreket Stabskompaniets evne til å løse utfordringene. Arbeidspresset troppen opplevde, oppsummerte man for eksempel ved å si: “Kpet har, på tross av et enormt arbeidspress, ytet uforpliktende støtte til avdelinger, organisasjoner og enkeltpersoner”.⁸⁴

På den annen side er det viktig å huske at stabskompanisoldatene ikke *bare* var tidligere FN-soldater fra Libanon og andre operasjoner. De var først og fremst sivilister med mesteparten av sin arbeidserfaring knyttet opp mot det sivile liv. Slik sett kan det å utnytte FN-systemets irrganger og smutthull like mye handle om *sivilistens* pragmatiske evne til å gripe til de løsninger som ligger nærmest for hånden.

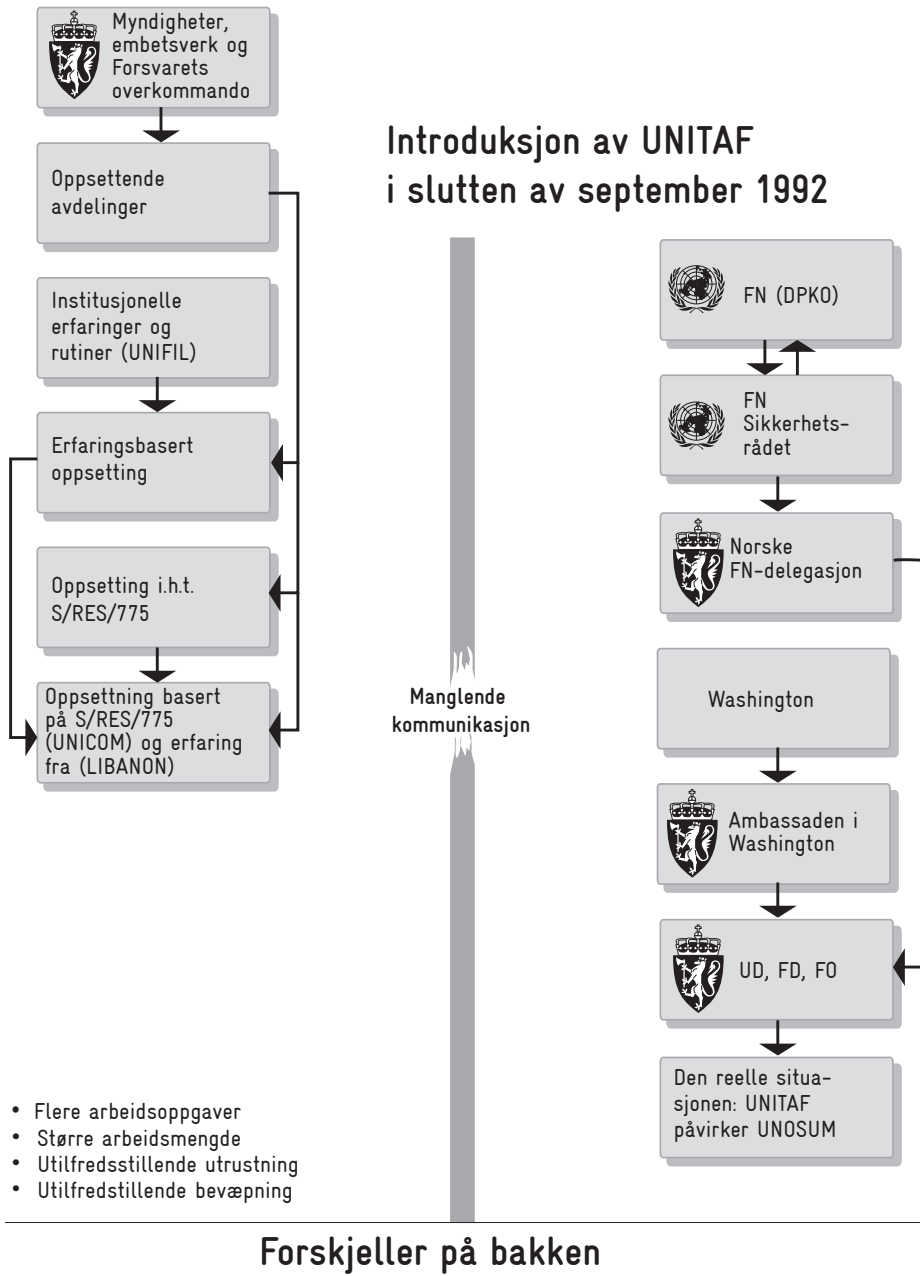
OPPSUMMERING – UNOSOM I

Samhandlingen mellom myndighetene og Forsvarets oppsettende avdelinger var nærmest ikke-eksisterende i utrednings-, oppsettings- og utdanningsperioden til Stabskompaniet. Dette medførte at Stabskompaniet ble forberedt på en helt annen virkelighet enn den som møtte dem på bakken ved ankomst i Somalia.

To hovedlinjer kan skisseres som årsak til denne utviklingen. For det første var kompaniet prisgitt en forvaltning som ikke sørget for at nødvendig informasjon ble formidlet ned til Forsvarets oppsettende avdelinger. Fra det øyeblikket Regjeringen mottok en anmodning om deltagelse, var utredningen preget av særdeles raske beslutninger. Norges bidrag med et stabskompani ble ikke vurdert på bakgrunn av egnethet eller lokale sikkerhetsvurderinger. Videre fikk den raske departementale utredningsprosessen uheldige kumulative virkninger. I første omgang førte den til at FOs FN-kontor sendte ut en operasjonsordre basert på en uformell forespørsel, hvor Stabskompaniets rolle i UNOSOM ikke var klarlagt i henhold til de endelige styrkebidragene. Videre startet FO planleggingen av en rekognoseringsrunde i Mogadishu på bakgrunn av informasjon gitt i forbindelse med den uformelle henvendelsen.

I løpet av utdannings- og oppsettingsperioden til Stabskompaniet ble det klart for forvaltningen at UNOSOM ikke kom til å bli realisert i henhold til det opprinnelige FN-mandatet (S/RES/775 1992). Sikkerhetspolitisk avdeling i FD (FD III 2) og Utenriksdepartementet ble holdt fortløpende informert om sannsynligheten for en snarlig konvertering av UNOSOM til et fredsopprettende mandat. Det samme ble Forsvarets Overkommando. På samme måte ble FD, UD og FO holdt informert om at et flertall av UNOSOMs bidragsyttere valgte å konvertere sine nasjonale bidrag til UNITAF-styrker. Denne informasjonen tilfløt imidlertid ikke de militære oppsettingselementene, så langt denne studien viser.

For det andre førte forvaltningens manglende kommunikasjon med Forsvarets oppsettende avdelinger til at forsvarsledelsen fattet en rekke rutinepregede prioriteringer. Forsvarets oppsettende avdelinger satte opp, utrustet og utdannet Stabskompaniet som om det skulle være en rutinemessig rotasjon for det norske Stabskompaniet i UNIFIL. Dermed ble oppsettingsperioden ved deployering til Somalia preget av anbefalinger tilpasset en operasjon som i praksis ikke eksisterte, samt utdanningsprogrammer som var skapt for en annen FN-operasjon (UNIFIL). I dette vakuuemet mellom UNITAFs introduksjon og Forsvarets oppsettingsperiode ble Stabskompanisoldatenes forutsetninger for å lykkes i operasjonsområdet formet (se figur 3.).

FIGUR 3. Figuren viser hvordan det norske bidraget til UNOSOM ble formet av de involverte sivile og militære elementenes mangel på kommunikasjon, og hvorledes det påførte Stabskompaniet store utfordringer ved ankomst i Somalia.

Da UNITAF ble vedtatt, valgte flere nasjoner som enten hadde takket ja til UNOSOM, eller ble ansett som sannsynlige bidragsytere til UNOSOM, å konvertere sine bidrag til den amerikanskledede operasjonen. Følgen var at de norske soldatene ved ankomst i Somalia så seg nødt til å overta flere ubemannede arbeidsoppgaver. Denne utviklingen var verken kompaniledelsen eller soldatene forberedt på ved avgang fra Gardermoen militære flyplass. De nye arbeidsoppgavene ga dessuten soldatene problemer med våpenutrustningen, for bevæpningen var i flere tilfeller uholdbar med utgangspunkt i de utvidede arbeidsoppgavene. Enn videre var Stabskompaniet heller ikke tilfredsstillende utrustet på kompaninivå for å ta over mange av de arbeidsoppgavene som ble tildelt dem ved ankomst i Mogadishu. Leiren som soldatene var forespeilet forlegning i, nemlig en nedlagt amerikansk ambassade, måtte dessuten erstattes av en teltleir på flyplassen i Mogadishu.

De uforutsette materielle utfordringene ble løst ved at soldatene og kompaniledelsen tok i bruk pragmatiske, improviserte og uortodokse løsninger. Soldatenes kreative og arbeidsomme side var i det hele tatt gjennomgående i første kontingent. Flesteparten av soldatene (85 prosent) hadde erfaring fra tidligere FN-tjeneste. Det store flertall var dessuten vervede sivilister med bred erfaring og kompetanse fra det sivile liv. Kombinasjonen av erfaring fra tidligere FN-operasjoner og en sivil arbeidslivsmentalitet kan ha gjort soldatene i stand til å omgå irrgangene i den norske UNOSOM-kontingentens første oppdrag på en smidig og oppfinnsom måte.

UNOSOM II: Motstand, granatangrep og lønnskonflikt

Som vi har sett, var det enighet om at den amerikanskledede UNITAF-operasjonen på sikt skulle erstattes av et forsterket FN-mandat. Imidlertid var FN og USA uenige om hvorvidt USA skulle deployere soldater til hele eller bare deler av Somalia, og dette førte til at datoen for en FN-overtagelse lenge var uviss. Uenigheten la seg imidlertid i midten av januar 1993, da Boutros Boutros-Ghali og FN-sekretariatet bestemte seg for å godta at USA ikke var villig til å deployere styrkene sine til hele Somalia. Dette skyldtes i stor grad UNITAFs suksess med å få partene i konflikten til å snakke med hverandre – i samarbeid med UNOSOM.

Tidlig i januar 1993 lyktes det å få 14 av Somalias militser til å inngå en midlertidig våpenstillstand. De samme militsene lovte dessuten å samarbeide med UNITAF og UNOSOM om å levere inn våpen som del av våpenstillstanden. Resultatet av avtalen kunne observeres raskt: På det lokale våpenmarkedet i Mogadishu steg prisen på en AK-47-rifle fra 50 til 1000 dollar som et resultat av at færre våpen nå var i omløp – en økning på over 2000 prosent. I en av Somalias største byer, Bardera, sank den daglige dødsraten fra 300 til 5 personer i løp av tilsvarende kort tid (Rutherford 2008, 119). Dette og flere andre parametere indikerte i FNs øyne at utviklingen i Somalia var på rett vei. Samtidig var FN klar på at en overgang til et utvidet FN-mandat med ressurser til å overta og utvide det prosjektet UNITAF hadde påbegynt, ville kreve både planlegging og tid.

FRA UNITAF TIL POLITISK GJENOPPBYGGING?

For generalsekretær Boutros Boutros-Ghali var en utvidet UNOSOM-operasjon (heretter UNOSOM II) en velkommen anledning til å få prøvd ut intensjonene i *An agenda for peace*, hans programerklæring fra sommeren 1992. UNOSOM II tegnet nemlig til å bli en ambisiøs operasjon. FN håpet nå å inkludere politisk gjenoppbygging av Somalia som

en av komponentene i et fremtidig mandat. Dette forsoningsaspektet ble understreket av Boutros-Ghali i en ny rapport levert til Sikkerhetsrådet 26. januar, der han påpekte: "The crisis in Somalia can only be resolved by the Somali people themselves through a process of national reconciliation" (Makinda 1993, 85).

For å komme i gang med arbeidet, jobbet FN vinteren 1993 med å sikre et solid fundament for en gjenoppbyggingsprosess. Etter en rekke møter mellom FN og klanledere initierte FN en konferanse i Addis Abeba mellom 190 somaliske representanter, givrelandsrepresentanter, regionale organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner. Konferansen fant sted 11.-13. mars 1993. På konferansen ble et avtaleverk for de kostnadskrevene delene av en gjenoppbyggingsprosess fremforhandlet: Etablering av lokal administrasjon; etablering av en nasjonal politistyrke; støttetiltak for utsatte kvinner; returneringsordning for 1,3 millioner flyktninger og internt fordrevne; utvikling av et mattrygghetssystem; sikring av et ikke-forurensset vannsystem; tiltak for å verne jordbruk og jordbruksnæringer; etablering av et helsevesen; ulike arbeidsmarkedstiltak og reetablering av et utdanningssystem (UN udatert(c), 4). Dette arbeidet hadde en estimert kostnad på 166,5 millioner dollar, hvorav donorlandene lovet å stille i overkant av 130 millioner dollar. Resten håpet man å få inn etter hvert som programmene var kommet i gang.

For å støtte opp om Addis Abeba-konferansen fremla Boutros Boutros-Ghali nok en rapport for FNs Sikkerhetsråd, hvor han anbefalte å iverksette overgangen fra UNITAF til UNOSOM II. Generalsekretæren pekte på at UNITAF hadde utrettet mye, men at et betydelig arbeid fremdeles sto ugjort, spesielt med tanke på nasjonsbyggende tiltak. Dette, mente Boutros-Ghali, kunne FN gjøre noe med, men kun hvis de fikk et mandat med tilstrekkelig styrke. Boutros-Ghali pekte på at i så tilfelle ville FN-paktens kapittel VII som autoriserte tvangsmakt være nødvendig (UN udatert (c), 2).

Addis Abeba-konferansen og Boutros-Ghalis rapport overbeviste Sikkerhetsrådets medlemmer om at brikkene begynte å falle på plass, og at en overgang til et utvidet mandat kunne vedtas. Den 26. mars 1993 stemte Sikkerhetsrådet over Resolusjon 814 (1993), som ble enstemmig vedtatt (S/RES/814). Resolusjon 814 innebar et bredt og ambisiøst mandat og støttet seg på tre hovedpilarer for fredsbygging i Somalia (Rutherford 2008; Makinda 1993; Durch 1997, 331; UN udatert (c)):

A) MILITÆRSTØTTE

- UNOSOM II skulle etablere seg i hele Somalia.
- UNOSOM II ble gitt mandat i henhold til FN-paktens kapittel VII, som ga mulighet for tvangsbruk der det var nødvendig for å tvinge gjennom resolusjonen.
- Mandatet ga operasjonen 28 000 soldater til rådighet.
- USA forpliktet seg til å bidra med et logistikelement på 3000 mann, en Quick Reaction Force (QRF) og en etterretningsenhet til UNOSOM II. Kommandoen over de amerikanske styrkene ble imidlertid ikke overført til FN, men beholdt under amerikansk ledelse.⁸⁵

B) FORSONENDE TILTAK

- Overvåke inngåtte fredsavtaler.
- Sikre humanitære forsyninger.
- Muliggjøre retur for flyktninger og internt fordrevne.
- Muliggjøre overgang til en sivil regjering med sentralforvaltning og dertil underordnede etater og organer som politi og helsevesen.

C) GIVERLANDSTØTTE

- Sikre drift av hjelpefond.
- Søke etter nye donorland, samt legge press på eksisterende.

Mandatet søkte ikke å implementere alle målsetningene med en gang, men introdusere dem i en rekkefølge hvor prosessene bygde på hverandre (Makinda 1993, 78). Denne utviklingen skulle skje skritt for skritt som følger:

1. Tilvenning og kompetanseoverføring fra UNITAF til UNOSOM II.
2. Konsolidering og ekspandering av det militære nærværet: Sikre humanitære leveranser, nedrustningsavtaler og gjeldende våpenhviler.
3. Overføring av politiske og militære oppgaver til en sivil somalisk regjering.
4. Tilbaketrekning.

Boutros-Ghalis intensjon var å legge vedtaket i Sikkerhetsrådsresolusjon 814 (1993) tett opp til en politisk oppfølger av Addis Abeba-konferansen. Oppfølgingskonferansen (som også fant sted i Addis Abeba) samlet lederne av de 15 største somaliske militsene med det formål å danne et parlament og en overgangsregjering i Somalia. Konferansen, som ble avsluttet 27. mars 1993, skulle egentlig vært ferdig før implementeringen av Resolusjon 814, men på grunn av kamper i Somalias nest største by, Kismayu, ble den først avsluttet etter at sikkerhetsrådsresolusjonen var vedtatt.

Oppfølgingskonferansen i slutten av mars 1993 resulterte i to avtaleverk – et offisielt og et uoffisielt. Den offisielle avtalen var fremforhandlet av FN. Dette avtaleverket ble vedtatt 27. mars og sikret bred politisk representasjon i et fremtidig somalisk parlament. 27. mars-avtalen ga de femten militsene én representant hver i parlamentet, sikret at kvinner var representert med en tredel av plassene, og fordelte øvrige plasser til by og periferi gjennom en demokratisk fordelingsnøkkel. Svakheten med 27. mars-avtalen var at den ikke sa noe om hvordan valg av medlemmer til parlamentet skulle foregå (Durch 1997, 331).

Den andre avtalen var uoffisiell, fremforhandlet tre dager etter at konferansen var avsluttet. Det var lederne av Somalias 15 største militser som den 30. mars forhandlet frem en avtale seg imellom. I denne uoffisielle overenskomsten avtalte militslederne at representantene til Somalias parlament skulle utnevnes av de “politiske lederne” (les:

militsene) i hver region. 30. mars-avtalen var, i egenskap av å være utformet av militsene selv, kanskje den mest realistiske avtalen. Samtidig var det en avtale som spilte på konfliktlinjene i Somalia og som ikke slapp til alternative demokratiske krefter (Durch 1997, 331).

Oppfølgingskonferansen i slutten av mars 1993 var egentlig ment å supplere Sikkerhetsrådets vedtak i Resolusjon 814, men ble isteden en nesestyver både for FN og militsene. FN anerkjente ikke militsledernes uoffisielle 30. mars-avtale, men startet arbeidet med å implementere 27. mars-avtalen. Militsene oppfattet i sin tur dette som om FN fulgte sin egen agenda.

Avvisningen av 30. mars-avtalen ble første skritt mot det som etter hvert utviklet seg til en dyp mistro mellom FN og de somaliske militsene. Sterkest var mistroen fra den Mogadishu-baserte militslederen Mohamed Farrah Aidid, leder av *Somali National Alliance* (SNA). Da UNOSOM II overtok ansvaret fra UNITAF den 4. mai 1993, var Aidid skeptisk til FNs varslede nasjonsbyggingsprosess. Aidid, som hadde vært sentral i å få president Mohamed Siad Barre kastet ut av Mogadishu, så på seg selv som en naturlig kandidat til presidentvervet i Somalia.

Mohamed Farrah Aidid kom fra Somalias største klan og kontrollerte dessuten størstedelen av Mogadishu, inkludert flyplassen og sjøhavna. Aidid så derfor med skepsis på FNs forsøk på å implementere 27.-mars avtalen. For Aidid var det den sterkeste rett som gjaldt, ikke vestlig inspirert demokratiinnføring. I tillegg til havneområdet og flyplassen kontrollerte Aidid den største radiostasjonen i Somalia. Ved hjelp av radiostasjonen startet han i mai 1993 en omfattende motkampanje mot FNs nasjonsbyggingsprosess, blant annet ved å beskyldte FN for innblanding i Somalias interne forhold. Videre anklaget han FN-styrkene for drap, voldtekt og plyndring av somaliske borgere (Rutherford 2008, 129).

FN var bekymret over det stadig mer spissede budskapet fra Aidids *Radio Mogadishu*. Da FN i starten av juni varslet at de ville inspisere radiostasjonen på leting etter våpen, ble Aidid naturlig nok mistenksom. Han fryktet at våpeninspeksjonen bare var et påskudd for å stenge eller ødelegge Radio Mogadishu. Pakistanske FN-styrker hadde på sin side advart FNs ledelse mot å forhåndsinformere Aidid om inspeksjonen. Da de pakistanske styrkene ankom Radio Mogadishu for inspeksjon på morgenkvisten 5. juni, sto Aidid og ventet på dem. Ved hjelp av et høytaleranlegg hisset han militssoldatene til å gå til angrep på pakistanerne. Da kampene var over, var 23 pakistanske FN-soldater drept og over 50 såret (Makinda 1993, 80).

Som en respons på bakholdsangrepet forfattet FNs Sikkerhetsråd umiddelbart Sikkerhetsrådsresolusjon 837 (1993) og stemte over denne allerede 6. juni. Resolusjon 837 fordømte angrepene dagen i forkant, gjentok UNOSOM IIs ansvar for å bruke makt for å implementere Sikkerhetsrådets mandat i Resolusjon 814 (1993), og uttrykte bekymring for propagandasendingene i Radio Mogadishu (S/RES/837 1993).

I UNOSOMs hovedkvarter tolket man Resolusjon 837 dit hen at Mohamed Farrah Aidid skulle pågripes. Dette ble starten på fire måneders intens krigføring mellom FN og

Aidids SNA-milits. Kampene startet med at amerikanske QRF-styrker i samarbeid med UNOSOM II gikk til angrep på Aidids stillinger – inkludert Radio Mogadishu – tre netter på rad i midten av juni. Senere forsøkte UNOSOM-styrker å pågripe Aidid ved hele åtte anledninger, men mislyktes i samtlige. I juli 1993 innså Boutros Boutros-Ghali at det måtte sterkere lut til. Han henvendte seg til president Bill Clinton med en forespørsel om å sende amerikanske spesialsoldater (*Task Force Rangers*) til Somalia. Dette fremstøtet helte bare ytterligere bensin på bålet. Spesialstyrkenes ankomst bidro til at Aidids SNA-milits gjentatte ganger gikk til angrep, skjøt granater og plantet veibomber i den hensikt å drepe UNOSOM-soldater eller amerikanske støttestyrker (Makinda 1993, 80–81) (se figur 4).

Volden eskalerte sommeren og høsten 1993 med voldsomme kamper i Mogadishu. Flere titalls UNOSOM-soldater ble drept, og et hundretalls UNOSOM-soldater og amerikanske støttestyrker ble skadet (se figur 5). Kampene toppet seg i dagene 3.–4. oktober, etter at amerikanske styrker hadde tatt 24 SNA-soldater til fange. Amerikanerne ble fanget i kraftige kamper i Sør-Mogadishus boligområder – et regulært slag som ble kjent under navnet “Battle of Mogadishu”. Da kampene var over, var i overkant av 1000 somaliere og 18 amerikanere drept (Durch 1997, 347–348).

TV-bildene av drepte amerikanske soldater som ble slept gjennom gatene i Mogadishu vakte opprør i USA. TV-seerne ble sjokkerte da bildene fra det de trodde var en “humanitær suppekjøkken-operasjon” viste fullskala krigshandlinger. Nå slo den såkalte “CNN-effekten” inn, og president Bill Clinton var lydhør for den amerikanske opinionens mening:

Americans are basically isolationists (...) They understand at a basic gut level Henry Kissinger's vital interest argument. Right now the average American doesn't see our interest threatened to the point where we should sacrifice one American life (Stephanopoulos 1999).

For Bill Clinton ble “Battle of Mogadishu” et vendepunkt. Den 6. oktober ga han ordre om at de amerikanske styrkene i Somalia skulle innstille jakten på Mohamed Farrah Aidid, fokusere mindre på militære løsninger og mer på politiske løsninger, og forberede seg på uttrekning fra Somalia innen 31. mars 1994 (Rutherford 2008, 164).

Clintons beslutning om å innstille jakten på Aidid ble avgjørende for at nesten samtlige UNOSOM-bidragstende land bestemte seg for å gjøre det samme (Durch 1997, 348). Resolusjon 837 ble ikke formelt trukket tilbake, men innholdet døde så å si hen av seg selv da de nasjonale kontingentene i UNOSOM bestemte seg for å følge USAs eksempel. Aidid på sin side fryktet et amerikansk gjengjeldelsesangrep. Bare få dager etter slaget i Mogadishu inngikk han en ensidig våpenhvile med amerikanerne (Durch 1997, 348).

Fra midten av oktober 1993 stilnet de kraftige kampene i Mogadishu. I løpet av det neste halve året trakk dessuten de fleste av UNOSOMs 30 nasjoner seg ut av Somalia. Unntaket var Pakistan, India, Australia og enkelte smånasjoner.

MYNDIGHETSVURDERINGER OG SAKSBEHANDLING

Samtidig som UNOSOM II ble vedtatt og de første tegnene til mistro mellom FN og militslederne begynte å vise seg, fikk Norge den 8. april 1993 en formell forespørsel om å la Stabskompaniet bli stående i Somalia under konverteringen til det nye mandatet. På bakgrunn av den kraftige økningen av soldater i UNOSOM II ble Norge oppfordret til å øke deltagelsen fra 74 til 136 mann (dette tallet ble senere utvidet til 142).⁸⁶

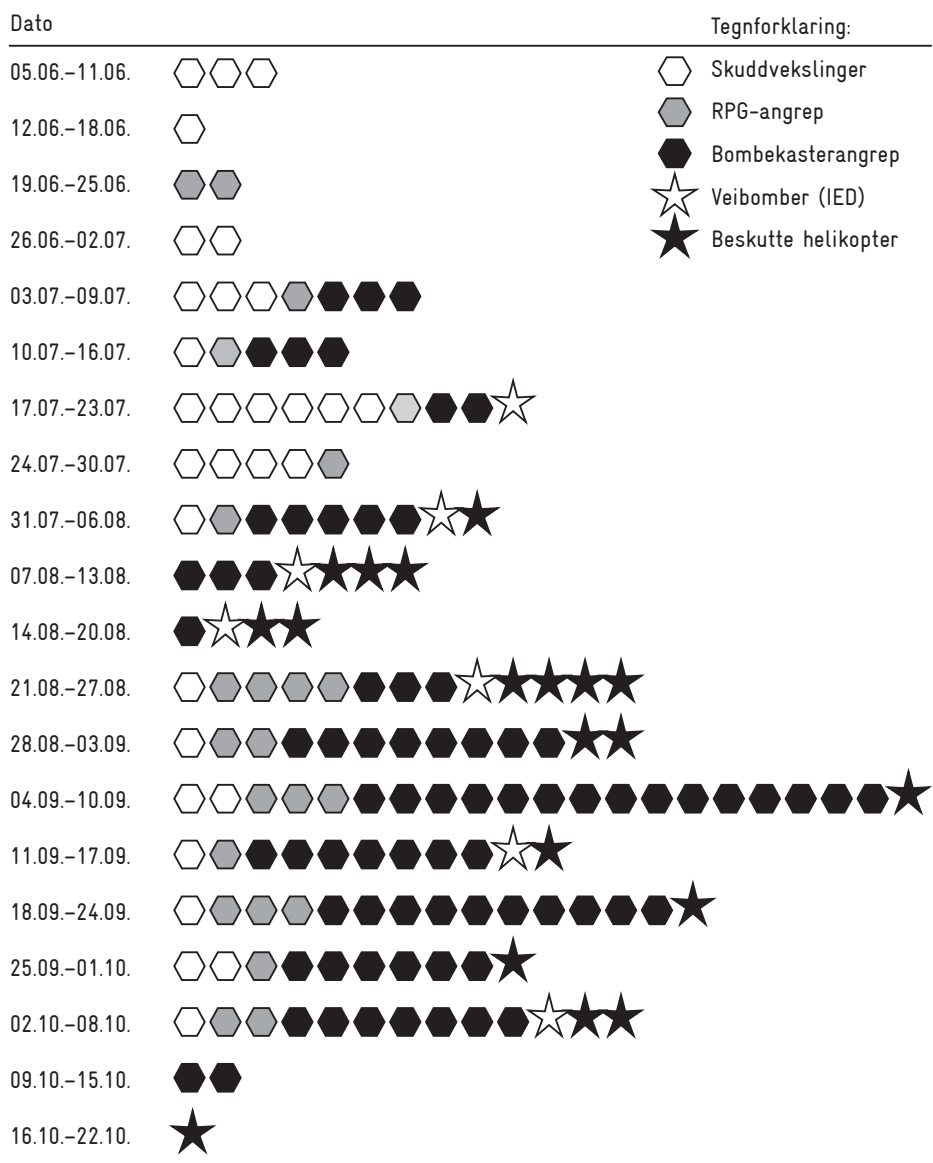
I Utenriksdepartementet ble invitasjonen tatt godt imot: "(...) det dreier seg om en bred internasjonal aksjon hvor det er naturlig at Norge deltar, gitt vårt tradisjonelle engasjement både humanitært og i fredsbevarende operasjoner", fastslo Politisk avdeling.⁸⁷ Dette var en mulighet for å teste ut intensjonene i stortingsmeldingen *Beredskap for fred*, som var lansert i desember 1992. Her ble det understreket at Norge måtte være forberedt på å ta på seg ansvar også for fredsopprettende operasjoner, og da fortrinnsvis ved å sende støtteavdelinger (St.meld. nr. 14 (1992-1993)).

Beredskap for fred hadde møtt problemer i Stortinget under vårsesjonen. Stortinget hadde signalisert at en utredning måtte foretas før man kunne gi regjeringen en "blankofullmakt" til å sende norske styrker til fredsopprettende operasjoner. Stortinget hadde imidlertid poengtert at man ikke utelukket norsk deltagelse i fredsopprettende operasjoner, men at det i så tilfelle var et anliggende som skulle fremlegges for Stortinget (Innst. S. Nr. 135 (1992-1993)).

For Regjeringen var FNs forespørsel om norsk deltagelse i en fredsopprettende operasjon en velkommen anledning til å fremme egen politikk overfor Stortinget. Utvidelsen av antall soldater måtte uansett fremmes for Stortinget fordi det ville bety at taket på FN-reserven ble oversteget.⁸⁸ På en regjeringsskonferanse 16. april 1993 konkluderte Regjeringen: "Dette vil være første gang totalrammen for deltagelse i FN-operasjoner overskrides. Det er også første gang FN organiserer en operasjon hjemlet under kapittel VII i FN-pakten (...) Det anbefales videre at saken oversendes Stortinget i proposisjons form".⁸⁹

SIKKERHETSMESSIGE AVVEININGER

Den sikkerhetsmessige redegjørelsen som ble fremlagt i stortingsproposisjonen bygde på en militærfaglig vurdering levert av Forsvarets Overkommando. FO hadde allerede tidlig i februar utarbeidet en analyse over mulige konsekvenser i tilfelle UNOSOM fikk et utvidet kapittel VII-mandat. Den såkalte "februar-vurderingen" baserte sine konklusjoner på premisset om at Stabskompaniet ved en overgang til et nytt UNOSOM-mandat ville se ut som kompaniet gjorde på tidspunktet for vurderingen. Forsvarets overkommando konkluderte med at risikomomentet kunne øke, men at det i tilfelle ville gå ut over UNOSOMs infanteribataljoner og dermed ikke få betydning for Stabskompaniet.⁹⁰

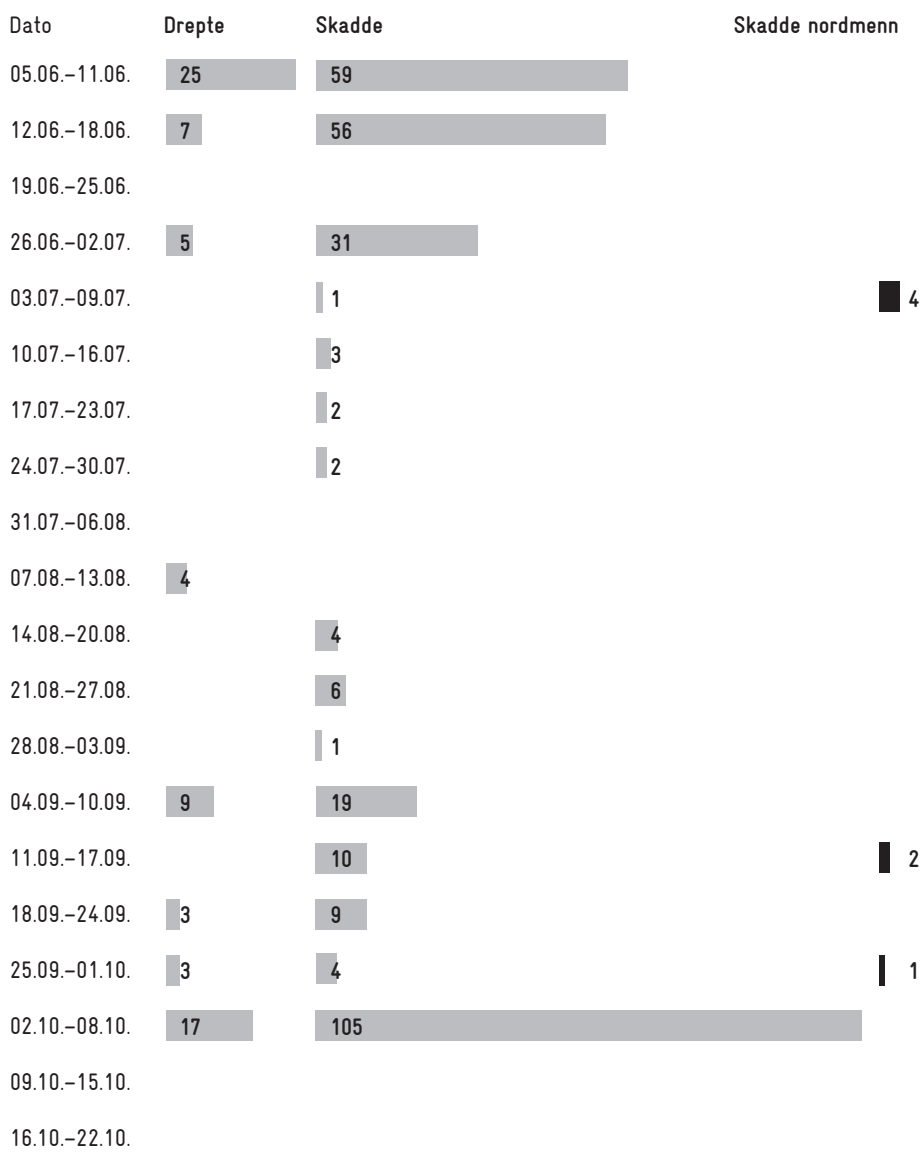
FIGUR 4. Figuren viser antall initierte angrep på UNOSOM-styrker i tidsrommet 5. juni–22. oktober 1993. Tallene er hentet fra: Note by the Secretary-General, S/1994/653 annex. 4, 1. juni 1994. NB: Flere av hendelsene rapportert i offisielle norske rapporter er ikke omtalt i Generalsekretærens notat. Det kan indikere at tallene var enda høyere.

Da Norge i april fikk anmodningen om å utvide styrkebidraget til UNOSOM IIs overtagelse den 4. mai, gjorde Forsvarets Overkommando en ny vurdering. Det spesielle med den nye vurderingen var ikke bare at den var kortere enn den forrige. Den utelot også den delen av risikoavveiningen som problematiserte et kapittel VII-mandat. Vurderingen sa kort og godt at bruk av FN-paktens kapittel VII ville ha "liten innvirkning på Stabskompaniets arbeidssituasjon". Vurderingen verken drøftet eller begrunnet påstanden videre.⁹¹

Da Regjeringen overleverte Stortingsproposisjon nr. 72 om utvidelse av totalrammen for norske bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner, ble FOs analyse, som man kunne vente, presentert uten noen imøtegående forklaring. "Den fagmilitære vurderingen er at overgangen til UNOSOM II ikke vil få sikkerhetsmessige konsekvenser for personellet", var det eneste som ble opplyst i proposisjonen (St. prp. nr. 72 (1992–1993)). Med utvidelsen til 142 mann fikk imidlertid Stabskompaniet flere oppgaver utenfor leiren enn det hadde hatt i første kontingent. Det kan derfor virke merkelig at den siste sikkerhetsvurderingen ikke gjorde en grundigere vurdering av konsekvensene ved et mandatskifte. Sannsynlig tok denne sikkerhetsavveiningen utgangspunkt i "februar-vurderingen" – det vil si at den brukte konklusjonen uavhengig av hvorvidt konteksten og styrkebidraget hadde endret seg. Akkurat hvorfor det ble slik, er ikke godt å få tak på, men det kan ha handlet om at Forsvarets Overkommando i 1993 var midt oppe i en større omorganisering (Bjerga 2002, 19).

I Stortinget hadde ikke Regjeringen noen problemer med å få proposisjonen igjennom. Et flertall i forsvarskomiteen bestående av Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet anførte at en fredsopprettende operasjon i Somalia var det riktige med tanke på den humanitære situasjonen i landet. Dermed bevilget flertallet opptil 100 ekstra (midlertidige) soldater til beredskapsstyrken. Flertallet i komiteen ønsket imidlertid å påpeke at "deltagelse i UNOSOM II er forbundet med en viss risiko, selv om den fagmilitære vurderingen er at en endring av UNOSOMs mandat ikke vil få sikkerhetsmessige konsekvenser for personellet" (Innst. S. nr. 159 (1992–1993)). Med andre ord ble sikkerhetssituasjonen oppfattet som utfordrende av stortingspolitikerne. Samtidig så ikke forsvarskomiteen det som nødvendig å kompensere risikoen med økte ulempe tillegg, men uttalte: "Komiteen er enig i at den høyeste sats for ulempegodtgjøring – kr 3000 pr måned – som i dag utbetales til det norske personellet i Somalia, også nyttes i forbindelse med UNOSOM II" (Innst. S. nr. 159 (1992–1993)).

Dagen etter at stortingsproposisjonen var vedtatt i Stortinget, ble soldatene som allerede var i Somalia forelagt ny arbeidskontrakt. Her fikk de valget mellom å signere på deltagelse i henhold til UNOSOM IIs premisser, alternativt returnere hjem. Alle soldatene underskrev.⁹² Soldatene ble ikke innvilget ekstra lønn eller ulempegodtgjørelse.

FIGUR 5. Figuren viser henholdsvis antall drepte UNOSOM-soldater og amerikanske støttestyrker i tidsrommet 5. juni til 22. oktober 1993. Tallene er hentet fra "Note by the Secretary-General", S/1994/653 annex. 4, 1. juni 1994.

NY OG BEDRE ORGANISERING

På Onsrud leir, hos Infanteriregiment nr. 4, var befalet klare på at oppsettingen av en ny kontingent til Somalia skulle utstyres og utdannes bedre enn første kontingent. IR 4 understreket at de hadde erfaring med å utnytte kompetanse fra befal med erfaring fra operasjonsområdet, og at dette var veien å gå også med utdanningen av Stabskompaniet til UNOSOM II.

Lærdommen fra første kontingent materialiserte seg på tre måter. For det første insisterte IR 4 på at ledelsen i Stabskompaniet skulle utarbeide et eget utdanningsprogram for kontingent II. For det andre ønsket de at Stabskompaniet sendte hjem instruktører til innrykket.⁹³ For det tredje tok de initiativ til å kjøpe inn det som hadde manglet av utstyr under første kontingent: Moderne kevlarhjelmer, nye splintvester, ørkenstøvler og amerikanske ørkenuniformer var noe av det som ble anskaffet.⁹⁴

På bakgrunn av mandatet i Sikkerhetsrådsresolusjon 814 (1993) og den påfølgende vedtatte Stortingsproposisjon nr. 72 (1992–93) ble det norske Stabskompaniet utvidet fra 74 til 142 mann. Det meste av økningen kom som et resultat av at UNOSOM II ble en større operasjon, slik at arbeidsoppgavene til Stabskompaniet økte proporsjonalt. Økningen innebar også nye organisasjonsmodeller. Den tidligere sikrings- og eskortetroppen ble splittet i to tropper, MP-tropp og eskortetropp, og tilført ekstra personell i begge (hovedsakelig personell med MP-utdanning). Eskortetroppen hadde som hovedoppgave å passe på UNOSOMs nestkommanderende Thomas Montgomery, men utførte også andre eskorteringsoppdrag. MP-troppen fikk sikkerhetsansvar for indre del av leiren, bemanning av inngangsporten til basen og militærjuridisk oppfølging av norske soldater. I tillegg til oppdelingen av eskortetroppen ble Stabskompaniet tilført en transporttropp med 20 menige, korporaler og befal. Denne troppen fikk ansvar for lastebiltransport i Mogadishu-området.⁹⁵

Utdanningsperioden for befal og offiserer pågikk fra 10. til 18. mai 1993. I den forbindelse kom befal fra Stabskompaniet i Somalia til Onsrud leir for å være instruktører for nytt befal. Utdanningen fokuserte derfor på kompetanseoverføring, lederutvikling og forvaltning av de relasjonene Stabskompaniet allerede hadde opparbeidet seg i Somalia.⁹⁶

Utdannings- og repetisjonsperioden for menige og korporaler i Norge pågikk fra 18. mai til 12. juni 1993. Opplæringen var således økt fra én til tre uker sammenlignet med første kontingent.⁹⁷ Utdanningen var da også mye grundigere. Soldatene fikk blant annet fire felleleksjoner om Somalia med følgende emner: Innføringer i lokale forhold, politiske og religiøse forhold i Somalia, kjennskap til hvordan en skal opptre overfor partene og hygieniske krav som stilles i innsettingsområdet. I tillegg ble de kurset grundig både i mandat og engasjementsregler (Rules of engagement, RoE).⁹⁸

Den nye fagutdanningen var mye mer konsis i forhold til arbeidsoppgavene som ventet i Mogadishu. Utdanningsprogrammet ble i stor grad ivaretatt av nestkommanderende i Stabskompaniet, som for anledningen var i Norge for å hjelpe til med skoleringen.

MP-troppen og eskortetroppen var to av de troppene som ble grundig klargjort for deltagelse under de rådende forhold. De to ukene som var avsatt til fagutdanning ble i disse troppene brukt til våpentjeneste, eskortetjeneste (i bil og til fots), sambandstjeneste og sanitetstjeneste (i størrelsesorden 50, 30, 10 og 10 prosent).⁹⁹ På samme måte ble også de andre troppene forberedt bedre enn før første kontingent.

De nye soldatene skulle etter planen dra til Somalia 15. juni. Da kampene blusset opp i Mogadishu tidlig i juni, ble avreisen utsatt med ti dager. Kontingenten for dem som dro ut 25. juni var ikke seks måneder slik den pleide å være, men kortere. Dette hang sammen med at det under overgangen fra UNOSOM I til UNOSOM II var blitt skrevet ny kontrakt med soldatene som var i Somalia ved mandatskiftet. Forsvaret valgte å se på dette som at en ny kontingent var iverksatt og vedtok rotasjonsdato for andre kontingent 28. oktober.¹⁰⁰ På denne bakgrunn ble også andre kontingent forkortet for dem som dro til Somalia 25. juni.

Som vi ser ble det denne gang tatt grep fra den hjemmeværende forsvarsorganisasjonen. Det skal imidlertid påpekes at disse grepene ikke kom av seg selv. Forbedringene var et resultat av seks måneder med masing fra ledelsen i Stabskompaniet (informant 3). Likevel viser prosessen at de oppsettende avdelingene i Norge, og da primært IR 4, hadde evne til å gjøre endringer der hvor erfaringene viste at det trengtes. Noe av årsaken til dette var nok at IR 4 gjorde noe de hadde erfaring med, nemlig å hente hjem befal fra en pågående operasjon, for deretter å anvende erfaringene til å sette opp en kontingentrotasjon.

DEN VOLDELIGE VENDINGEN I MOGADISHU

Under overgangen til UNOSOM II i mai 1993 hadde soldatene i Stabskompaniet byttet leir fra flyplassen i Mogadishu til den amerikanske ambassaden, hvor de egentlig skulle ha vært forlagt allerede fra desember 1992. Ambassadebygningen lå inne i Mogadishu by, noe avskjermet fra øvrig bebyggelse, men fremdeles med en mye mer urban beliggenhet enn flyplassen. Soldatene i Stabskompaniet hadde derfor hørt skuddsalver og merket rystninger fra granatnedslag i lengre tid. I begynnelsen av juni rykket krigens hverdag dramatisk mye nærmere.

Rundt midnatt 8. juni skjedde det første angrepet i den norske leiren plutselig. En bevæpnet somalier klarte å ta seg helt inn i leiren, hvor soldatene akkurat var i ferd med å legge seg. I løpet av 5–10 minutter spredte somalieren heftig frykt med en rekke skuddsalver, før han klarte å flykte. Stabskompaniet, som tidligere samme dag – på bakgrunn av en ny sikkerhetsordre – hadde innført både alkoholforbud og hjelpåbud, ble på kort tid evakuert inn i en tilstøtende murbygning hvor de gikk i dekning. Inntrengeren traff ingen av de norske stabs soldatene, men hendelsen representerte en brå overgang fra det som til da hadde vært en relativt udramatisk FN-operasjon.¹⁰¹

Ganske nøyaktig en måned senere kom det neste angrepet på den norske forlegningen. Den 9. juli 1993 slo en granat ned midt i den norske leiren. Granaten traff 45 meter

fra velferdsteltet, hvor Stabskompaniet hadde fått ordnet seg med vektløfterutstyr, og bare tretti meter fra der flere av forlegningsteltene lå. Granatsplintene unngikk til alt hell å treffe noen av de som oppholdt seg i umiddelbar nærhet, selv om to stykker "ble tilgriset av kruttslam" og "mørbanket av trykket".¹⁰² Fire andre soldater som sto litt lenger unna var derimot ikke like heldige. Alle ble truffet av granatsplinter: én i venstre maveregion, en annen i armene, den tredje i ryggen og hodet, mens fjerdemann ble truffet i håndflaten.¹⁰³ Selv om de norske soldatene ble truffet i til dels vitale organer, ble alt regnet som "lettere skader".¹⁰⁴ Splintene kunne trekkes ut på sykestua, og allerede to dager senere var soldatene tilbake på jobb.¹⁰⁵

Den 15. september 1993 smalt det igjen. To norske kokker var i gang med å tilberede dagens lunsj da en granat helt uforvarende slo ned samme sted som to måneder i forveien. Den ene kokken trodde først det var en av gassbrennerne som var blitt ødelagt, før han noen sekunder senere kjente en stikkende smerte i venstre legg. De to skadde kokkene fikk umiddelbart hjelp av kollegaer til å evakuere inn i "aggregathuset", som var deres nærmeste tilfluktssted. Også disse splintskadene ble betegnet som "lette", og kokkene var tilbake på post allerede etterfølgende dag.¹⁰⁶

Tre dager senere ble de samme kokkene nok en gang utsatt for et granatnedslag. I løpet av kort tid falt det fire granater ned over ambassadetomten. Granatene slo ned på alle sider av messeområdet, hvor de norske kokkene var i gang med å forberede nok en lunsj. Til alt hell ble ingen av kokkene skadet, men et telt som sto 4–5 meter unna ble gjennomboret med minst 70 splinter.¹⁰⁷ Ifølge informant 4 skjedde granatnedslaget akkurat der matkøen pleide å stå ved servering.¹⁰⁸

En drøy uke senere, den 27. september, ble Stabskompaniet angrepet enda en gang. Nå var det kompanisjefen som fikk gjennomgå. Majoren som disponerte en brakke som sin private forlegning, hadde akkurat lagt seg ned på sengen for en liten lur, da en granat falt ned like utenfor. Granaten blåste inn alle dører i brakken og knuste klesskapet til pinneved. Kompanisjefen ble sendt rett i bakken av det voldsomme trykket; ørene ringte, og kroppen var full av treflis. Men også denne gang gikk det bra, og han var tilbake i arbeid allerede etter noen timer.¹⁰⁹

Allerede dagen etter ble Stabskompaniet utsatt for enda et angrep. En MP-soldat sto på kontrollpost ved inngangen til leiren og sjekket ID-papirer da en granat falt ned om lag 500 meter fra der han sto (Vikøyr 1993). Soldaten ble truffet av en granatsplint som gikk inn i høyre tinning og videre inn bak høyre øye.¹¹⁰ Dette var den første skaden som ble betraktet som "alvorlig". Soldaten ble fraktet tilbake til Norge (med mellomlanding i Nairobi) allerede dagen etter.¹¹¹ Ved ankomst i Norge ble han lagt inn på sykehus, hvor han kom seg relativt raskt på beina (Hov 1993).

I starten av oktober 1993 tok en somalisk snikskytter seg inn i leiren nok en gang. Åtte norske soldater befant seg i nærheten da angriperen begynte å skyte etter tilfeldige UNOSOM-soldater (informant 4). De norske soldatene måtte "stupe i dekning med kuler susende rundt bena", men slapp fra det med skrekken.

Hvor mange granater som egentlig falt ned over leiren sommeren og høsten 1993, finnes det ingen god oversikt over. En av informantene mente at granatene (som var av kinesisk fabrikat) var så ineffektive at de bare eksploderte to av ti ganger (informant 3). Ved ett tilfelle falt en slik defekt granat ned over naboleiren til Stabskompaniet, hvor et zimbabwisk kompani lå forlagt. I sekundene før det de trodde skulle bli et granatnedslag, kunne stabssoldatene høre den velkjente plystrelyden som indikerte at en granat var på vei, mens en panisk stemme på sambandet skrek "fire in close". Alle kastet seg ned på bakken og ventet, men ingen eksplosjon fulgte. Da soldatene etter noe tid reiste seg forsiktig opp igjen, kunne de derimot høre både sang og jubel fra der hvor den zimbabwiske leiren lå: Granaten hadde slått rett gjennom taket på et av forlegningsteltene og – til alt hell – ikke gått av. Den gode stemningen skyldtes at zimbabwerne satt og kastet granaten frem og tilbake i tydelig lykkerus over ikke å bli rammet av det som kunne blitt den sikre død (informant 3).

Også utenfor leiren ble nordmenn angrepet. Disse angrepene er dårlig dokumentert, men de huskes glimtvis av enkelte tilstedeværende. Det var eskortetroppen som var målet for de fleste av angrepene. En av soldatene mener at eskortetroppen ble utsatt for 4–5 skuddvekslinger i løpet av sommeren og høsten 1993 (informant 2). I alle disse tilfellene skal nordmennene ha kommet seg unna ved å skyte varselskudd.¹¹²

Ved ett tilfelle ble medlemmer av eskortetroppen også forsøkt angrepet med eksplosiver. Dette skjedde da eskortetroppen var på vei til flyplassen med tre biler: én Ford Econline minibuss og to Isuzu SUVer foran og bak som sikring. Da eskorten nærmet seg flyplassen, ble den tatt igjen av en amerikansk Humvee som hengte seg på kolonnen. Slik fortsatte det noen hundre meter, da gaten helt plutselig ble tømt for mennesker. Dette var ikke slik det skulle være, denne gaten var normalt full av folk. I løpet av sekunder skjønnte personellet at noe galt var på gang; her måtte man få snudd raskt. De tre norske bilene snudde på en femøring, mens amerikaneren fortsatte. Sekunder senere smalt det: Humveen fikk motoren blåst ut og ble totalskadd, mens eskortetroppen slapp unna (informant 3).

Det kanskje tøffeste for soldatene var likevel frykten som oppsto ved å leve i en krigsone. En av de verste formene for frykt opplevde nettopp soldatene i eskortetroppen: Soldatene fikk høre rykter om at de som følge av eskortekjøringen for General Montgomery var blitt satt skuddpremie på (informant 2). Trusselen opplevdes svært belastende og gjorde at flere av soldatene i eskortetroppen valgte ikke å ta "rekap" (informant 2).

En annen form for frykt var den snikende og alltid tilstedeværende frykten for at "noe kan skje". For enkelte av soldatene var det å måtte gå med splintvest og hjelm inne i egen leir, der man egentlig skulle være trygg, det verste. Det minnet dem på at bombekastere eller snikskyttere kunne komme når som helst (informant 4). Et av vitnene mente sågar at de som opplevde den største psykiske belastningen, var de soldatene som aldri kom seg ut av leiren, de som alltid jobbet innenfor murene og bare hørte om angrepene gjennom den hvinende lyden av fallende granater, eller over en øl med kompisene i "Nedslagsbar"¹¹³ ved endt arbeidsdag (informant 1).

For noen ble frykten altomfattende og resulterte i psykiske sammenbrudd og repatriering.¹¹⁴ Andre valgte å døyve frykten med litt for mye alkohol, noe som i sin tur også resulterte i flere repatrieringshendelser (informant 4). Andre soldater “valgte å repatriere seg selv” fordi de erkjente at deres tålegrense var nådd.¹¹⁵ Til sammen ble 16 personer repatriert i løpet av andre kontingent, noe som utgjorde 11.5 prosent av den totale styrken. Dette var visstnok den høyeste repatrieringsprosenten i hele UNOSOM.¹¹⁶ Stabskompaniet hadde dessuten den høyeste skadeprocenten i UNOSOM IIs første måneder med syv skadde, eller fem prosent av hele kompaniet.¹¹⁷

Gjennom sommeren og høsten 1993 opplevde Stabskompaniet å være midt i en krigssone. Hver dag kunne granatnedslag og skyting høres eller bevitnes. At ikke flere nordmenn ble skadet eller drept,¹¹⁸ ble i Stabskompaniets korrespondanse med norske myndigheter og fagmilitære avdelinger omtalt som et utslag av rene tilfeldigheter. Eller med feltprestens ord: “Det kan best karakteriseres som flaks eller englevakt, alt etter øynene som ser”.¹¹⁹

LØNSSKAMP, MOTSTAND OG OPPSIGELSER

Ifølge daværende statssekretær i Utenriksdepartementet, Jan Egeland, ville Regjeringen gå “over Rubicon” ved å delta under et fredsopprettende mandat i Somalia (Børresen et al. 2004, 202). Dette skrev Egeland i midten av mars 1993, omtrent en måned før Norge fikk forespørsel om deltagelse i UNOSOM II. Men som vi har sett, ble ikke konverteringen til et fredsopprettende mandat oppfattet som særlig dramatisk av verken Forsvarets overkommando, Regjeringen eller Stortinget. Det ble antatt at Stabskompaniet i egenskap av å være et støtteelement ville unngå eventuelle ubehageligheter som kunne bli fremprovosert av et endret mandat.

Stortingsmeldingen *Beredskap for fred* hadde staket ut kursen: Norge kunne delta i fredsopprettende operasjoner, men bare med støtteelementer. Fredsopprettende operasjoner var ukjent farvann, og Regjeringen signaliserte derfor et behov for å utarbeide nye retningslinjer for lønn i FN-operasjoner. Stortingsmeldingen tilkjennega at man måtte unngå en gjentakelse av de lønnsbetingelser som var oppstått ved Norges deltagelse med fregatten K/V “Andenes” i Persiagolfen og ved feltsykehuset i Saudi-Arabia under den første Golfkrigen (St.meld. nr. 14 (1992–93), 46).

Under Golfkrigen i 1990–91 var mannskapet på K/V “Andenes” blitt innvilget høyere risikotillegg enn andre samtidige utenlandsoperasjoner. Dette førte igjen til at norske soldater i UNIFIL sammenlignet sine vilkår med mannskapet på K/V “Andenes”, hvorpå de også hadde fremmet krav om økt lønn. Og dette var ikke første gang spørsmål om lønn og lønnstillegg hadde skapt vanskeligheter ved deltagelse i utenlandsoperasjoner. I 1978 – samme år som det norske engasjementet i Libanon startet – oppsto det en konflikt rundt ulempegodtgjørelsen til UNIFIL-soldatene. Denne konflikten ble til slutt løst i voldgiftsdomstolen (Strømmen og Leraand 2005, 243–246). Likeledes skapte det så-

kalte vakttillegget uro blant UNIFIL-soldatene ved starten av 1980-tallet. Disse lønnsdisputtene ble gjenstand for oppmerksomhet både fra mediene og allierte. Regjeringen anførte i *Beredskap for fred* påstander om at partnerlandene under Golfkrigen hadde hevet øyenbrynene over "det norske lønnsnivå og ikke minst de krav som ble presentert fra personellet og personellorganisasjonenes side" (St.meld. nr. 14 (1992-93), 46).

I Somalia tok man imidlertid ikke hensyn til norske myndigheters nøysomhet. Stabskompanisoldatene opplevde at UNOSOM II hadde utviklet seg til noe de på forhånd ikke forventet. For soldatene kom Regjeringens forsøk på å holde en stram linje i lønsspørsmål for internasjonale operasjoner heller til å skape inntrykk av en stemoderlig behandling. Igjen var det departementenes arbeid høsten 1992 som formet bakteppet for utviklingen på bakken i Mogadishu.

Allerede i september 1992 var de første lønnsforhandlingene i forbindelse med UNOSOM blitt både startet og sluttført. Disse lønnsforhandlingene foregikk uten at det fantes soldater, befal eller offiserer tilknyttet operasjonen til stede. Ingen hadde tegnet regulær kontrakt med Forsvaret om deltagelse i UNOSOM, for på tidspunktet for forhandlingene var ikke en gang den formelle forespørselen om deltagelse i UNOSOM tatt. Partene som forhandlet, gjorde det derfor på et generelt grunnlag og uten tvil med ett øye på øvrige og tidligere FN-operasjoner som sådanne.¹²⁰ Kravene som ble fremført overfor myndighetene høsten 1992, var nesten identiske med de betingelser som norske FN-soldater i Libanon (UNIFIL), Balkan (UNPROFOR) og Kuwait (UNIKOM) opererte under. Det eneste særskilte lønnskrav som ble rettet fra arbeidstakerorganisasjonene i forbindelse med UNOSOM – som på forhandlingstidspunktet fremdeles var en rimelig ukjent operasjon med tanke på forutsetninger og arbeidsoppgaver – var at dersom det ikke ble innvilget skattefritak på "ulempegodtgjørelsen" slik soldatene i andre FN-operasjoner var blitt innrømmet, så måtte myndighetene gi en forhøyet ulempegodtgjørelse som kompensasjon for skattetrekket. I tillegg til dette lønnskravet ble det rettet krav om at staten måtte forhøye sin maksimale utbetalingserstatning ved alvorlig skade fra 15G til 60G. Det siste var et forhandlingspremiss som ble lagt inn fordi man antok at private forsikringsselskaper kunne være uvillige til å forsikre soldatene på vegne av staten, slik det var gjort i andre FN-operasjoner.¹²¹

Det viktigste poenget med lønnsforhandlingene fra Forsvarsdepartementets side (og muligens også fra arbeidstakerorganisasjonenes side) var å legge seg så nært som mulig opptil andre FN-operasjoners avtaleverk. For staten – representert ved departementene – hadde dette sin bakgrunn i at det høsten 1992 ikke fantes en felles avtalemal for FN-operasjoner, men at man arbeidet med å få på plass en slik mal. Ifølge *Beredskap for fred* hadde Regjeringen forut for lønnsforhandlingene høsten 1992 forsøkt å skissere løsninger for å unngå lønnskonflikter i internasjonale operasjoner. I første omgang hadde myndighetene forsøkt å samordne en nordisk lønnsharmonisering på bakgrunn av FN-beredskapsstyrkens nordiske plattform. Forsøket hadde imidlertid strandet på bakgrunn av landenes ulike skatte- og trygdeordninger (St.meld. nr. 14 (1992-93), 47).

Høsten 1992 syntes fokus å ha snudd mot en "helhetlig tilnærming" i lønsspørsmålet. Et partssammensatt utvalg med mandat til å utrede retningslinjer for fremtidige FN-operasjoner ble konstituert. Utvalget besto av representanter fra Forsvarsdepartementet og fagforeningene. Den helhetlige tilnærmingen skulle igjen sees i sammenheng med et tverrdepartementalt arbeidsutvalgs gjennomgang av den såkalte Særavtale for utenriksstjenesten. I dette utvalget var Statsministerens kontor, Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Finansdepartementet og Utenriksdepartementet representert. Utvalget gjennomgikk også diverse særskilte lønnsbetingelser for ansatte i norske internasjonale organisasjoner (St.meld. nr. 14 (1992-93), 49).

Høsten 1992, mens lønnsforhandlingene pågikk, antok Forsvarsdepartementet at det ovennevnte arbeidet kom til å resultere i en høringsuttalelse om et felles avtaleverk for FN-operasjoner. Fordi FD la denne formodningen om et felles avtaleverk for alle utenlandsoperasjoner til grunn, var de svært lite interessert i å inngå arbeidskontrakter som kunne gi én bestemt FN-operasjon andre vilkår enn øvrige FN-operasjoner.¹²² Avtalen som partene falt ned på, var derfor sterkt påvirket av andre FN-operasjoner, noe ordlyden i avtaleteksten la vekt på ved flere ganger å referere til operasjonene i Libanon og Jugoslavia som mal for den utarbeidede avtalen. Det eneste særegne unntaket UNOSOM ble innrømmet, var en maksimumserstatning fra staten på 30G istedenfor 15G ved alvorlig skade (i det tilfelle private forsikringselskaper ikke ville ta på seg forsikringsansvar). Ut over dette fikk soldatene som under andre FN-operasjoner 3000 kroner i ulempegodtgjørelse. Ekstra risikotillegg ble ikke innvilget.¹²³

Den dramatiske utviklingen sommeren 1993 snudde opp-ned på soldatenes oppfatning av lønnsforholdene. De norske soldatene gjennomlevde daglig konsekvensene av UNOSOMs "mission creep". Da volden i Somalia tiltok i juni 1993, rettet UNOSOM-soldatene krav om ekstra risikotillegg ut over de 3000 kronene de allerede mottok (et tillegg som i mellomtiden var blitt gjort skattefritt).¹²⁴ Dette kunne de gjøre fordi det originale avtaleverket ga muligheter for nye forhandlinger hvis forutsetningene for operasjonen skulle endre seg.

En av de viktigste forutsetningene for den opprinnelige arbeidsavtalen var at UNOSOM var å betrakte som en *fredsbevarende* operasjon. Dette kunne imidlertid ikke hevdes sommeren 1993. Av den grunn gikk Forsvarsdepartementet med på kravet om en reforhandling av avtalen. Forhandlingskravet ble rettet gjennom arbeidstakerorganisasjonene, og de noe forsinkede forhandlingene kom i gang den 7.-10. september 1993. Arbeidstakerorganisasjonene gikk inn i forhandlingene med et krav om et tillegg i den skattefrie ulempegodtgjørelsen på 5000 kroner, i tillegg til de 3000 kronene soldatene allerede mottok. Til sammen krevde de altså en ulempegodtgjørelse på 8000 kroner for menige og korporaler hver måned. I forhandlingene ble den ekstraordinære ulempegodtgjørelsen satt ned til 1200 kroner ekstra pr. måned og gitt tilbakevirkende virkning til og med 16. juni samme år.¹²⁵

Det tok imidlertid ikke lang tid før stabskompanisoldatene igjen følte misnøye med lønnsbetingelsene. I slutten av september – etter de nye bombekasternedslagene i leiren – begynte mange igjen å murre. Motivasjonen i kompaniet var laber, og rundt midtidsbordet snakket soldatene om hvordan de håpet at neste bombekasterangrep ikke ville ramme dem selv. At det ikke ble bevilget mer penger, kunne man ikke fatte.¹²⁶ Da “Battle of Mogadishu” utspant seg 3.-4. oktober, rant begeret over for flertallet i Stabskompaniet. Tillitsmennene ble engasjert og en pressemelding sendt ut med overskriften: “Det norske stabskompani i Somalia reiser hjem”. I den fire sider lange pressemeldingen ble kompaniets frustrasjoner luftet for allmennheten. Om lønnsøkningen tidligere i september ble det sagt at den følte som “(...) et slag i ansiktet, og som et hån mot den innsatsen vi gjør midt i en krigssone”.¹²⁷ Videre mente man om sikkerhetssituasjonen at “det er sannsynlig at flakskvoten vår snart er brukt opp, og at situasjonen er en helt annen enn den var da vi fikk tillegget på 40 kroner dagen”.

Misnøyen resulterte i kollektiv oppsigelse. Tillitsmennene i Stabskompaniet uttalte: “Det er beklagelig at vi ikke møter større forståelse på politisk hold i Norge, og konsekvensen blir derfor at 95 % av Stabskompaniet sier opp sine kontrakter og reiser hjem”. Etter ovennevnte repatrieringer var det nå 126 soldater igjen i kompaniet. Av disse hadde 117 underskrevet på en protestaksjon mot lønnsvilkårene. Av de resterende ni ble det sagt at “7 stykker er på permisjon, og disse har vi ikke fått tak i enda, men vi regner det som overveldende sannsynlig at de skriver under ut fra tidligere utsagn fra dem (...) Kun to stykker har funnet det umulig å være med på oppsigelsen, da de er arbeidsledige i Norge. Disse har likevel stilt seg fullt ut solidariske med resten av kompaniet”.¹²⁸

Hvor dramatiske var disse masseoppsigelsene? Pressemeldingen ble sendt ut 10. oktober, altså vel 20 dager før planlagt rotasjon. Av soldatene som da sto i Somalia skulle 60 ta såkalt rekap. Ifølge Forsvarets Overkommando sa 51 av disse opp kontraktene sine (NTB 1993a). Med andre ord var det en litt mindre dramatisk oppsigelse enn pressemeldingen tilsa, men fremdeles drastisk nok. Lønnskampen gikk utenfor alle normale lønnsforhandlingskanaler. Den var ikke organisert av fagforeningene, selv om disse etter hvert støttet opp om kravet. Etter pressemeldingen fulgte derfor en lønnskamp ført gjennom mediene. Allerede dagen etter pressemeldingen, 11. oktober 1993, trykket avisene nyheten: “Somaliasoldater vil ha tillegg” (*Aftenposten* 1993), “Norges FN-styrke i Somalia reiser hjem” (*Bergens Tidende* 1993a), og *VG* med krigstyper “Norske Somalia-soldater i lønnskrig” (Wegner 1993).

I Forsvarsdepartementets øyne var det beklagelig at saken ble tatt til pressen. Departementet forsøkte da også å distansere seg mest mulig. I en pressemelding 11. oktober ble det understreket at FD ikke var rette adressat for et direkte krav fra soldatene, og at eventuelle krav måtte komme fra arbeidstakerorganisasjonene.¹²⁹ Faktisk kom arbeidstakerorganisasjonene på banen allerede samme dag, men uten at det bidro til å dempe konflikten.¹³⁰ De neste dagene gjorde Stabskompaniet nemlig ytterligere fremstøt gjennom mediene. Under overskriften “Boikott FN-styrken i Somalia” i *Bergens Tidende*

13. oktober sto en løytnant fra Stabskompaniet frem. Løytnanten, som også var tillitsvalgt for befalet i kompaniet, oppfordret eventuelle erstatningsmannskaper til å takke nei til tjeneste i Mogadishu (*Bergens Tidende* 1993b).

Sannsynligvis gjorde nettopp denne type medieutspill at Stabskompaniet ikke vant frem i lønnskampen. Avstanden mellom partene var altfor stor, og med en “tredje front” i mediene valgte Forsvarsdepartementet heller å anskaffe erstatningsmannskap for soldatene enn å risikere langvarige og vanskelige forhandlinger. Den 15. oktober, etter én dag med rekrutteringsarbeid, kunne departementet fortelle mediene at saken nå var løst med at det var funnet erstatning for alle soldatene (NTB 1993b). Med det ble også alle krav fra Stabskompaniets soldater avvist (Irgens 1993).

Myndighetens utskifning av soldater fikk følbare konsekvenser for kompaniet i Mogadishu. I perioden etter andrekontingents rotasjon 28. oktober 1993 var det et underskudd på omtrent 50 mann frem til erstatningsmannskapet kom på plass 15. november. Med andre ord gikk Stabskompaniet for redusert kapasitet i vel to og en halv uke. Juridisk var det imidlertid ingen ting i veien for at soldatene kunne si opp kontraktene sine. Da de var å anse som vanlig ansatte, brydde Forsvarsdepartementet seg ikke med hva motivasjonen for oppsigelsen var. Departementet anså det dessuten som problematisk å skulle ta saken videre. For som Forsvarets Overkommando antydte: “FO kan ikke utelukke at tjenesteforholdene har utviklet seg på en måte som ikke var spesifikt dekket i tilgjengelige informasjoner ved kontraktsinngåelse eller etter de siste forhandlingene. Slike forhold vil kunne komme frem i en rettsak”.¹³¹

Myndighetenes ønske om å unngå oppstandelse rundt enkeltmisjoners lønnsvilkår mislyktes i Somalia. At Norge med Jan Egelands ord krysset Rubicon prinsipielt ved å gå med på et kapittel VII-mandat er nok en riktig vurdering (Børresen et al. 2004, 202). Spørsmålet er bare i hvor stor grad man var forberedt på konsekvensene.

OPPSUMMERING – UNOSOM II

Forsvarets vurderinger i UNOSOM II skilte seg fra de avveininger som ble gjort før utsendingen av første kontingent. Noe av årsaken var at muligheten for informasjonsinnhenting var blitt bedret. Da operasjonen ble igangsatt, begynte en jevn informasjon å tilflyte Forsvaret. Forsvarets oppsettende avdelinger var ikke lenger uinformert om situasjonen på bakken, slik de delvis hadde vært under den første utrednings-, oppsettings- og utdanningsperioden. Det ble derfor tatt grep for å skreddersy oppsettings-, og utdanningsperioden for andre kontingent.

IR 4 var vant med å bruke erfaringer fra en tidligere kontingent for å sette opp en ny, og de insisterte derfor på å hente hjem instruktører til innrykket forut for rotasjon. På samme måte ble stabskompaniledelsen pålagt å utarbeide et utdanningsprogram til rotasjonen. Som en konsekvens ble utdanningsperioden utvidet fra vel én uke til tre uker. IR 4 tok også initiativ til å kjøpe inn noe av det som hadde manglet av utstyr under første kontingent – riktignok etter å ha blitt presset av ledelsen i Stabskompaniet.

Da volden eskalerte i Mogadishu sommeren 1993, hadde forvaltningen stått på sidelinjen en stund. Myndighetene hadde vært involvert ved mandatskiftet, og de norske styrkebidragene var blitt økt tilsvarende, men for øvrig var det først og fremst Stabskompaniets hjemmевærende avdeling, IR 4, som stelte med den daglige driften av kompaniet. Da Stabskompaniet ble rammet av den voldelige vendingen i UNOSOM, ble imidlertid Forsvarsdepartementet på nytt trukket inn.

Sommeren og høsten 1993 levde stabskompanisoldatene tett på den voldelige hverdagen i Mogadishu. Kompaniet ble utsatt for skyteepisoder, bombekasterneslag og personskader. Volden påvirket Stabskompaniets trygghet på en dramatisk måte. Syv soldater (omtrent fem prosent av kompaniets totale størrelse) ble skadet som en følge av bombekasterneslag og 16 soldater (11,5 prosent) ble repatriert. Volden førte til psykiske sammenbrudd, overdrevent alkoholforbruk og bristende tålegrenser. Ifølge talspersoner for Stabskompaniet var deres skade- og repatrieringstall de høyeste for noen nasjonal kontingent i UNOSOM. Dette førte til et kollektivt krav om økning i den såkalte ulempegodtgjørelsen. Forhandlingsresultatet ble av soldatene ansett som mindre godt. De forlangte 5000 kroner ekstra i måneden, men ble innvilget en økning på 1200 kroner.

Da Stabskompaniet i perioden rett etter lønnsforhandlingene ble utsatt for en økning i antall angrep, steg frustrasjonen til sinne. Anført av tillitsmennene tok kompaniet lønnsforholdene til pressen. Forsvarsdepartementet ønsket imidlertid ikke å forhandle videre. Det var allerede var igangsatt en prosess som skulle kunne ut i et felles lønnsystem for alle FN-operasjoner. Det faktum at soldatene i tidligere utenlandsoperasjoner hadde sammenliknet lønnsvilkår på en måte som åpnet for stadig nye ad hoc-utspill, spilte trolig inn i FDs vurdering. Kravene fra stabskompanisoldatene førte ikke frem. Erstatningsmannskaper ble rekruttert, og med det var alle krav avvist.

Også i diskusjonen om lønnsforhold holdt forvaltningen den samme etablerte og prinsipielle linjen som de hadde gjort under utrednings-, oppsettings- og utdanningsperioden. Det handlet om å se sakskomplekset under ett: FN-operasjoner var FN-operasjoner hvert fall så lenge deltagelsen foregikk med støtteenheter. Der hvor FNs forespørsel var blitt utredet med henblikk på om Norge kunne delta i FNs utvidede operasjoner i eks-Jugoslavia, ble bombekasterneslagene, skadene og de psykiske sammenbruddene også satt inn i en større kontekst. En lønnsinnrømmelse ville sette mulighetene for å holde en konsekvent lønnspolitisk linje i FN-operasjoner i fare og måtte derfor unngås.

Konklusjon

Norske myndigheters innledende vurderinger av deltagelse i den første UNOSOM-operasjonen var preget av raske beslutningsprosesser. Utredningen av mulig deltagelse i UNOSOM ble, i hvert fall skriftlig, primært vurdert opp mot Norges parallelle FN-deltagelse i eks-Jugoslavia; Ville deltagelse i UNOSOM være til hinder for at soldater fra FN-beredskapsstyrken kunne avgis på Balkan, og ville det presse de økonomiske rammene slik at også finansieringen av en eventuell utvidet Balkan-operasjon sto i fare? Da svaret på begge spørsmålene ble antatt å være nei, og kapasiteten ansett som tilstrekkelig, anbefalte forvaltningen at Forsvaret stilte soldater til UNOSOM. I løpet av én uke var Norges bidrag til UNOSOM blitt anbefalt av Forsvarets Overkommando, Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet.

De raske beslutningene førte til at Regjeringen bare to uker etter å ha mottatt den uformelle anmodningen, forpliktet Forsvaret til å stille et Stabskompani under FN-kommando i Somalia. Da deltagelsen ble fremmet og vedtatt for Kongen i Statsråd, var det i egenskap av å være en uformell forespørsel.

Tempoet som Regjering og forvaltning la til grunn i UNOSOMs tilfelle, var likevel på ingen måte unormalt raskt. Raske beslutningsprosesser går som en rød tråd i alle norske bidrag til større FN-operasjoner forut for UNOSOM: Fra noen få timer i 1956 (UNEF I - Sinai) og 1960 (ONUC - Kongo) til vel én dag i 1978 (UNIFIL - Libanon).

Det var likevel en viktig forskjell på de tidligere FN-operasjonene og UNOSOM. Der hvor deployeringen til UNIFIL i 1978 hadde vært den til da tregeste med elleve dager, tok det i UNOSOMs tilfelle over tre måneder før de første soldatene ankom operasjonsområdet. I løpet av dette tidsspennet ble forutsetningene for operasjonen endret av begivenhetenes gang.

Fra høsten 1992 ble den Mogadishu-baserte pakistanske UNOSOM-bataljonen og de ulike NGOene utsatt for tiltagende vold fra militsene. Volden, og FNs begrensede mulighet for å demme opp for den, gitt prinsippet om at kun selvforsvar var tillatt ifølge gjeldende Sikkerhetsrådsresolusjon (S/RES/775, 1992), førte til en erkennelse av at UNOSOMs mandat ikke var egnet til å sikre matforsyninger til sivilbefolkningen.

Som et resultat av denne erkjennelsen ble det fra FNs side arbeidet for en tyngre involvering av USA. Intensjonen var å få amerikanerne til å demme opp for voldsutviklingen, hvorpå NGOene skulle få en trygg passasje til å forsyne lokalbefolkningen med humanitær hjelp. FN fikk USAs president George Bush med på laget, og 3. desember 1992 fikk den amerikanskledede koalisjonsstyrken *Unified Task Force* (UNITAF) mandat fra FN til å bruke makt for å skape trygge rammevilkår for den humanitære matforsyningen (S/RES/794 1992). På denne bakgrunn ble UNOSOM redusert til en planleggingsbase for en eventuell etterfølgende og utvidet fredsbevarende operasjon i Somalia (FN 1996, 225). Konsekvensen var at nesten samtlige av nasjonene som hadde gitt tilsagn til UNOSOM valgte å konvertere sine styrker til UNITAF.

UNITAF ble nå gitt sitt mandat i Sikkerhetsrådet, med påfølgende deployering på Mogadishus sandstrender natt til 9. desember 1992. I mellomtiden var det norske Stabskompaniet blitt oppsatt, utdannet og klargjort i henhold til rammevilkår som i liten grad tok hensyn til den nye utviklingen. De første steg mot oppsettet av det norske Stabskompaniet var blitt initiert da Distriktskommando Østlandet (DKØ), fikk ordre om å sette sammen et rekognoseringslag som skulle utrede forholdene i Mogadishu med tanke på norsk deployering, like etter at FNs uformelle forespørsel var vedtatt i Kongen i Statsråd. Sammensetningen av rekognoseringslaget, og rekognoseringslagets utarbeidelse av en smørbrødtype på i overkant av 100 spørsmål, ble således initiert før UNITAFs inntreden. Resultatet var at det tomanns sterke rekognoseringslaget etter to dager i Mogadishu laget en rapport til hjelp for oppsett av et stabskompani slik det var tenkt å fungere under det *opprinnelige* UNOSOM-mandatet.

Forsvarets intensjon var at rekognoseringslagets observasjoner skulle berede grunnen for utdannings- og oppsettingsperioden. Dette viste seg vanskelig. Rapporten skal – med visse unntak – ha blitt sett på som svært vanskelig å gjøre praktisk nytte av. Videre ble det ansett som en svakhet at ingen av rekognoseringslagets to medlemmer var tilknyttet Stabskompaniet. For offiserene og befalet på Onsrud forelå det kun et skriv med vage skisser som var blitt formidlet ved FNs uformelle henvendelse i starten av september, i tillegg til utdanningsplaner utviklet for UNIFIL i Libanon. Disse ble retningsførende for utdannings- og oppsettingsperioden. Som en konsekvens fikk soldatene bare én uke med utdanning og kursing. Undervisning og orientering om lokale forhold og om FN og UNOSOMs rolle ble tilsynelatende ikke gjennomført.

Rekognoseringslagets mangelfulle rapport, og kompaniledelsens beslutning om å bruke utdanningsplaner utviklet for Libanon, var ikke den eneste mangelfulle forutsetningen. Dager etter at UNITAF hadde fått sitt FN-mandat, ble nemlig forvaltningen orientert om at koalisjonsstyrkens inntreden kom til å medføre at UNOSOM ikke ville deployeres i sin fulle størrelse, men sannsynligvis erstattes av en ny FN-operasjon med fredsopprettende mandat (kapittel VII i FN-pakten). Forvaltningen ble dessuten orientert om at flere andre nasjonale UNOSOM-bidragstivere ikke kom til å ville stille med sine UNOSOM-bidrag i UNITAF. Fra forvaltningens side ble det tilsynelatende ikke spurt om

hvilke konsekvenser dette ville kunne få for det norske Stabskompaniet. Stabskompaniet ble etter alt å dømme heller ikke informert om UNOSOMs mulige mandatkonvertering, og heller ikke om UNOSOMs intenderte funksjon som planleggingsbase i en slik utvikling.

Som en konsekvens ankom Stabskompaniet til Somalia forberedt til en operasjon som på mange måter ikke eksisterte. UNOSOMs nyervervede rolle som planleggingsbase for en overgang til fredsopprettende operasjoner gjorde at Stabskompaniet måtte ta på seg flere oppgaver de i utgangspunktet ikke var forberedt på. Kompaniet måtte stille arbeidslag der andre nasjoner var falt fra; soldater måtte bli med på oppdrag de ikke var tilfredsstillende bevæpnet til, og den forventede arbeidsmengden ble i mange tilfeller doblet. UNOSOMs begrensede deployering førte dessuten til at Stabskompaniet ikke ble forlagt i sine forespeilede murhus (en nedlagt amerikansk ambassade), men måtte ta til takke med glovarme telt på Mogadishus flyplass. En gjennomgående erfaring var at stabskompanisoldatene håndterte utfordringene godt. Det ble tatt i bruk improviserte, kreative og pragmatiske løsninger for å løse utfordringene. Bytteøkonomi på individ- og kompaninivå ble initiert, beslaglagte våpen ble tatt i bruk og konteinere "lånt" fra Mogadishus havn ble ombygd til kontorer.

Da UNITAF avsluttet sitt oppdrag våren 1993, satte FN inn en fredsopprettende militærstyrke for å overta og videreføre UNITAFs arbeid. UNOSOM II nådde imidlertid aldri sine mål og ambisjoner. Som nevnt i innledningen har erfaringene fra Somalia gått inn i militærspåket som "mission creep" og "the Mogadishu line" – begge deler noe man helst bør unngå. De nasjonsbyggende elementene, kombinert med omfattende muligheter for maktbruk, førte UNOSOM II på kollisjonskurs med Somalias militser. Begivenhetene sommeren og høsten 1993 tok en særdeles voldelig retning for FN-soldatene, og utviklingen toppet seg da amerikanske spesialsoldater i *Task Force Ranger* ble fanget i det som har blitt døpt "Battle of Mogadishu" 3.-4. oktober 1993. Over 1000 somaliere og 18 amerikanere døde i slaget.

I Norge var selvfølgelig verken forvaltningen eller Forsvaret klar over hva konsekvensene av UNOSOM IIs mandat ville bli. Stabskompaniets hjemmeværende avdeling, IR 4, tok likevel grep for å gjøre forbedringer i opplæringen fra UNOSOM I. Befal fra Somalia ble hentet hjem som instruktører til Norge, stabskompaniledelsen måtte lage et tilpasset undervisningsopplegg for rotasjonsinnrykket, kompaniet ble tilført ny personlig utrustning, og utdanningsperioden ble utvidet fra én til tre uker. Stabskompaniets hjemmeværende avdelinger beveget seg bort fra erfaringene i første kontingent, der utdanningen i stor grad hadde bygd på erfaringer fra UNIFIL.

Mens vi kan observere en klar utvikling i Forsvaret, hadde forvaltningen derimot samme prioriteringer som under den første utrednings-, oppsettings- og utdanningsperioden til Stabskompaniet. Som under perioden forut for deployeringen av UNOSOM I var myndighetene heller ikke nå særlig sensitive for signaler om endring av kurs i operasjonen. Da proposisjon nr. 72 (1992-1993) ble overlevert Stortinget i forbindelse med

overgangen fra et fredsbevarende til et fredsopprettende mandat, ble UNOSOMs bruk av FN-paktens kapittel VII ansett for å være av minimal betydning for sikkerheten til de norske styrkene. Man så med andre ord ikke for seg at det mandatet som åpnet for tvangsbruk, ville utgjøre noen stor forskjell.

Da den voldelige vendingen i Somalia begynte å berøre de norske stabskompanisoldatene sommeren og høsten 1993, hadde forvaltningen vanskelig for å ta særskilte grep overfor situasjonen. Deltagelsen i UNOSOM II ble vurdert opp mot en bredere politisk og nasjonal kontekst – i dette tilfellet bestrebelsene med å utmeisle et felles lønssystem for ansatte i FN-operasjoner. Arbeidet var del av et større tverrdepartementalt arbeidsutvalgs gjennomgang av lønnsbetingelser for nordmenn i internasjonale organisasjoner og utenriksstjenesten.

Da stabskompanisoldatene sommeren og høsten 1993 ble rammet av voldsbølgen i Somalia, forsøkte de å kompensere for dette ved å kreve en kraftig økning i risikotillegget. Kompaniet opplevde en skade- og repatrieringsprosent på henholdsvis fem og 11,5 prosent, men under lønnsforhandlingene ble soldatene avspist med en brøkdel av det opprinnelige kravet.

Utover høsten 1993 tiltok intensiteten i angrepene mot den norske leiren. Kombinasjonen av en lengre periode under angrep, stadig flere personskader og Forsvarsdepartementets lunkne holdning i lønnsforhandlingene førte til at Stabskompaniet tok lønnsvilkårene til mediene. I en pressemelding truet soldatene med at kompaniet ville si opp sine kontrakter og reise hjem hvis man ikke fikk en solid økning i risikotillegget. Forsvarsdepartementet lot seg imidlertid ikke rikke. Departementet ønsket ikke å forhandle gjennom mediene, og da stabskompanisoldatene fortsatte å fremføre krav gjennom pressen gjorde departementet kort prosess. Erstatningsmannskaper ble rekruttert uten problemer, og med det var også alle krav fra stabskompanisoldatene avvist.

Når UNOSOMs to første kontingenter sees i sammenheng, kan det synes som om en distansert holdning fra norske myndigheter var med på å påvirke situasjonen på bakken i Somalia. Det var ikke bare voldsutviklingen på stedet som endret styrkenes opplevelse av oppdraget. Hastige utredninger, manglende kommunikasjon og steile lønnsforhandlingsfronter påvirket soldatenes hverdag på bakken på en overraskende dyptgripende måte.

NOTER

- 1 Utenriksdepartementet (UD): "26.6/109 FNs fredsbevarende styrker i Somalia" (heretter UD 26.6/109): "Uformell anmodning om å stille stabskompani på inntil 70 personer for hovedkvarteret", 4. september 1992.
- 2 I amerikansk litteratur ofte omtalt som *Operation Restore Hope*.
- 3 En god definisjon er følgende: "Mission creep occurs when there is an incremental increase in the tasks assigned UN forces to the point that the tasks far exceed initial expectations of what the forces had planned for and were equipped to achieve" (Daniel og Hayes 1997, 125). Samtidig skal det bemerkes at det finnes en hel rekke tolkninger av begrepet (Siegel 1998, 9–18). For eksempel har den amerikanske hæren inkorporert to varianter i *Field Manual 3-07*: (i) "When the unit receives shifting guidance or a change in mission for which the unit is not properly configured or resourced"; (ii) "When a unit attempts to do more than is allowed in the current mandate and mission" (White 2011).

- 4 Se del to av denne studien for en nærmere beskrivelse av mandatet til UNOSOM II.
- 5 Dramatisert i Hollywood-filmen *Black Hawk Down* (2001).
- 6 Med norske myndigheter forstås Forsvarsdepartementet, Forsvarets overkommando og Utenriksdepartementet.
- 7 Land som Pakistan, India, Australia og noen mindre nasjoner sto noe lenger. UNOSOM II ble formelt avsluttet i mars 1995.
- 8 Det var ikke snakk om en drastisk vending, men snarere små steg mot det som senere ble en mer bevisst FN-politikk. Umiddelbart etter avslutningen av den kalde krigen var sikkerhetspolitikken fremdeles mest fokusert på de nære områder og havområdene utenfor Norge. Det var dessuten fortsatt ansett som mest karrierefremmende å gjøre tjeneste i Norge.
- 9 Kenneth R. Rutherford mener å kunne spore en samtidig begynnende medieinteresse (januar 1992) for krisen i Somalia. Han argumenterer for at det var de amerikanske senatorene Paul Simon og Nancy Kassebaums Somalia-engasjement som satte krigen på dagsordenen i redaksjonene. Se Rutherford 2008, 20–21.
- 10 UD 26.6/109: "FN. SOMALIA. UNOSOM. HAVNEKOMMANDO", 3. september 1992. Telefaks fra den norske FN-delegasjonen i New York til UD.
- 11 Larssen opererer med *den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé* (DUUFK). DUUFK er et resultat av Stortingets sammenslåing av utenrikskomiteen og forsvarskomiteen i 2009. For 2009 var det den utvidete utenrikskomiteé som hadde ansvar for Norges forhold til utlandet når det gjaldt sikkerhetspolitikk (Sjaastad 2006, 27). Larssens tekst omhandler primært Nato-forespørsler, men hun poengterer at "den nasjonale delen av beslutningsprosessen vil være den samme uavhengig av om det er Nato, FN eller EU som ber om norske styrkebidrag" (Larssen 2010, 191).
- 12 Som tidligere nevnt deltok Norge i årene 1947–1989 i elleve FN-operasjoner. I årene mellom 1990 og 1999 var dette tallet 20 (Leraand 2012, 42–43). Holsts (andre) periode som forsvarsminister (1990–1993) og som utenriksminister (1993–1994) markerte startskuddet på dette travle året.
- 13 Norge hadde etter anmodning fra FN i slutten av februar 1992 sendt en transportkontrollenhet, stabspersonell og observatører til Zagreb og Beograd. Etter nok en anmodning, i mars 1992, sendte Norge også ned en sanitetsavdeling. Sanitetsavdelingen ble imidlertid trukket tilbake allerede i juni samme år. Se Gjeseth 2007, 159–160.
- 14 Forsvarsdepartementets arkiv (FD): 016.41 UNOSOM (heretter FD 016.41): "Notat til regjeringskonferanse", 11. september 1992.
- 15 FD 016.41: "Notat til regjeringskonferanse", 11. september 1992.
- 16 UD 26.6/109: "Uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM", 10. september 1992.
- 17 UD 26.6/109: "Uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM", 10. september 1992; UD 26.6/109: "Somalia/UNOSOM. Uformell anmodning om å stille transportkontroll avdeling", 11. september 1992; FD 016.41: "Uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM", 10. september 1992.
- 18 Notat i margin: UD 26.6/109: "Uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM", 10. september 1992.
- 19 FD 016.41: "Notat til regjeringskonferanse", 11. september 1992.
- 20 Konferansen, *International conference on former Yugoslavia* (ICFY), ble snart institusjonalisert og fikk noe senere (mai 1993) Thorvald Stoltenberg som én av to ledere.
- 21 Se Lord David Owens etterlatte papirer fra London-konferansen på University of Liverpools hjemmesider: <<http://sca-arch.liv.ac.uk/ead/html/gb141boda-p1.shtml#boda.02>> (lest september 2015).
- 22 Norge var ikke invitert til konferansen i London.
- 23 UD 26.6/109: "FN. Somalia/UNOSOM. Uformell anmodning om å stille havnekommando", 16. september 1992.
- 24 UD 26.6/109: "FN. Somalia. UNOSOM. Uformell anmodning om å stille sanitetsavdeling (kompani)", 24. september 1992.
- 25 UD 26.6/109: "FN. Somalia/UNOSOM. Uformell anmodning om å stille transportkontrollavdeling", 10. september 1992.
- 26 FD 016.41: "Uformell anmodning om å avgi havnekommandoen øremerket for FN til UNOSOM (Somalia)", 17. september 1992.
- 27 Ibid.
- 28 FD 016.41: "Uformell anmodning om å avgi havnekommandoen øremerket for FN til UNOSOM (Somalia)", 17. september 1992. Notat i margin av dokumentet
- 29 Genève - FD 016.41: "Somalia. Sikkerhetssituasjonen. Norsk militært personell", 23. september 1992; Ottawa - UD 26.6/109: "FN/Somalia. Vurdering av sikkerhetssituasjonen", 29. september 1992; London - UD 26.6/109: "Vurdering av sikkerhetssituasjonen", 29. september 1992; Roma - FD 016.41: "Somalia - sikkerhetssituasjonen. Italienske vurderinger", 22. september 1992.
- 30 UD 26.6/109: "Uformelle anmodninger fra FN om å avgi en sanitetsavdeling og en havnekommando (Somalia)", 2. oktober 1992.
- 31 Transportkontrollenheten var bundet opp på Balkan og således uaktuell for innsetting i Somalia.
- 32 UD 26.6/109: "UNPROFOR / UNOSOM. Ny utvikling i spm. om ytterligere norsk deltagelse". Notat til politisk avdeling, 25. september 1992.
- 33 FD 016.41: "FN. UNOSOM. Formell forespørsel til Norge om å stille stabskompani og stabsoffiserer - totalt 74 personer", 27. oktober 1992. (Kompaniet ble senere utvidet til 74 personer.)
- 34 Ibid.
- 35 RAFA-3488 UNOSOM, Distriktskommando Østlandet (DKØ), eske 618, deponert i Riksarkivet (heretter DKØ, eske 618): "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS OPERATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.

- 36 DKØ, eske 618: Vedlegg D til "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.
- 37 DKØ, eske 618: Vedlegg C, "Table of organization and equipment list" til "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.
- 38 DKØ, eske 618: Vedlegg D til "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.
- 39 DKØ, eske 618: "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.
- 40 Ibid.
- 41 DKØ, eske 618: "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS OPERATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.
- 42 DKØ, eske 618: "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.
- 43 Ibid.
- 44 Informant 3 antydte dessuten en mistanke om at rekognoseringslaget aldri dro ut på inspeksjon i Mogadishu by, men at de snarere befant seg innenfor leirens gjerder under hele oppholdet i Mogadishu.
- 45 Det norske sanitetskompaniet som ble deployert til Saudi-Arabia som en del av Operation Desert Storm, var tatt fra FN-beredskapsstyrken. Også transportkontrollavdelingen og MP-laget i UNPROFOR var basert på denne styrken. Se Saltnes 1998, 294-295.
- 46 DKØ, eske 618: Vedlegg C, "Table of organization and equipment list" til "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.
- 47 DKØ, eske 618: Anbefalt i rekognoseringsrapport, se "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.
- 48 I intervjuene viste informantenes minner seg å være nærmest identiske med de kompetansekrav FN hadde satt.
- 49 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993
- 50 Ibid
- 51 Rekap er et militært slenguttrykk for å delta i en etterfølgende kontingent, i samme operasjon.
- 52 Da Norge trakk seg ut av Libanon i 1998 var 33.477 kontingentverk avvirket i løpet av 20 år. Bak disse tallene sto 21.326 unike individer. Med andre ord besto over 36 prosent av enhver kontingent av soldater med erfaring fra (minst) en annen kontingent. Hvis man i tillegg legger til at de første kontingentene antagelig hadde en lavere grad av "rekap", vil tallet for de senere år av UNIFIL trolig være enda høyere. Se Strømmen og Leraand 2005, 238-239.
- 53 I intervju med informant 2 fremkom det at det virket ønskelig med erfaring fra internasjonale operasjoner.
- 54 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993.
- 55 DKØ, eske 618: "Oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS OPERATIONS IN SOMALIA'", 30. oktober 1993.
- 56 DKØ, eske 618: Vedlegg D til "operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.
- 57 DKØ, eske 617: Kalender uten navn eller dato.
- 58 I flere av intervjuene er det blitt nevnt at en kortfattet informasjonsbrosjyre ble delt ut forut for avreise. Brosjyren har ikke latt seg oppdrive.
- 59 DKØ, eske 618: Vedlegg D til "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.
- 60 Forsvarsmuseet, Forsvarsmuseets bibliotek. Hylle 355.35 Balkan: Notat til Bergen FN-veteranavdeling fra Major Ove Naustdal 4/3.1994.
- 61 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993
- 62 Ibid.
- 63 Ibid.
- 64 DKØ, eske 618: "Midlertidig tillegg til FOP stabskompani Somalia - utdanning", 20. november 1992.
- 65 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993. (Spørreundersøkelsen utgjør de bakerste sidene av rapporten.)
- 66 Ibid.
- 67 Ibid.
- 68 UD 26.6/109: "Somalia - amerikansk misnøye med FNs nåværende operasjon i landet". Telefaks fra Norges FN-delegasjon til UD, 19. november 1992.
- 69 UD 26.6/109: "FN. UNOSOM. Mulige endringer i FNs konsept". Telefaks fra Norges FN-delegasjon til UD, 24. november 1992.
- 70 UD 26.6/109: "FN. UNOSOM/Somalia. "Visegeneralsekretær Goulding orienterer trettebidragsyterne. Spørsmål for avklaring i Norge". Telefaks fra den norske FN-delegasjonen i New York til UD, 1. desember 1992.
- 71 UD 26.6/109: "Somalia - forholdet mellom UNOSOM og operasjon *Restore Hope*". Telefaks fra den norske ambassade i Washington til UD, 5. desember 1992; "FN. UNOSOM. Utvikling. Beredskap". Telefaks fra FN-delegasjonen til UD, 3. desember 1992; "FN. UNOSOM/Somalia. FN-sekretariatet holder møte - situasjonsrapport". Telefaks fra FN-delegasjonen til UD, 7. desember 1992.
- OBS: Disse dokumentene ble alle videregitt til FOs FN-kontor og "FD III 2". FD III 2 var sikkerhetspolitisk avdelings kontor for behandling av ikke-Nato-relaterte saker. Takk til Magnus Håkenstad for deling av organisasjonskart utarbeidet i forbindelse med skrivingen av *Forsvarsdepartementets historie*, bind 2.
- 72 Her må det bemerkes at ikke all kommunikasjon formidles skriftlig. I travle perioder kan det være slik at sentrale aktører snakker sammen i uformelle fora, noe som igjen ikke genererer arkivmateriale (Waage 1996, 15).
- 73 Ifølge informant 3 ble DKØs representanter bombardert med spørsmål hver gang de var på Onsrud leir. Ifølge informanten sluttet de etter hvert å komme på besøk.

- 74 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993.
75 Ibid.
76 Ibid.
77 Ibid.
78 Chief Military Personnel officer (CMPO); Chief Logistics Officer (CLO); Chief Military Information Officer (CMIO); Chief Operation Officer (COO).
79 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993.
80 Ibid.
81 Informanten hevder dette var en bevisst strategi for å oppnå godvilje hos ledelsen i UNOSOM.
82 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993.
83 Riksarkivet, 3808 UNOSOM/NORCOY (heretter RAFA 3808): "Vedr. nytt personell for kontingentrotasjon", 10. mai 1993.
84 DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993.
85 De amerikanske soldatene i operasjonen rapporterte til generalmajor Thomas Montgomery som var leder for de amerikanske styrkene *samtidig* som han var nestkommanderende for UNOSOM II. Alle andre nasjoner rapporterte direkte til UNOSOMs leder, den tyrkiske generaløyntnant Çevik Bir.
86 FD 016.41: "FN. UNOSOM II. Formell forespørsel om norsk deltagelse", 8. april 1993.
87 UD 26.6/109: "UNOSOM II/Somalia. Utvidet norsk engasjement". Notat til utenriksministeren fra politisk avdeling, 16. april 1993.
88 UD 26.6/109: "UNOSOM II/Somalia. Utvidet norsk engasjement". Notat til utenriksministeren fra politisk avdeling, 16. april 1993.
89 UD 26.6/109: "Utvidet norsk deltagelse i FNs operasjon i Somalia (UNOSOM)". R-notat fra forsvarsministeren, 16. april 1993.
90 FD 016.9: "Norske intensjoner og utvidelse av norsk deltagelse", 17. februar 1993.
91 FD 016.9: "FN - United Nations Operations in Somalia II - norsk deltagelse", 16. april 1993.
92 Påstanden baseres på to indiser: For det første finnes det ikke repatrieringspapirer på soldater i tidsrommet for overgangen til UNOSOM II. For det andre har informant 1 gitt uttrykk for at han tror at ingen sa opp kontrakten.
93 RAFA 3808, boks 3: "Instruktørstøtte til oppsetningsperiodene - reiseutgifter". Faks fra Stabskompaniet til IR 2, 4. mars 1993.
94 RAFA 3808, boks 3: "Kommentarer til utdanningsrapport for stabskompani/HQ/UNOSOM II kontingent II". Faks fra Stabskompaniet til IR 4, 26. juni 1993.
95 DKØ, boks 618: "NORCOY/UNOSOM II Kontingentrapport", 24. oktober 1993.
96 DKØ, boks 618: "Program befalskurs. Stabskompani/HQ/UNOSOM/Kontingent II", 30. mars 1993; DKØ, boks 618: "Instruktørstøtte til utdanning av UNOSOM II". Faks fra IR 4 til Stabskompaniet, 16. april 1993.
97 DKØ, boks 618: "Tidsplan avdelingsstøtte STKP/UNOSOM KONT II". Kalender, 12. mai 1993.
98 DKØ, boks 618: "Program for utdanningsperiode", udatert.
99 DKØ, boks 618: "Evaluerer fagkurs MP UNOSOM" 4. juni 1993; DKØ, boks 618: "Forslag til utdanningsprogram for vaktropp", utydelig dato.
100 De som undertegnet kontrakten ved mandatskiftet hadde imidlertid fortsatt anledning til å dra hjem ved ordinær rotasjon i juni 1993 (informant 1).
101 RAFA 3808, boks 2: Telefaks fra feltprest til feltprost, 8. juni 1993.
102 RAFA 3808, boks 1: Telefaks fra feltprest til feltprost, 26. juli 1993.
103 UD 26.6/109: "FN. UNOSOM II. FN's rapport om såret norsk personell". Telefaks fra FN-delegasjonen til UD, 12. juli 1993.
104 Ibid.
105 RAFA 3808, boks 7: "Sak: Rapport i forbindelse med bombekastemedslag". Rapport fra Stabskompaniet til diverse instanser, 11. juli 1993.
106 RAFA 3808, boks 7: "Sak: Rapport etter personellskade i NORCOY II UNOSOM". Rapport fra Stabskompaniet til diverse instanser, 17. september 1993.
107 RAFA 3808, boks 7: "Vitnerapport angående nedslag av bombekaster". Rapport fra militærpolitiet i Stabskompaniet, 18. september 1993.
108 Informant 4.
109 RAFA 3808, boks 5: "NORCONTICO ukerapport UKE 38-39 1993", 30. september 1993; Informant 3.
110 RAFA 3808, boks 5: "NORCONTICO ukerapport UKE 38-39 1993", 30. september 1993.
111 UD 26.6/109: "UNOSOM II. Ulykkesrapport. Norsk soldat alvorlig såret". Telefaks fra Norges FN-delegasjon til UD, 29. september 1993.
112 DKØ, boks 617: "NORCOY/UNOSOM II kontingentrapport", 24. oktober 1993.
113 Stabssoldatene dømte kompanibaren for "Nedslagsbar" under de verste urolighetene. Dette kan tyde på at alkoholforbudet fra starten av juni døde relativt raskt ut.
114 RAFA 3808, boks 2: "Situasjonsrapport uke 39 - UNOSOM II", 3. september 1993.
115 DKØ, boks 617: "NORCOY/UNOSOM II kontingentrapport", 24. oktober 1993. (Det nevnes i delen hvor sanitetstroppen rapporterer om sin erfaring at "flere valgte å repatriere seg selv".)
116 Påstanden om at det var den høyeste repatrieringsprosenten stammer fra stabskompanisoldatene selv. Se DKØ, boks 618: "Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem". Pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.
117 Påstanden fremmes av lederen i sanitetstroppen i kontingentrapporten: DKØ, boks 617: "NORCOY/UNOSOM II kontingentrapport", 24. oktober 1993.
118 Én stabskompanisoldat ble i desember 1993 drept som følge av en trafikkulykke.
119 RAFA 3808, boks 1: Telefaks fra feltprest til feltprost, 26. juli 1993.

- 120 Partene som forhandlet om lønn var fra arbeidsgivers side Forsvarsdepartementet og Finansdepartementet. Sistnevnte var ikke til stede under selve forhandlingene, men virket som premissleverandør ved å formulere flere av Forsvarsdepartementets argumenter i forkant. Fra arbeidstakers side stilte Norsk Offisersforbund og Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforening (på vegne av offiserene), Befalets Fellesforbund (på vegne av øvrig befall), Norsk Tjenestemannslag og Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund (på vegne av menige og korporaler). Partene ble enige i løpet av få timer med forhandlinger 30. september 1992. Se FD 016.41: "Lønns- og arbeidsvilkår for eventuelt norsk FN-personell til Somalia (UNOSOM)", 2. oktober 1992.
- 121 I) Befalets Fellesorganisasjon: FD 016.41: "Norsk personell til UNOSOM/SOMALIA - krav", forhandlingsdokument fra BFO, 25. september 1992.; II) Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund: FD 016.41: "Krav om forhandlinger", forhandlingsdokument fra FSTL, 21. september 1992.; III) Norsk Tjenestemannslag: FD 016.41: "Forhandling vedrørende UNOSOM", forhandlingsdokument fra NTL, 25. september 1992.; IV) Norsk Offisersforbund: FD 016.41: "Krav om forhandlinger", forhandlingsdokument fra NOF, 21. september 1992.
- 122 Se FD 016.41: "Skattefri ulempegodtgjøring - militært FN-personell til FN-tjeneste i Somalia". Brev fra forsvarsministeren til finansministeren, 30. september 1992.
- 123 FD 016.41: "Protokoll fra møte i Forsvarsdepartementet". Referat fra lønnsforhandlingene, 30. september 1992.
- 124 FD 016.41: "Skattefri ulempegodtgjøring - militært personell til FN-tjeneste i Somalia". Brev fra FD til finansdepartementet, uten dato, men sortert i slutten av september 1992 i arkivet.
- 125 FD 016.41: Lønnsforhold - Stabskompaniet - Somalia - UNOSOM II". Pressemelding fra FD, 11. oktober 1993.
- 126 RAFA 3808, boks 2: "Ukerapport uke 38-39", 30. september 1993.
- 127 DKØ, boks 618: "Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem". Pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.
- 128 Ibid.
- 129 FD 016.41: "Lønnsforhold - Stabskompaniet Somalia - UNOSOM II". Pressemelding fra FD 11. oktober 1993.
- 130 FD 016.41: "Anmodning om hastemøte - Situasjonen for Stabskompaniet i Somalia". Brev fra Norges Offiserforbund (NFO) på vegne av NFO og Norsk Tjenestemannslag, 11. oktober 1993.
- 131 FD 016.41: "Krav fra tillitsvalgte ved HQ NORCOY/UNOSOM II", 25. november 1993.

Kilder og litteratur

ARKIVER

DISTRIKTSKOMMANDO ØSTLANDET (DKØ).

RAFA-3488 UNOSOM, eske 617 og 618, deponert i Riksarkivet, Oslo.

FORSVARSDEPARTEMENTET.

016.41 UNOSOM, oppbevart i Forsvarsdepartementet, Oslo.

FORSVARMUSEET.

Forsvarsmuseets bibliotek. Hylle 355.35 Balkan.

STABSKOMPANIETS ARKIV HJEMFØRT FRA SOMALIA.

RAFA-3808 UNOSOM/NORCOY, boks 1-9, deponert i Riksarkivet, Oslo.

UTENRIKSDEPARTEMENTET.

26.6/109 FNs fredsbevarende styrker i Somalia, oppbevart i Utenriksdepartementet, Oslo.

INFORMANTER

GJESETH, GULLOW.

Samtale mai 2015.

INFORMANT 1.

Samtale januar 2014.

INFORMANT 2.

Samtale januar 2014.

INFORMANT 3.

Samtale januar 2014 og mai 2015.

INFORMANT 4.

Samtale oktober 2014.

INFORMANT 5.

Samtale mai 2015.

OFFENTLIGE DOKUMENTER

BOUTROS-GHALI, BOUTROS.

1992. *An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping*. Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992. 17. juni. New York: UN.

FO (FORSVARETS OVERKOMMANDO).

1978. *De norske FN-beredskapsstyrker*. Oslo.

INNST. S. NR. 159 (1992–93).

Innstilling fra Forsvarskomiteen om utvidelse av totalrammen for deltagelse i FNs fredsbevarende operasjoner i forbindelse med deltagelse i FNs utvidede operasjon i Somalia (UNOSOM II). Oslo: Stortinget

INNST. S. NR. 135 (1992–93).

Beredskap for fred. Om Norges framtidige militære FN-engasjement og FNs rolle som konfliktløser.

INNST. S. NR. 242 (1991–92).

Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om humanitær bistand til det tidligere Jugoslavia for å avhjelpe flyktningsituasjonen som følge av krig og borgerkrig. Oslo: Stortinget.

S/RES/794.

1992. *United Nations Security Council Resolution 794*. New York: UN.

S/RES/775.

1992. *United Nations Security Council Resolution 775*. New York: UN.

S/RES/814.

1993. *United Nations Security Council Resolution 814*. New York: UN.

S/RES/837.

1993. *United Nations Security Council Resolution 837*. New York: UN.

ST.PRP. NR. 124 (1992–93).

Humanitær bistand til det tidligere Jugoslavia for å avhjelpe flyktningsituasjonen som følge av krig og borgerkrig. Oslo: Utenriksdepartementet.

ST. PRP. NR. 72 (1992–93).

Om utvidelse av totalrammen for deltagelse i FNs fredsbevarende operasjoner i forbindelse med deltagelse i FNs utvidede operasjon i Somalia (UNOSOM II). Oslo: Forsvarsdepartementet.

ST.MELD. NR. 14 (1992–93).

Beredskap for fred: Om Norges framtidige militære FN-engasjement og FNs rolle som konfliktløser.

Oslo: Forsvarsdepartementet.

UN (UNITED NATIONS).

1996. *The United Nations and Somalia 1992–1996*. I United Nations Blue Book Series, bind VIII. New York: UN.

---. Udatert a. "Crossing the Mogadishu line." Hentet 9. juni 2015. <http://unterm.un.org/DGAACS/unterm.nsf/8fa942046ff7601c85256983007ca4d8/cbf86b5984dd2b1485256a0000076e31?OpenDocument>

---. Udatert b. "Somalia - UNOSOM I - Background." Hentet 25. april 2015. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>

---. Udatert c. "Somalia - UNOSOM II - Background." Hentet 12. mai 2015. www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html

WEU (WESTERN EUROPEAN UNION).

1992. *Communiqué. Extraordinary Council of Ministers, London, 28 August 1992*. London: WEU.

BIBLIOGRAFI**AFTENPOSTEN.**

1993. "Somaliasoldater vil ha tillegg." 11. oktober.

AABREK, KJELL-KNUT.

2012. "Nasjonal beslutningsprosess ved FN-ledete operasjoner." *PACEM*, nr. 1: 67–82.

BERGENS TIDENDE.

1993a. "Norges FN-styrke i Somalia reiser hjem." 11. oktober.

---. 1993b. "Boikott FN-styrken i Somalia." 13. oktober.

BJERGA, KJELL INGE.

2002. *Forsvarets overkommando 60 år: 1942–2002*. Oslo: Overkommandoen.

BREIDLID, OLAV, TORE HIORTH OPPEGAARD OG PER TORBLÅ, RED.

1990. *Hæren etter annen verdenskrig 1945–1990*. Oslo: Hærstaben/Fabritius forlag.

BULL-HANSEN, HAAKON.

2008. *I krig for fred: 12 personlige fortellinger fra Koreakrigen til Afghanistan*. Oslo: Kagge.

BØRRESEN, JACOB, GULLOW GJESETH OG ROLF TAMNES.

2004. *Allianseforsvar i endring: 1970–2000*. Bind 5 i *Norsk forsvarshistorie*. Bergen: Eide.

CHOPRA, JARAT, ÅGE EKNES OG TORALV NORDBØ.

1995. *Fighting for hope in Somalia*. Peacekeeping and multinational operations, nr. 6. Oslo: Norsk utenrikspolitisk institutt.

CROCKER, CHESTER A.

1995. "The lessons of Somalia. Not everything went wrong." *Foreign Affairs* 74(3): 2-8.

DANIEL, DONALD C. F. OG BRADD C. HAYES.

1997. "Securing observance of UN mandates through the employment of military force." I *The UN, peace and force*. Redigert av Michael Pugh. Sitert i Michael Pugh: *From Mission Creep to Mission Creep? Implications of new peace support operations doctrine*. Forsvarsstudier, nr. 2. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.

DURCH, WILLIAM J.

1997. "Introduction to anarchy: Humanitarian intervention and 'state building' in Somalia." I *UN Peacekeeping, American policy, and the uncivil wars of the 1990s*. Redigert av W. J. Durch. Houndmills: Palgrave Macmillan.

DUVSETE, SVEIN.

2004. *Kalde krigere og barmhjertige samaritaner 1945-2000*. Bind 3 i *Luftforsvarets historie*. Oslo: Aschehoug.

GJESETH, GULLOW.

2007. *Hæren i omveltning: 1990-2005*. Oslo: Vigmostad & Bjørke.

GOWING, NIK.

1994. *Real time television coverage of armed conflicts and diplomatic crises: Does it pressure or distort foreign policy decisions?* The Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy Working Paper Series, nr. 1. Harvard: Harvard University John F. Kennedy School of Government.

GRÆGER, NINA.

2007. "Norsk forsvarsdiskurs 1990-2005: Internasjonaliseringen av Forsvaret." Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.

HANSEN, ANJA.

2009. "Fredsnasjonen Norge og de nye FN-operasjonene." I *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk: Nye internasjonale vilkår etter den kalde krigen*. Redigert av Even Lange, Helge Pharo og Øyvind Østerud. Oslo: Unipub.

HOLST, JOHAN JØRGEN.

1990. "Support and limitations: Peacekeeping from the point of view of troop contributors." I *The United Nations and peacekeeping: Results, limitations and prospects*. Redigert av Indar Jit Rikhye og Kjell Skjelsbaek. Sitert i Peter Viggo Jakobsen. 2006: *Nordic approaches to peace operations: A new model in the making?* Oxon: Routledge.

HOV, RAGNHILD.

1993. "Såret FN-soldat til Haukeland." *Bergens Tidende*, 1. oktober.

HAALAND, TORUNN LAUGEN.

2008. "Small forces with a global outreach: Role perceptions in the Norwegian Armed Forces after the Cold War." Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.

IRGENS, OLE.

1993. "Ingen tillegg for Somalia-soldatene." *Bergens Tidende*, 16. oktober.

LARSEN, ANN KARIN.

2010. "Beslutningsprosessen ved deltagelse i Nato-operasjoner - en oversikt." I *Strategisk ledelse i krise og krig*. Redigert av Gjert Lage Dyndal. Bergen: Fagbokforlaget.

LERAAAND, DAG, RED.

2012. *INTOPS: Norske soldater, internasjonale operasjoner. Politisk vilje, militær evne, personlig innsats*. Forsvarsmuseets skrifter, nr. 9. Oslo: Forsvarsmuseet.

LILAND, FRODE OG KIRSTEN ALSAKER KJERLAND.

2003. *1989-2002: På bred front*. Bind 3 i *Norsk utviklingshjelps historie*. Bergen: Fagbokforlaget.

MAYALL, JAMES.

2004. "Humanitarian intervention and international society: Lessons from Africa." I *Humanitarian intervention and international relations*. Redigert av Jennifer M. Welsh. Oxford: Oxford University Press.

NTB (NORSK TELEGRAMBYRÅ).

1993a. "Somalia, 51 FN-soldater trekker seg." 12. oktober.

---. 1993b. "FN-styrken snart fulltallig igjen." 15. oktober.

---. 1992. "Stoltenberg hjem med håp om fred." 5. september.

OSE, CHRISTINE DUE.

2010. "Med sykkel til Sinai: Norges deltagelse i FNs første fredsbevarende styrke - fredsidealisme eller ivaretagelse av egeninteresser?" Masteroppgave, Universitetet i Oslo.

RUTHERFORD, KENNETH R.

2008. *Humanitarianism under fire: The US and UN intervention in Somalia*. Sterling, VA: Kumarian Press.

SEIP, JENS ARUP.

1981. *Utsikt over Norges historie. Annen del. Tidsrommet ca. 1850-1884*. Oslo: Gyldendal.

SIEGEL, ADAM B.

1998. "*Mission Creep*": *An examination of an overused and misunderstood term*. Alexandria, VA: Center for Naval Analyses.

SJAASTAD, ANDERS C.

2006. "Stortinget som utenrikspolitisk organ." I *Norsk utenrikspolitisk praksis: Aktører og prosesser*. Redigert av Birgitte Kjos Fonn, Iver B. Neumann og Ole Jacob Sending. Oslo: Cappelen akademisk.

SKOGRAND, KJETIL.

2004. *Alliert i krig og fred: 1940–1970*. Bind 4 i *Norsk forsvarshistorie* Bergen: Eide.

SLÅTTEN, MARTIN LAU.

2014. "Det norske Stabskompaniet i United Nations Operations in Somalia (UNOSOM) 1992–1993: Utfordringer og løsninger." Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

STEPHANOPOULOS, GEORGE.

1999. *All too human: A political education*. Boston: Little, Brown & Company. Sitert i Kenneth R. Rutherford. *Humanitarianism under fire: The US and UN intervention in Somalia*, Sterling, VA: Kumarian Press.

STRØMMEN, WEGGER OG DAG LERAAND.

2005. *I kamp for fred: UNIFIL i Libanon – Norge i UNIFIL*. Oslo: Gazette.

TVEIT, ODD KARSTEN.

1996. *Alt for Israel: Oslo-Jerusalem 1948–78*. Oslo: Cappelen.

VIKØYR, HARALD.

1993. "Må leve med granatsplint i hjernen." *VG*, 3. september.

WEGNER, LARS CHR.

1993. "Norske Somalia-soldater i lønnskrig." *VG*, 11. oktober.

WHITE, CHARLES E.

2011. "Mission Creep during the Lewis and Clark expedition." *History.army.mil*, 27. juni. Hentet 1. juli 2015. http://www.history.army.mil/lc/the%20mission/mission_creep.htm

WAAGE, HILDE HENRIKSEN.

1996. *Norge – Israels beste venn: Norsk Midtøsten-politikk 1949–1956*. Oslo: Universitetsforlaget.

ÖDLUND, ANN.

2001. *Värlsdssamfundets insats i Somalia 1992–95: UNOSOM I, UNITAF, UNOSOM II*. Stockholm: Försvarets forskningsanstalt.

TIDLIGERE PUBLIKASJONER I SERIEN OSLO FILES ON DEFENCE AND SECURITY

2015

1. ROALD GJELSTEN

Styrk forsvarsevnen – ta Marinen i bruk! Personellutfordringer, beredskap og stridsevne i Sjøforsvaret.

2014

1. JØRN QVILLER

COIN med kinesiske sætrekk? Kinas bekjempelse av ekstremisme, separatisme og terrorisme.

2. GULLOW GJESETH

Den amerikanske våpenhjelpen. Modernisering eller konservering? 1950–1968.

3. KURT HENRIK DALMO

Forsvarsstillinger i Lyngen-området. Bakgrunn og beslutning om bygging 1950–1981

2013

1. ROALD GJELSTEN

Fremmede ubåter i norske fjorder. Realitet eller myte?

2012

1. TERJE HAAVERSTAD OG INGRID O. BUSTERUD

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform. Norsk sikkerhetspolitisk bistand til Serbia og Montenegro.

2. SAIRA BASIT OG ØYSTEIN TUNSJØ

Emerging naval powers in Asia. China's and India's quest for sea power.

3. GULLOW GJESETH

Norsk veteranpolitikk etter 1945. Noen hovedtrekk i utviklingen.

4. TORMOD HEIER

Forsvaret til Libya 2011. Klar til strid?

5. MAGNUS HÅKENSTAD OG KRISTIAN KNUS LARSEN

Long-term defence planning. A comparative study of seven countries.

6. BJØRN TERJESEN OG ØYSTEIN TUNSJØ (EDS)

The rise of naval powers in Asia and Europe's decline.

2011

1. HÅKON LUNDE SAXI

Nordic defence cooperation after the Cold War.

2. TROND HAANDE OG KJELL INGE BJERGA

Hybridkrig.

3. HARALD W. STØREN

Storbritannia og NATO. Urealistisk realisme? Britisk selvbylde og betydningen av fortid, tradisjoner og ambisjoner.

4. ROALD GJELSTEN

Marinens beredskap 1960–90. Kampklar i Nordflåtens skygge.

5. JO SØLVE AADLAND DALANE

USA og Nato etter 9/11.

6. ELIN GUSTAVSEN

Vervede i Forsvaret. Motivasjon, erfaringer og fremtidsplaner.

7. OLA KREKVIK

Forsvarets samvirke med afghanske styrker. Dilemmaer og utfordringer.

2010

1. OLA BØE-HANSEN

Taliban og ISAFs propagandakrig. Kampen om den mest overbevisende historien.

2. KJELL INGE BJERGA OG GULLOW GJESETH

Heimevernet og Hæren. Landforsvaret stykkevis og delt – eller helt?

3. KJETIL HENRIKSEN

Norsk forsvarssamarbeid med Sverige og Nederland. Ikke like likevel?

4. MAGNUS HÅKENSTAD

Den norske mobiliseringshæren 1950–1970. Rasjonelt kompromiss eller nasjonal livsløgn?

2009

1. OLE LINDEMAN

Norwegian foreign policy in the High North. International cooperation and the relations to Russia.

2. SVEIN MELBY

Obama og amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

3. HÅKAN EDSTRÖM (ED.)

Approaching Comprehensiveness. Two grand strategic options and some of their consequences.

4. LENE KRISTOFFERSEN

Interesser i norsk engasjementspolitikk.

5. JAHN ARVID SVENDSEN

Forsvaret og private militære firmaer. En ny utfordring i internasjonale operasjoner

2008

1. BORIS BARTH

The Democratic Peace Controversy. A Critical Survey.

2. KJETIL SKOGRAND (ED.)

Emerging from the Frost. Security in the 21st century Arctic.

3. THOMAS DEVOLD

US Policy toward Russia after 9/11. Between Cooperation and Containment.

4. SAIRA H. BASIT

The Iran-Pakistan-India Pipeline Project. Fuelling cooperation?

5. ROLF HOBSON

RMA og Transformation. En historisk-kritisk analyse av to sentrale begreper i nyere vestlig forsvarspolitik.

6. INGERID M. OPDAHL

Georgia og Russland. Et vanskelig naboskap.

7. HÅKAN EDSTRÖM OCH MAGNUS PETERSSON

Norsk-svenskt forsvarssamarbeide i en ny tid.

8. SIGRID REDSE JOHANSEN

Norsk deltakelse i internasjonale militæreoperasjoner. Soldatens ansvar for en rettsstridig ordre.

PUBLIKASJONER FRA IFS

Oslo Files On defence and security: større arbeider og bredere fremstillinger rettet mot et allment publikum, online og på papir.

IFS Insights: online forum for artikler, kommentarer og papere.

Begge publikasjoner utgis jevnlig og annonseres på våre nettsider samt gjennom nyhetsbrev. Kontakt oss for å bli oppført som mottaker av nyhetsbrevet vårt.

ENKELTHEFTER ONLINE OG I GRATIS PAPIRUTGAVE

Alle Oslo Files-titlene ligger i Bibsys Brages åpne forskningsarkiv. Gå inn via våre nettsider: ifs.forsvaret.no. Gratis papirutgaver kan bestilles i den utstrekning de finnes på lager.

KONTAKT

Institutt for forsvarsstudier, postboks 890 Sentrum, 0104 OSLO.

Telefon: 23 09 59 00, e-post: info@ifs.mil.no.

PUBLICATIONS FROM IFS

Oslo Files On defence and security: in-depth studies of current issues in defence and security written for experts and non-experts alike. Oslo Files are available online and in hardcopy.

IFS Insights: online forum for brief articles, comments and working papers in defence and security studies.

SINGLE ISSUES ONLINE AND IN PAPER

Single issues of all our publications are available online through the national Bibsys Brage archive, which can be accessed through the IFS website: ifs.forsvaret.no. Unless we are out of stock, paper copies can be ordered from the IFS free of charge.

CONTACT

Norwegian Institute for Defence Studies, P.O. box 890 Sentrum, N-0104 OSLO.

Telephone: +47 23 09 59 00, e-mail: info@ifs.mil.no.

IFS PUBLICATIONS ONLINE: ifs.forsvaret.no

- > **INSTITUTT FOR
FORSVARSSTUDIER**
NORWEGIAN INSTITUTE
FOR DEFENCE STUDIES
- > Kongens gate 4
Postboks 890 Sentrum
0104 OSLO, NORWAY